

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Ա ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹՅՈՒՆԸ ՎԱՏԻԿԱՆ ԵՎ ԻՏԱԼԻԱ

ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԸ ՎԱՏԻԿԱՆՈՒՄ

1996 թվականի դեկտեմբերի 10-14-ը Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը պաշտոնական այցով եղավ Վատիկանում՝ որպես հյուրը Հռոմի Կաթոլիկ Եկեղեցու և նրա հոգևոր պետ Նորին Սրբապետություն Հովհաննես-Պողոս Բ-ի:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի այցելությունը նախապես ծրագրված և խնամքով պատրաստված էր Հռոմի Պապի և Վեհափառ Հայրապետի պաշտոնական ներկայացուցիչների կողմից:

Իր տեսակի մեջ այս այցելությունը եզակի էր, քանզի առաջին անգամ Հայ Եկեղեցու գերագույն պետը Հռոմ էր մեկնում ապառ և անկախ Հայաստանից: Գարեգին Ա Հայրապետն առաջին Կաթողիկոսը չէր, որ այցելում էր Հռոմ, սակայն նախորդ Հայրապետները գնացել էին իրենց տառապյալ ազգի համար օգնություն հայցելու: Միակ բացառությունը երջանկահիշատակ Վաչգեն Ա Հայրապետի այցն էր 1970 թվականին, բայց այն ևս մթազնված էր Հայաստանի խորհրդային վարչակարգի տիրապետությամբ:

Եվ ահա առաջին անգամն էր, որ Հայոց Հայրապետը մեկնում էր Հռոմ ոչ թե որպես խնդրատու, այլ որպես եղբայր ու գործակից՝ իր պորակցությունն ու սերը արտահայտելու և համագործակցության ու փոխադարձ ճանաչողության նոր ասպարեզ բացելու:

ՄԵԿՆՈՒՄ

Այսպիսով, ըստ նախապես համաձայնեցված ծրագրի, 1996 թվականի դեկտեմբերի 10-ի առավոտյան ժամը 9-ին Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը մեկնեց Հռոմ՝ այցելելու Կաթոլիկ Եկեղեցու պետ Հովհաննես-Պողոս Բ Պապին՝ վերջինիս հրավերով:

Վեհափառ Հայրապետին ուղեկցող շքախմբում էին Շիրակի թեմի առաջնորդ Տ. Գրիգորիս արք. Բունիաթյանը, Արարատյան Հայրապետական թեմի առաջնորդական փոխանորդ Տ. Գարեգին

արք. Ներսիսյանը, Արցախի թեմի առաջնորդ Տ. Պարզև եպս. Մարտիրոսյանը և գաղապանակիր Տ. Արտակ արեղա Տիգրանյանը:

Մինչ մեկնելը, Նորին Սրբությունը Մայր Տաճարում իր բարի երթի աղոթքն առաքեց առ Աստված, ապա ուղղվեց դեպի «Զվարթնոց» օդանավակայան:

Հայոց Հայրապետին ճանապարհելու էին եկել Մայր Աթոռի դիվանապետ Տ. Ներսես արք. Պոպապալյանը, միաբանության անդամները, ՀՀ կրոնից գործոց նախագահ Լազար Սուջյանը և բարձրաստիճան այլ անձինք:

ԺԱՄԱՆՈՒՄ ՀՌՈՄ

Հոռմի ժամանակով ժամը 11.45-ին Նորին Սրբությունն Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը լոնդոնահայ ազգային բարերար Վաչե Մանուկյանի կողմից տրամադրված հատուկ ինքնաթիռով ժամանեց «Շիամփինո» օդանավակայան, ուր նրան դիմավորեցին Վատիկանի Բրիտոնեական Միության Քահանայապետական խորհրդի նախագահ կարդինալ Կասսիդին, խորհրդի քարտուղար Պիեռ Դյուպրե եպիսկոպոսը, Վատիկանի Պետական քարտուղարության կողմից Ռե եպիսկոպոսը, այլ բարձրաստիճան ներկայացուցիչներ, որոնց թվում՝ Վատիկանի մոտ ՀՀ ներկայացուցիչ Մարիամ Երեմյանը և Խտալիայում ՀՀ հավատարմատար Գագիկ Բաղդասարյանը:

Օդանավակայանում Հայոց Հայրապետին դիմավորելու էին եկել նաև շքախմբին մաս կապմելու համար նախօրոք Հոռմ ժամանած Երուսաղեմի Հայոց Պատրիարք Ամենապատիվ Տ. Թորգոմ արք. Մանուկյանը, Կ. Պոլսի Հայոց Պատրիարք Ամենապատիվ Տ. Գարեգին արք. Գալանճյանը, ԱՄՆ-ի Արևմտյան թեմի առաջնորդ Տ. Վաչե արք. Հովսեփյանը, Արևմտյան Եվրոպայի Հայրապետական պատվիրակ և Փարիզի առաջնորդ Տ. Գյուտ արք. Նազգաշյանը, Կենտրոնական Եվրոպայի և Սկանդինավյան երկրների Հայրապետական պատվիրակ Տ. Մեսրոպ արք. Գրիգորյանը, Կ. Պոլսո Պատրիարքության Կրոնական Ժողովի ատենապետ Տ. Մեսրոպ արք. Մութաֆյանը, ԱՄՆ-ի Արևելյան թեմի առաջնորդ Տ. Խաժակ արք. Պարսամյանը, Արգենտինայի թեմի առաջնորդ Տ. Գիսակ արք. Մուրադյանը, Հոռմի Քահանայապետական Արևելյան ինստիտուտի ուսանողներ Տ. Միքայել Մ. վրդ. Աջապահյանն ու Միքայել սրկ. Ֆինդիկյանը, Միլանի հայոց հոգևոր հովիվ Տ. Սարգիս քին. Սարգսյանը:

Օդանավակայանում Վեհափառ Հայրապետին բարի գալուստ մաղթեցին նաև Միլանի հայ համայնքի ներկայացուցիչները, ինչպես նաև աշխարհի տարբեր երկրներից ժամանած հայտնի ազգայիններ:

ԺԱՄԱՆՈՒՄ ՎԱՏԻԿԱՆ

Օդանավակայանի պատվո՛ւ սրահում տեղի ունեցած ընդունելությունից հետո Նորին Սրբությունը և իրեն ուղեկցող ներկայացուցչական պատվիրակությունը պատվո՛ւ պահակախմբի ուղեկցությամբ առաջնորդվեց դեպի Հոռոմ և պատշաճ պատիվներով մուտք գործեց Վատիկանի հնադարյան պարիսպներից ներս: Վեհափառը իր շքախմբի հետ հյուրընկալվեց հատուկ բարձրաստիճան հյուրերի համար նախատեսված «Ս. Մարթայի տուն» (Domus Sanctae Martae)–ի հյուրատանը, որի պաշտոնական բացումը տեղի էր ունեցել նույն թվականի նոյեմբերի 1–ին:

ԾԱԾԿԵՐՈՒԹՅՈՒ Ռ ՊԱՏԻՎ ՎԵՀԱԹԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ

Այստեղ, «Ս. Մարթայի տանը», ժամը 13.30–ին, ի պատիվ Ամենայն Հայոց Հայրապետի, տրվեց ճաշկերույթ, որի ընթացքում կարդինալ Կասսիդին բարիգալստյան խոսք ասաց Նորին Սրբությանը՝ կարևորելով Հայ Առաքելական Եկեղեցու պատվիրակության ներկայությունը Վատիկանում:

Իր փոխադարձ խոսքում Վեհափառ Տերը ուրախություն հայտնեց, որ հանդիպելու է Սրբապան Պապին, որովհետև այն լինելու է մի նոր առիթ՝ երկու Եկեղեցիների համատեղ գործակցության, ինչպես նաև բարեկամական հարաբերությունների առավել ամրապնդման գործընթացում:

Ճաշկերույթին ներկա էին նաև Դյուպրե, Ռե եպիսկոպոսները և այլ բարձրաստիճան հոգևորականներ:

ԱՅՑ Ս. ՊԵՏՐՈՍ ՄԱՅՐ ՏԱԾԱՐ

Կարճատև հանգստից հետո, օրվա երկրորդ կեսին Նորին Սրբությունն իրեն ուղեկցող պատվիրակության հետ և կարդինալ Կասսիդիի ուղեկցությամբ այցելեց Սուրբ Պետրոս Մայր Տաճար:

Ս. Պետրոս Մայր Տաճարը, որն այսօր Կաթոլիկ Եկեղեցու կենտրոնն է, հիմնվել է Կոստանդիանոս կայսեր օրոք և օծվել 349 թվականին: Ներկայիս հրաշք կոթողի շինարարությունն սկսվել է 1506–ին և ավարտվել միայն 120 տարի հետո: Շինարարությանը մասնակցել են անվանի ճարտարապետներ: Իր կյանքի վերջին տարիները բապտիկի ձևավորմանն է նվիրել նաև աշխարհահռչակ քանդակագործ Միքելանջելոն, ում այդպես էլ բախտ չվիճակվեց տեսնել այն ավարտուն տեսքով: Չնայած հետագայում կատարված ճարտարապետական որոշ փոփոխություններին, Սուրբ Պետրոս տաճարն իրավամբ համարվում է Միքելանջելոյի ճարտարապետական գլուխգործոցը:

Տաճարի կենտրոնական դռնից ներս մտնելով, որը բացվում է

אלתריות, שולחן וחרטום טיגריס ופסל חמא
בתחנת הרכבת תל אביב-יפו

טראכטער-איטלין רבי מרדכי שניידערמאן און הרב שמואל שניידערמאן

טעלעוויזיע-עלעמענט

המנצח והזמרים של תזמורת הילדים של תל אביב, 1968

מנחם בגין ופאולוס הראשון

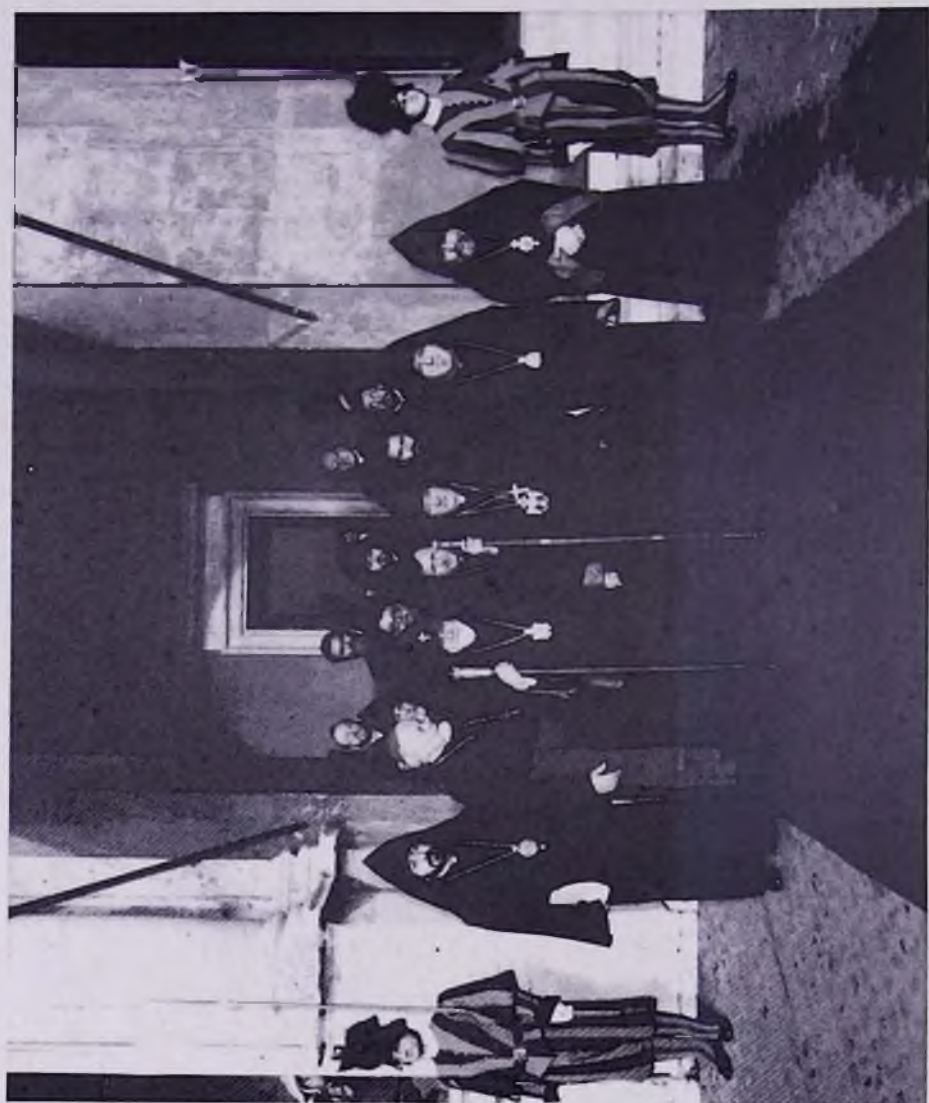
אחמרתו תטש

8. חדר הלימודים בחדר הילדים

SUMMARY

միմիային հովվապետների այցելության պարագային, Հայոց Հայրապետն առաջին աղոթասացությամբ խոնարհվեց Միքելանջելոյի հայտնի «Վիշտ» (Pieta) քանդակի առջև, որ մայրական անեղծելի սիրո կատարյալ խորհրդանիշն է:

Ապա կենտրոնական խորանի առջև, որի տակ ամփոփված է Սուրբ Պետրոս առաքյալի մասունքը, Նորին Սրբությունը և իր շքախումբը երգեցին «Ուրախ լեր» շարականը, ապա Գարեգին Ա Վեհափառն աղոթք առաքեց առ Բարձրյալը՝ բարեխոսություն հայցելով զույգ Եկեղեցիների հիմնադիր առաքյալներից՝ Հռոմի Կաթողիկե Եկեղեցու հիմնադիր Սուրբ Պետրոսից և Հայ Առաքելական Եկեղեցու հիմնադիրներ Սուրբ Թադեոսից ու Սուրբ Բարդողիմեոսից:

Իջնելով գետնահարկ, պատվիրակության անդամները Սուրբ Պետրոսի շիրմի առջև երգեցին «Երանելի Սուրբ Առաքելք» շարականը:

Կաթողիկ Եկեղեցու Պապերի դամբարանում շրջելիս, Վեհափառ Հայրապետը, որպես հարգանքի տուրք, «Հոգւոց» արտասանեց Հովհաննես ԻԳ և Պողոս Չ երջանկահիշատակ Պապերի շիրմներից, որոնց անձնապես ճանաչել էր:

Ապա Վեհափառը մեծ ուշադրությամբ ու հետաքրքրությամբ ծանոթացավ Եկեղեցու տակ կատարված պեղումներին, որոնց ընթացքում բացվել են հնագույն տաճարի մնացորդներն ու քրիստոնեական դամբարանները:

ՀՈԳԵՎՈՐ ՊԵՏԵՐԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆԳԻՊՈՒՄԸ

Նույն օրը, երեկոյան ժամը 18.30-ին, Սմենայն Հայոց Հայրապետն իր շքախմբով ժամանեց Պապական պալատ, որտեղ Վատիկանի շվեյցարական պատվո պահակապորի ուղեկցությամբ առաջնորդվեց դեպի Սրբազան Պապի առանձնասենյակ: Հենց այստեղ էլ տեղի ունեցավ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Ա Սմենայն Հայոց Կաթողիկոսի և Հռոմի Կաթողիկե Եկեղեցու Քահանայապետ Նորին Սրբապետություն Հովհաննես-Պողոս Բ Սրբազան Պապի անդրանիկ հանդիպումը:

Ճրանսերենով շուրջ կես ժամ տևած առանձնապրույցից հետո, Սրբազան Քահանայապետի հանդիսավոր ընդունելությունների սրահում Սմենայն Հայոց Կաթողիկոսը Հռոմի Կաթողիկե Եկեղեցու պետին առանձին-առանձին ներկայացրեց իր շքախմբի անդամներին:

Ուղիղ մեկ ժամ տևած առաջին հանդիպումն ավարտվեց ժամը 19.30-ին, որից հետո Հայ Եկեղեցու պատվիրակությունը վերադարձավ հյուրանոց՝ ընթերիքի:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԹԻՆ ՈՒՆԿԵԴՐՈՒԹՅՈՒՆ՝ ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ՄԱՍԵԱԿՑՈՒԹՅԱՄԲ

Այցելության երկրորդ օրը, դեկտեմբերի 11-ի առավոտը, երկար, շատ երկար կմնա Ֆրանսիայից, Մնգլիայից, Գերմանիայից, Իտալիայից, Չեխոսլովակիայից և աշխարհի տարբեր երկրներից ժամանած 10.000-ից ավելի ուխտավորների հիշողության մեջ և սրտերում, ովքեր հավաքվել էին Պողոս Զ Պապի անունը կրող հսկա դահլիճում, ուր ամեն չորեքշաբթի տեղի է ունենում ուխտավորների բաց՝ հրապարակային ունկնդրությունը Սրբապան Պապի կողմից:

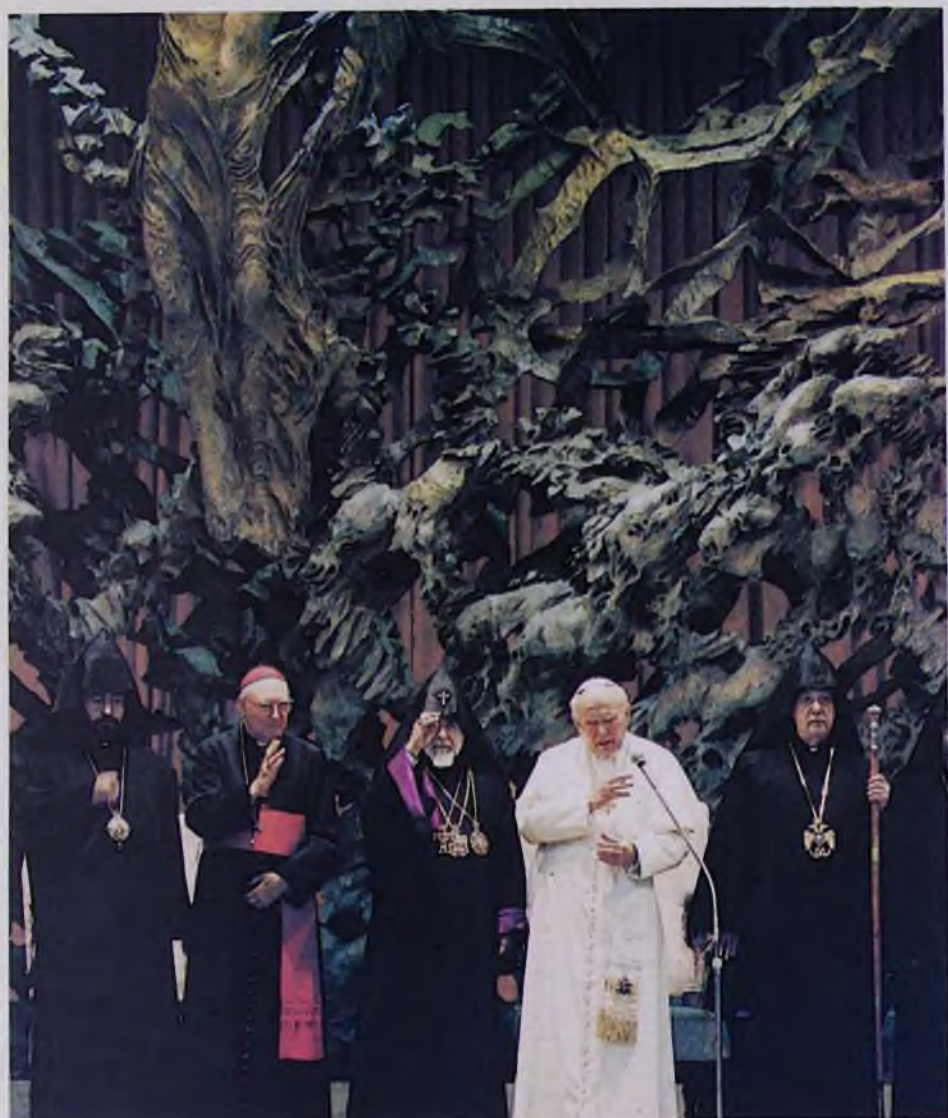
Մինչ հրապարակային ունկնդրությունը, ժամը 10.30-ից մինչև 11.00 իրենց երկրորդ տեսակցությունն ունեցան Գարեգին Ա Հայրապետը և Հովհաննես-Պողոս Բ Պապը:

Ժամը 11-ին բազմահազար ուխտավորների ժափողջույնների ներքո Սրբապան Պապը և Վեհափառ Հայրապետը մուտք գործեցին դահլիճ՝ բազմելով երկու միանման զահերի վրա: Պատմության մեջ առաջին անգամ էր, երբ հիշյալ ընդունելությանը, որ տևում է մեկ ժամ (այս անգամ տևեց մեկ ու կես ժամ), Հռոմի Կաթողիկե Եկեղեցու Քահանայապետի հետ միասին նախագահում էր մեկ այլ քույր Եկեղեցու հոգևոր առաջնորդը:

Հովհաննես-Պողոս Բ Պապը նախ և առաջ ներկայացրեց Ամենայն Հայոց Գարեգին Ա Վեհափառ Հորը հետևյալ ջերմ խոսքերով.

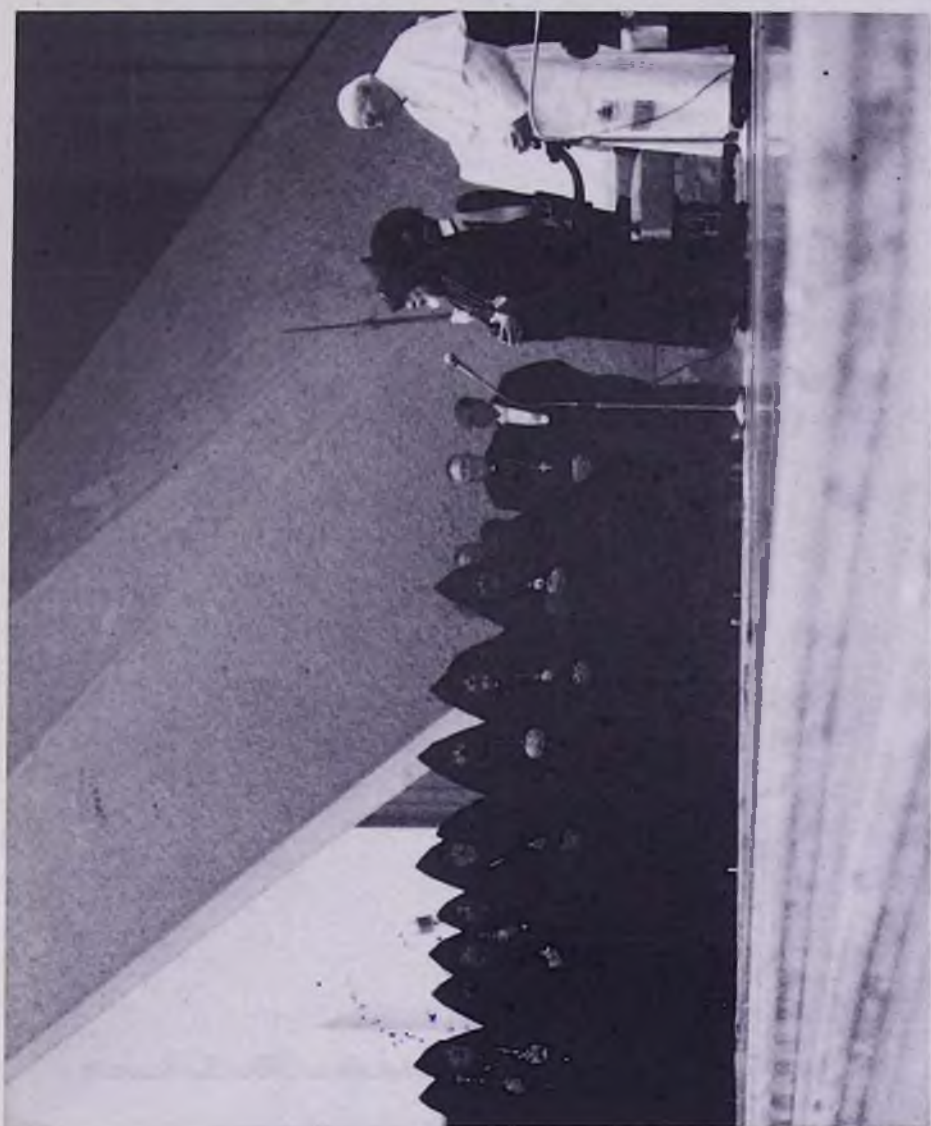
«Մեր այս հանդիպման սկզբում մեծ ցնծության զգացումով ձեզ եմ ներկայացնում ի Քրիստոս մեծարյալ ու թանկագին եղբայր՝ Նորին Սրբություն Գարեգին Ա-ին, Գերագույն Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց, ով այս օրերին ապրում է ինձ մոտ՝ Վատիկանում, իր Եկեղեցու ականավոր ներկայացուցիչների՝ Երուսաղեմի Հայ Պատրիարքի, Կ. Պոլսի Հայ Պատրիարքի և այլ հայտնի արքեպիսկոպոսների հետ միասին:

Իր հեռավոր երկրից՝ Հայաստանից, Կաթողիկոսն ուխտի է եկել Պետրոս և Պողոս առաքյալների խոստովանության վրա հիմնված Հռոմի Եկեղեցուն՝ Այս քաղաքը նրան արդեն հայտնի էր: Մինչ այդ նա այստեղ երկար ապրել է Վատիկանի Բ Ժողովի ժամանակ, որին իր մասնակցությունն է բերել որպես արթուն և ուշադիր դիտորդ: Ես ինքս հաճույքն եմ ունեցել ընդունելու նրան 1983-ին, երբ, Լիբանանում Կրիկիտ Հայոց Աթոռը գլխավորելու կոչվելուց քիչ անց, նա ինձ այցի եկավ: Այս կարևոր և ավելի պաշտոնական առիթներից բացի այս երկար տարիներին մենք նաև եղբայրական թղթակցություն ենք պահել և փորձել ենք կիսել մեր Եկեղեցիների կյանքի կարևոր իրադարձությունները: Անցած տարվա ապրիլին, երբ նա կոչվեց Էջմիածնի փառավոր Աթոռի և Հայ Առաքելական Եկեղեցու գլխավորության, ես կարգինալ էզվարդ Իդրիս Կասիդիին

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա ՎԵՐԱԺԱՆ ԴԱՅՐԱՊԵՏԸ ՕՐԴՆՈՒՄ Է ՈՒՆՏԱՎՈՐՆԵՐԻՆ
ՊՈԴՐՈՄ Ֆ ՊԱՊԻ ԱՆՈՒՆԸ ԿՐՈՂ ԴԱՅԼԻՃՈՒՄ
ԴՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՈՒՆԿՆԴՐՈՒԹՅԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ

אחמתינגא חרטישם אלתולטולחילחופהר עורגורטעאשחר הרחשחפער

վստահեցի ինձ ներկայացնելու պաշտոնը՝ իր գահակալության հանդեսին, Այսօր, ավելին, ես ընդունում եմ մի եղբոր, որին վերագտնում եմ սիրո և ցնծության մեջ:

Ղեկավարվելով այն խորին հաղորդությամբ, որն արդեն իսկ միացնում է մեզ, Գարեգին Կաթողիկոսն ու ես հույս ենք տածում, որ այս օրերի հանդիպումներն ու մտքերի փոխանակությունները նպաստելու են դեպի լիակատար միություն ուղղված հետագա քայլերին:

Ապա Հովհաննես-Պողոս Բ Պապը հրավիրեց Սմենայն Հայոց Հայրապետին՝ իր սրտի խոսքը, հայրապետական պատգամն ու օրհնությունը բաշխելու ներկաներին: Նորին Սրբությունն իր խոսքում ֆրանսերենով ի մասնավորի ասաց.

**«Ձերդ Սրբություն,
սիրելի եղբայրներ,**

Ես ամբողջ սրտով շնորհակալություն եմ հայտնում անկեղծ և քրիստոնեական սիրով լի խոսքերի համար, որ վերաբերում են անխտիր բոլոր ժողովուրդներին, ներառյալ մեր հայ ժողովրդին:

Այսօր ես այս հսկա դահլիճում լսեցի բազմաթիվ լեզուներ, սակայն ես ինձ ամենևին Բաբելոնում չգտացի, քանզի քրիստոնեական հավատքն է, որ ստեղծում է միությունը, որով մենք կարող ենք հասկանալ և միասին ապրել այն խաղաղության ու սիրո մեջ, որ մեր բոլորի Տեր Հիսուս Քրիստոս մեզ տվեց: Ես Ձեզ ողջունում եմ նոր անկախ պետություն հռչակված Հայաստանի ողջ ժողովրդի անունից, Լեռնային Ղարաբաղի ժողովրդի անունից և ողջ աշխարհում սփռված հայ ժողովրդի անունից:

Մենք աղոթում ենք Տիրոջը, որ Ձեզ շնորհի կատարյալ և մշտական առողջություն ոչ միայն Հռոմի Կաթոլիկ եկեղեցու բարօրության, այլև ողջ մարդկության համար: Եվ այս ողով, Հայաստանի, Հայ Եկեղեցու, Հայաստանի ժողովրդի, Երուսաղեմի և Կ. Պոլսո պատրիարքությունների, ինչպես նաև Իտալիայի, Ֆրանսիայի, Բելգիայի, Ավստրիայի, Լատինական Ամերիկայի և Միացյալ Նահանգների Հայության անունից ես ողջունում եմ Ձեզ, և ահա այս դահլիճում հայերեն լեզուն հնչելու է նույն իղձով և նույն աղոթքով նույն Տիրոջ՝ Հիսուս Քրիստոսի համար:

Այնուհետև հայերեն լեզվով հնչած Կոմիտասյան «Հայր մերից» հետո երկու քահանայապետերն օրհնեցին ուխտավոր ժողովրդին, հավարտ որի նախ հոգևոր դասը, ապա հավատավոր ժողովուրդը համբուրեց սրբապան առաջնորդների աջերը:

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԺԱՇԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆ

Ընդունելությունից հետո «Սուրբ Մարթա» հյուրատան ճաշասրահում, ի պատիվ Գարեգին Ա Կաթողիկոսի և իր շքախմբի, կարդինալ Կասսիդիի կողմից տրվեց պաշտոնական ճաշկերույթ, որին ներկա էին նաև Արևելյան Կաթողիկե

Եկեղեցիների հորհրդի նախագահ կարդինալ Սիլվեստրինին, Քրիստոնեական Միության հորհրդի պատվավոր նախագահ կարդինալ Վիլբրանդսը, Պետական քարտուղարության ներկայացուցիչներ Թորան և Ռե Էպիսկոպոսները, Քրիստոնեական Միության հորհրդի քարտուղար Դյուպրե Էպիսկոպոսը և այլ բարձրաստիճան հոգևորականներ:

Ճաշկերության ընթացքում փոխանակվեցին ճառեր, որոնցում մեկ անգամ ևս շեշտվեց քրիստոնեական միության անհրաժեշտությունը ներկա պայմաններում:

ԱՅՑ Ս. ՊՈՂՈՍ ՏԱԾԱՐ

Ճաշից հետո, ժամը 17-ին, Նորին Սրբություն Գարեգին Ա Կաթողիկոսը և նրան ուղեկցող շքախմբի անդամները այցելեցին Հռոմի պարիսպիներից դուրս գտնվող Սուրբ Պողոս Տաճար:

Սույն տաճարը կառուցվել է Ս. Պողոսի գերեզմանի վրա և Հռոմի չորս գլխավոր տաճարներից երկրորդն է:

Այցելության ընթացքում Վեհափառ Հայրապետն իր շքախմբի անդամների հետ աղոթեց Սուրբ Պողոսի շիրիմին, ապա ծանոթացավ տաճարին և ացելեց բենեդիկտյանների կից վանքը, որոնց հսկողությանն է հանձնված այս հուշակավոր տաճարի պահպանությունը:

Վեհափառը հիշեց, որ ժամանակին ինքը եղել է այս վանքում և տաճարում, որտեղ Հովհաննես ԻԳ Պապը ունեցել էր հայտնատեսական գաղափարը Վատիկանի Բ ժողովը գումարելու:

Այցելությունը տևեց մոտ երկու ժամ և մեծ տպավորություն թողեց ներկաների վրա:

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ Ս. ԷՋԻԴԻՈ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ՀԵՏ

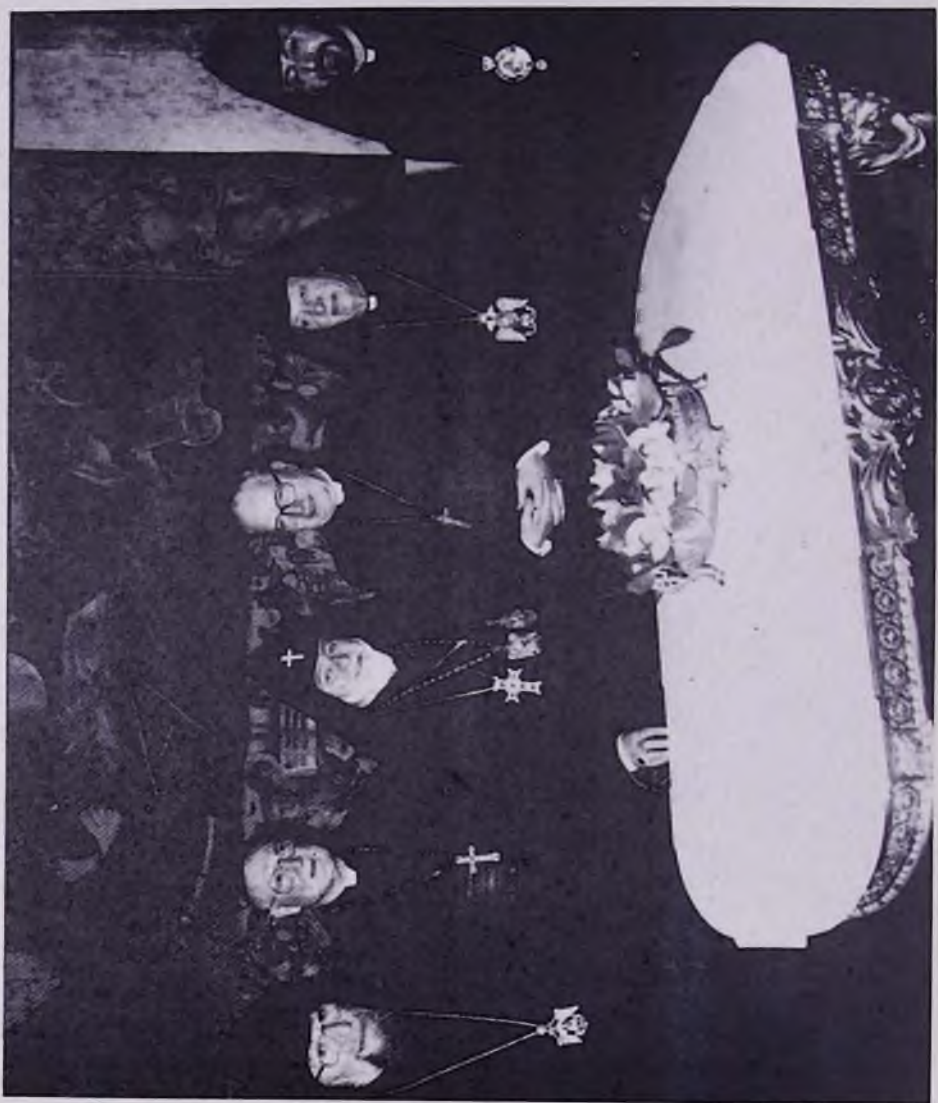
Նույն օրը, երեկոյան ժամը 19.00-ին, Տրաստեվերեի Սուրբ Մարիամ հինավուրց եկեղեցում Վեհափառ Հայրապետն իր շքախմբի անդամների հետ ներկա եղավ երեկոյան ժամերգությանը, որին ներկա էին Հռոմի Սուրբ Էջիդիո երիտասարդական համայնքի 3.000-ից ավելի երիտասարդ հավատացյալներ:

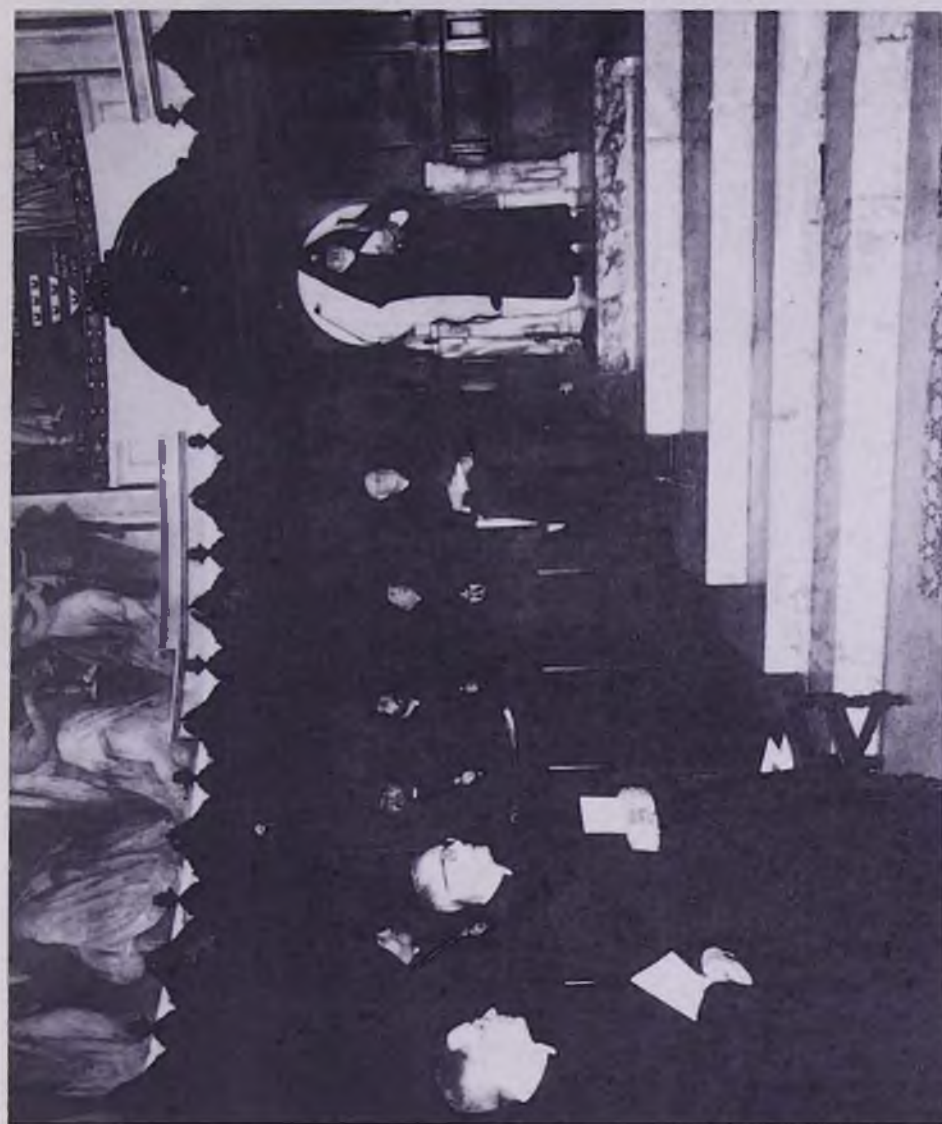
Սուրբ Էջիդիո բարեսիրական համայնքը հիմնվել է 1960 թվականին, Հռոմում, Տրաստեվերեի եկեղեցում, որի կամավոր անդամներն են դարձրած են համալսարանական տարիքի երիտասարդները: Նրանք կոչված են օգնության ձեռք մեկնելու աշխարհի ողջ կարիքավորներին, այդ թվում՝ անտուններին, գաղթականներին, բանտարկյալներին և օգնության կարիք ունեցող ուրիշ շատ անձանց: Այսօր այս կապմակերպությունը շատ հզոր է և ունի մեծ հնարավորություններ: Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց Վեհափառը Սուրբ Էջիդիո համայնքի լավագույն

Ա. ՊԻՐԻԱՆ ԵԿԵՂԵՑՈՒՄ

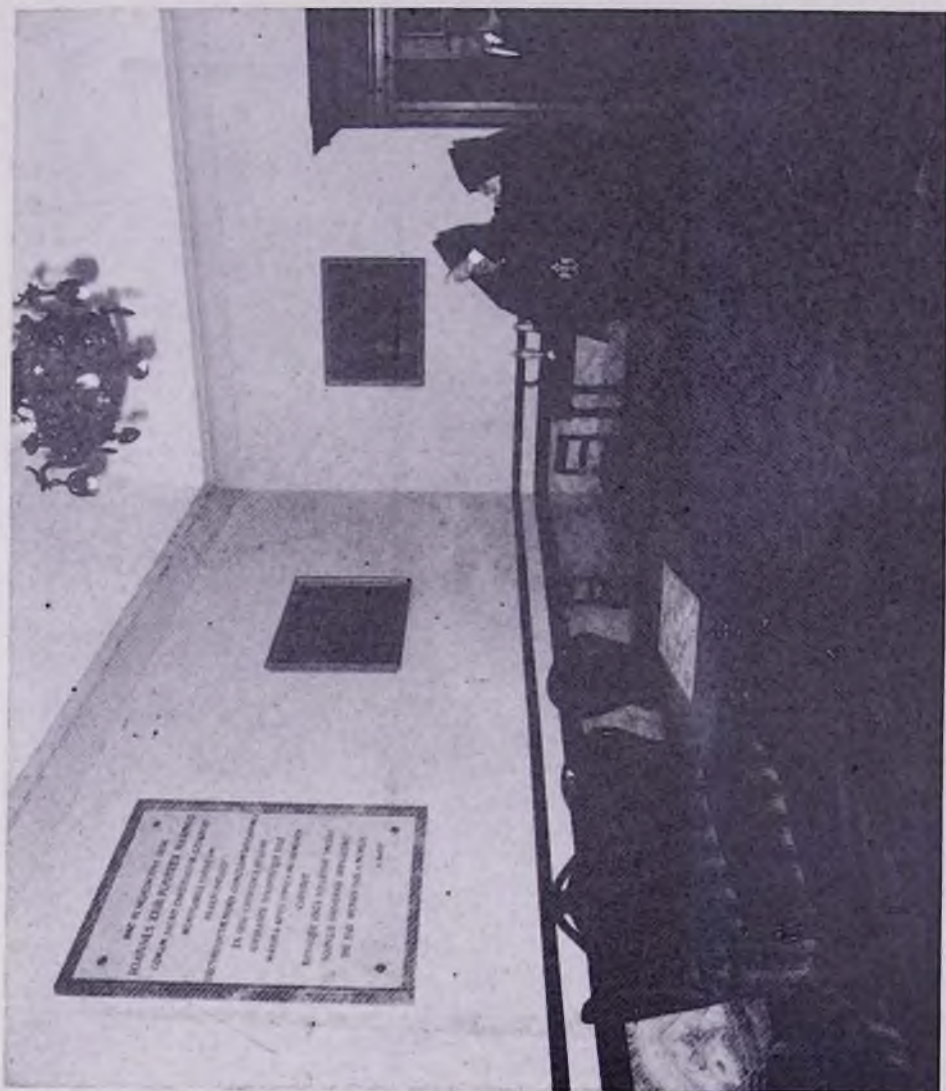
ՏԳԷ ԿԵՆՏՐՈՆԱՆ ԻՉ ԿԱՅՎԱԾՈՒՄԻ ՍԳՐԱԾՈՂԿԱՆՈՒՄԻ

החברות והחברים

ՏԱՄ ԿԼԻՆԻԿԱԿԱՆ ԲՈՒԹՅԱՆ ԿՈՄԻՏԵ

բարեկամն է հիմնադրման օրից: Նա բազմիցս այցելել է այս համայնքին նաև որպես Կիլիկիո Կաթողիկոս:

Թափորով մուտք գործելով չորրորդ դարի այս հրաշակերտ տաճար՝ Վեհափառ Հայրապետն իր հայրական օրհնությունը բաշխեց ներկաներին: Խուռներամ բազմության միջով, սաղմոսների և հոգևոր երգերի ուղեկցությամբ, Հայոց Հայրապետն առաջացավ դեպի Ավագ Խորան և բազմեց կենտրոնական գահին:

Ժամերգությունից հետո Նորին Սրբությանը ողջունեց երիտասարդաց միության հոգևոր խորհրդատու հայր Մարկո Նիավին, հատկապես նշելով, որ իրենք ուրախ են՝ կրկին տեսնելով Նորին Սրբությանն այս տաճարում, բայց այս անգամ արդեն որպես Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց: Այա նա Սուրբ Էջիդիո համայնքի անունից շնորհակալություն հայտնեց այդ շնորհաբեր այցի համար և ասաց, թե հուսով է, որ համեղբայրությունը, հիմնված Հիսուս Քրիստոսի ավանդների ու սիրո վրա, առավել կսերտանա: Ողջույնի խոսքից հետո հայր Նիավին հրավիրեց Վեհափառին իր օրհնության խոսքն ասելու:

Գարեգին Ա Վեհափառ Հայրապետի քարոզը
Ա. Էջիդիոյի համայնքի հավատացյալներին

Հայոց Հայրապետը ֆրանսերեն լեզվով քարոզ խոսեց՝ իր հայրական պատգամը հղելով համայնքին՝ առավել շեշտելով կարևորությունը փոխադարձ օգնության, համագործակցության, խաղաղության և կարեկցության: Նաև ավելացրեց, որ իր այցելությունը Հոռոմ լիարժեք չէր լինի, եթե չհանդիպեր Սուրբ Էջիդիոյի երիտասարդությանը: Նորին Սրբությունը քաջալերեց

համայնքի անդամներին, որպեսզի գան և տեսնեն 1700-ամյա պատմություն ունեցող Հայոց Սոսերական Եկեղեցին՝ շեշտելով, որ բավական չէ քրիստոնյա լինել և ապրել առանձին, քրիստոնյա պետք է լինել միասնաբար:

Նորին Սրբությունը իր խոսքի համար բնաբան ընտրեց Ղուկասու Ավետարանից երիտասարդ մի իշխանավորի մոտեցումը Հիսուսին և արքայության արժանի լինելու ցանկության դրվագը: Դիպուկ վերլուծումներով, Վեհափառը բացատրեց, որ բարիք գործելու այս կերպը սիրո գերազանց և ամենաառարկայական եղանակն ու արտահայտությունն է:

Հայերենով «Հայր մեր»-ը երգելուց հետո, Վեհափառ Հայրապետն օրհնեց երիտասարդությանը՝ Բարձրյալ Աստծուց հայցելով հովանավորել համայնքին ու նրա աստվածահաճո գործունեությունը:

Այս առիթով Ս. Էջիդիոյի համայնքը Վեհափառին նվիրեց իտալահայ հայտնի նկարիչ Գ. Շրլոյանի նկարապարդումով մի գեղեցիկ Աստվածաշունչ, իսկ Վեհափառից ստացավ հայկական մի գեղեցիկ մանրանկար:

Ապա Հայ Եկեղեցու պատվիրակությունն ուղղվեց դեպի քիչ հեռու գտնվող Սուրբ Էջիդիոյի գողտրիկ Եկեղեցի, ուր Սուրբ Խորանի վրա դրված են տարբեր երկրներից բերված մասունքներ, այդ թվում նաև՝ Վանա լճի Աղթամար կղզու Սուրբ Խաչ վանքից բերված մի մասունք և Մայր Աթոռից տարված մի թևավոր հաչքար: Այս Սուրբ Խորանի առջև ամեն օր հատուկ պաշտամունք է կատարվում: Այստեղ իրենց աղոթքն առ Աստված հղեցին նաև Հայ Սոսերական Եկեղեցու սպասավորները:

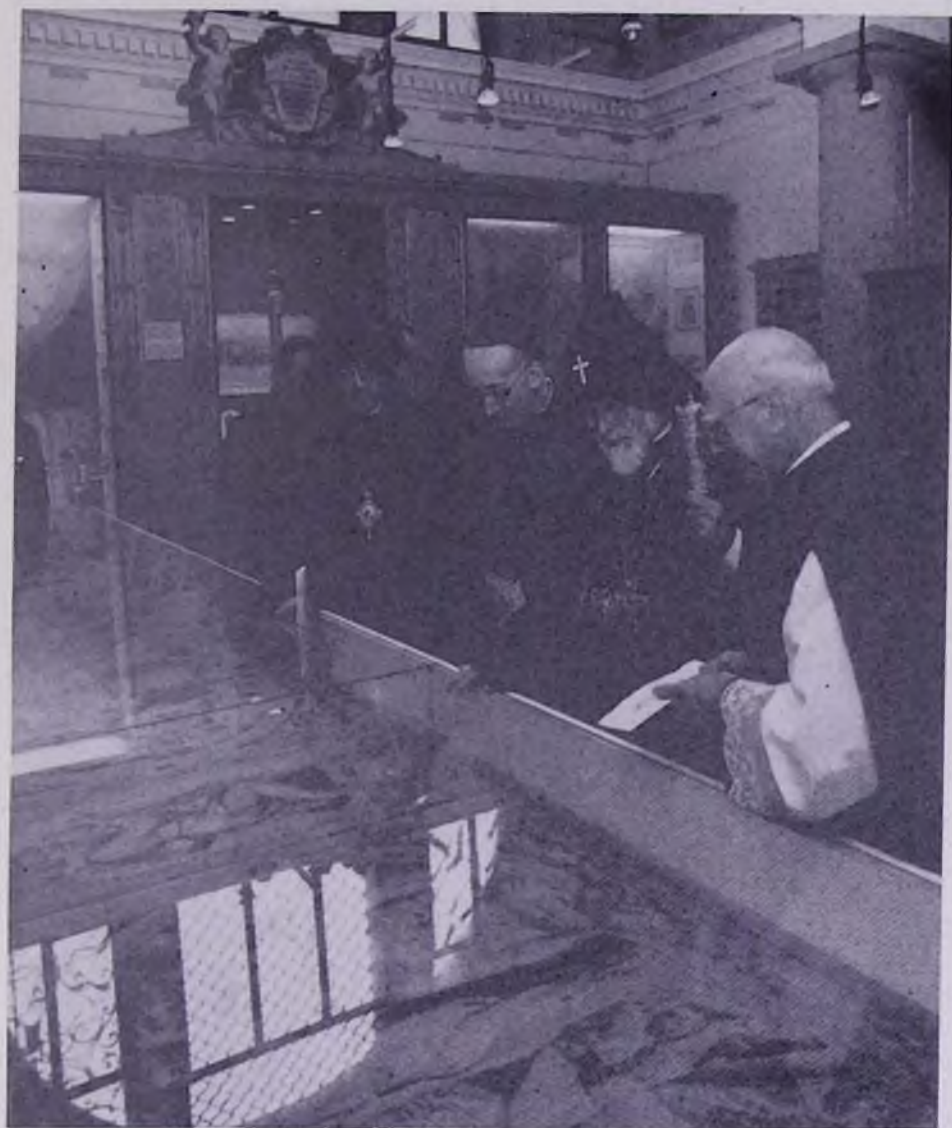
Այցելությունն ավարտվեց Ս. Էջիդիո համայնքի նախագահ պրոֆեսոր Ռիկկարդիի կողմից տրված սիրո ընթրիքով՝ ի պատիվ Նորին Սրբության և իր շքախմբի:

ԱՅՑ ԼԱԹԵՐԱՆԻ Ս. ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ՄԱՅՐ ՏԱԾԱՐ

Այցելության երրորդ օրը, դեկտեմբերի 12-ի առավոտյան, Նորին Սրբությունն իր շքախմբի անդամների հետ այցելեց Հոռմի նախակուպուի Աթոռանիստ Լաթերանի Սուրբ Հովհաննես Մայր Տաճար, ուր Վեհափառին մուտքի առջև դիմավորեց Հոռմի պապական փոխանորդ կարդինալ Ռուինին:

Տեղի ունեցավ էկումենիկ արարողություն, որի ընթացքում հնչեցին լատին և հայ շարականներ, ապա փոխանակվեցին ողջույնի խոսքեր:

Արարողությունից հետո կարդինալ Ռուինիի ուղեկցությամբ Վեհափառ Հայրապետը շրջեց Տաճարում, ապա այցելեց հնագույն մկրտարան, որի թվագրությունը հասնում է մինչև Կոստանդինոս կայսեր ժամանակները:

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա ՎԵՂԱԺԱՌԸ ԼԱԹԵՐԱՆԻ ՄԱՅՐ ՏԱԾԱՐԻ
ՄՐԲՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԴԻՏԵԼԻՍ

ԱՅՑ Ս. ԿՂԵՄԵՍ ԲԱԶԻԼԻԿԱ

Այնուհետև Հայոց Հայրապետն այցելեց Սուրբ Կղեմեսի երկհարկանի բազիլիկա, խոնարհվեց բազիլիկի ներքնահարկում ամփոփված Սուրբ Կղեմես հայրապետի նշխարների, ինչպես նաև սլավոնական ժողովուրդներին գիր պարգևած լուսավորիչներ Սուրբ Կիրիլի և Սուրբ Մեֆոդիի դամբարանների առջև: Այստեղ նույնպես բազմադարյան եկեղեցու կամարների տակ դողանքեցին հայկական շարականները՝ իրենց անսպասելի գեղեցկությամբ գերելով ներկաներին:

ԱՅՑ ՀՌՈՄԻ ԼԵՎՈՆՑԱՆ ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԵ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նույն օրը, ժամը 13.30-ին, Վեհափառ Հայրապետն այցելեց Լևոնյան հայ կաթողիկե վարժարան, ուր դիմավորվեց Թարմունի և Մարիաթյան գերապայծառների կողմից:

Վեհափառը նախ «Հրաշափառով» առաջնորդվեց Վարժարանի Ս. Նիկողայոս եկեղեցի, ուր աղոթքից հետո՝ «Պահպանիչով» օրհնեց ներկաներին:

Ապա վարժարանի հանդիսությունների սրահում բարիգալստյան և ողջույնի ջերմ խոսք ասաց վարժարանի տեսուչ Հայր Անտոն վրդ. Սարոյանը:

Այնուհետև ներկաներին իր հայրական հորդորը բաշխեց Նորին Սրբությունը՝ հատկապես շեշտելով, որ առաջին անգամ չէ, որ այցելում է վարժարան և իրեն պզուժ է ինչպես սեփական տանը:

Հայրական խոսքից հետո ուսանողությունն ու հայկական համայնքի փոքրաթիվ անդամները աջահամբույրով ստացան Վեհափառ Հայրապետի օրհնությունը:

Վերջում տրվեց սիրո ճաշ՝ ի պատիվ Վեհափառ Տիրոջ, որին ներկա էին նաև կարդինալներ Կասսիդին և Սիլվեստրինին:

ԱՅՑ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ՄԱՅՐ ՏԱԾԱՐ

Նույն օրը, ժամը 16.00-ին, Գարեգին Ս Վեհափառը ժամանեց Սուրբ Մարիամ Մայր տաճար, ուր նրան ջերմորեն ընդունեց Հոռմի պապական նախկին փոխանորդ կարդինալ Պոլետտին:

Ս. Մարիամ Տաճարը Հոռմի չորրորդ կարևոր բազիլիկան է և նվիրված է Աստվածամորը:

Աղոթքից և շարականների երգեցողությունից հետո կարդինալի ուղեկցությամբ Վեհափառ Հայրապետը շրջեց տաճարում, ծանոթացավ այնտեղ պահվող սրբություններին:

ԱՅՑԵԼՈՒԹՅՈՒՆ ՊԱՊԱԿԱՆ ԱՐԵՎԵԼՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

Ս. Մարիամ Մայր տաճարից ժամը 17.30-ին Նորին Սրբությունն իր շքախմբով ուղղվեց Հոռմի Պապական Արևելյան ինստիտուտ,

ուր դիմավորվեց կարդինալ Սիլվեստրինիի և Ինստիտուտի տնօրենության ու դասախոսական կազմի կողմից:

Դիմավորողների մեջ էր «Հիսուսյան» միաբանության պետը՝ Հայր Քովենբախը, որը հայտնի հայագետ է և Վեհափառ Հայրապետի երկար տարիների անձնական բարեկամը:

Այս ինստիտուտը հիմնվել է 1917 թվականին՝ Արևելյան Եկեղեցիների աստվածաբանությունը, դավանաբանությունը, ծեսը, կանոնագիտությունը և պատմությունը ուսումնասիրելու նպատակով: Վատիկանի 1962 թվականի երկրորդ ժողովից հետո, այստեղ ուսանում են նաև Ուղղափառ Եկեղեցիների ներկայացուցիչները: Այստեղ են ուսանել նաև Հայ Սոաքելական Եկեղեցուց Տ. Չարեհ արք. Այնավորյանն ու Տ. Խաժակ արք. Պարսամյանը: Այսօր էլ ինստիտուտն ունի երկու հայ ուսանողներ՝ հանձինս Տ. Միքայել Ժ. վրդ. Աջապահյանի և Միքայել սրկ. Ճինդիկյանի:

Արևելյան ինստիտուտում գումարվել էր Գիտաժողով՝ ի պատիվ Վեհափառ Հայրապետի: Նորին Արքությունը հրավիրվել էր այստեղ՝ եպրափակելու հայկական մշակույթին և աստվածաբանությանը նվիրված մեկօրյա այս նստաշրջանը, որին մասնակցում էին աշխարհի տարբեր համալսարանների պրոֆեսորներ, գիտնականներ, հայագետներ: Ելույթ ունեցող բանախոսները ներկաներին ծանոթացրել էին այժմ կատարվող ուսումնասիրություններին, որոնք ամփոփում են Հայաստանյայց Սոաքելական Եկեղեցու պատմության առանձին փուլերն ու շրջանները:

Վեհափառի ժամանումից հետո ինստիտուտի տնօրեն Հայր Ջ. Պելլանդը նախ մասնակիցներին և ներկաներին մանրամասնորեն ծանոթացրեց Հայոց Հայրապետի կենսագրությանը, ապա ներկայացրեց նրա կատարած աշխատանքը Եկեղեցիների համեղբայրության (էկումենիզմի) ուղղությամբ:

Ապա իտալերեն հատուկ խոսքով հանդես եկավ Արևելյան Կաթողիկե Եկեղեցիների ժողովի նախագահ և Ինստիտուտի գլխավոր խորհրդատու կարդինալ Սիլվեստրինին՝ առանձնակի անդրադառնալով Հայ Եկեղեցու յուրահատուկ ներդրումին քրիստոնեական մշակույթի անդաստանում:

«Ձերդ Արքություն,

Ինձ համար պատիվ և հաճույք է Ձերդ Արքությանը հղել իմ ամենաջերմ ողջույնն այս Պապական Արևելյան ինստիտուտի հարկի տակ, իմ ձայնը միախառնելով ակադեմիական հեղինակությունների ձայնին, ինձ համար կրկնակի պատիվ է կատարել այն այս Գիտաժողովի ավարտին, որն այս ինստիտուտը դովելի նախաձեռնությամբ կամեցավ կազմակերպել Ձերդ Արքությանն՝ ի պատիվ՝ այն նվիրելով Հայ Եկեղեցու եկեղեցական գիտություններին:

Այս պատիվն ու այս ցնծությունը առաջին հերթին ուղղված են Հայ ժողովրդին, ում Դուք այստեղ ներկայացնում եք այն չրջագծի մեջ, որը

Նրան առանձնակի կերպով մեծ է ներկայացնում ողջ քրիստոնեության աչքին Արևելքում և Արևմուտքում, և որն իր հավատքն է:

Կկամենայի այս պահին հիշել հայ ժողովրդի հավատքի վկայության մեկ բնագավառը՝ բեղունությունը, որով այն արգասավորել է իր մշակույթը: Եվ ես սա կատարում եմ այն ժամանակ, երբ մոտենում է Հայաստանի մկրտության 1700-ամյակի ոգեկոչումը մի իրադարձություն, որով Ձեր ժողովուրդն իրավացիորեն հպարտ է, քանզի դրանով ներկայանում է որպես առաջին քրիստոնյա ժողովուրդ: Սուրբ Գրիգորը, ում շնորհիվ տեղի ունեցավ այդ իրադարձությունը, կոչվում է «Լուսավորիչ Հայոց»: Արդեն իսկ այս տիտղոսով ճանաչվում է իր կրկնակի գործունեությունը որպես Ավետարանի քարոզիչ և որպես մշակույթի առաքյալ՝ համաձայն այն անձակտելիության, որը մշտապես բնորոշելու է հայ ժողովրդի քրիստոնեական վկայությունը:

Դրա սքանչելի օրինակներն են Սուրբ Թարգմանիչները, մասնավորապես Սահակն ու Մեսրոպը, որոնց սրբությունը արտացոլվում է հատկապես Ավետարանին հայալեզու այբուբեն տալով, Նրան մարմնանալու, հայերեն խոսելու հնարավորություն ընձեռելով, եվ արդեն սրբության այս առանձնահատուկ տիպաբանությամբ լիակատար ձևով հայտնվում է հավատքի արժեքը մշակույթի համար:

Նույն հետքերով ընթացան զարմանալիորեն մեծաքանակ պատմագիրների բոլոր սերունդները, ովքեր ականեռաբար ձգտել են նկարագրելու պատմական անցուդարձները հայ և այն ժողովուրդների, որոնց հետ նա չփման մեջ է մտել իրականության մեջ նրանք եղան ոչ միայն ժամանակագրության ճշմարտապատում և ստույգ նկարագրողները, այլ նաև իսկական և կատարյալ հոգևոր քերթողները փրկագործության պատմության, որն ըմբռնվում էր որպես այն վայրը, ուր Աստված հայտնում է իր մեծագործությունները և չի դադարում հրաշքներ գործելուց, որոնց վկայությունն ու պատումը Սուրբ Գիրքն է:

Եվ դեռ մշակույթի սուրբերը այն վանականներն են, որ չբավարարվեցին աղոթարաններ ու ճգնարաններ հաստատելով, այլ այն ուժգին կերպով օժտեցին մշակութային նկարագրով, այդ վայրերը դարձնելով իմաստության իրական շտեմարաններ՝ միշտ ծառայելով ավետարանչությանը: Պատահական չէ, որ վարդապետի՝ գիտնական-վանականի կերպարը, որն այնքան թանկ է հայ ավանդության համար, հասնում է մինչև նույն սուրբ Մեսրոպը՝ հայրն այբուբենի: Այդ վանքերը, հայ հողի վրա հրաշալիորեն ծաղկելով ու բազմապատկվելով, ժամանակի ընթացքում դարձան հավատքի միջնաբերդերն ու այն ջահերը, որ լուսավորեցին մարդկային հանճարի չբեղագույն հաղթանակները:

Մինչև իսկ նահատակությունը, որ ողբերգական հաճախականությամբ բնորոշեց հայ ժողովրդի պատմությունը, դարձավ նրա մշակույթի բաղկացուցիչ մասը, կարծես ընթերցանության մի բանալի՝ մեկնելու համար կարոտի հյուծող զգացումով զեղուն հայկական ոգին, որը հզոր կերպով նույնացվում է Քրիստոսի հետ, որ դարձավ քաղիչ Ձուհը աշխարհի փրկության համար:

Ձերդ Սրբություն,

կկամենայի այստեղ՝ ակադեմիական այս դահլիճում հայտնել ողջ քրիստոնյաների երախտագիտութիւնը ի Քրիստոս ունեցած այն հավատարմության համար, որն այնքան թանկ արժեքավ հայ ժողովրդին։ Առանց այդ հերոսական ընծայումի, Եվրոպայի քրիստոնյաների ճակատագիրը գուցե այլ ընթացք ունենար։ Այս հավատարմութիւնը դարձավ կարծես մի ամբողջ հաճախ վերահաս պատահարների ընդոտնիչ կատաղության տակ, սակայն միշտ տոկուն՝ արյան և անգամ բնաջնջումի գնով այլ ժողովուրդներին հնարավորութիւն ընծայելով, նույնիսկ ընդամենը մի քանի օրով, սեփական խաղաղութիւնը և նյութական ու հոգեոր բարգաւաճումն ապրելու։

Նաև կկամենայի, որ իմ այս ձայնը կարողանար մեկընդմիշտ արտահայտել երախտագիտութիւնն ու հիացումը այն իրողության համար, որ, չնայած ինչի այս եզակի ու տեական փորձառությանը, հայ ժողովուրդը քրիստոնեական հավատքին փոխանցել է խորության ու հարստության մի սքանչելի ներդրում, որն ընդունել է, որով ապրել է, որին հավատացել է, որի մեջ խոկացել է և որի համար աղոթել է։

Ձերդ Սրբություն,

կա մեկ այլ տարր, որ մեր մեջ արծարծում է Ձեր ժողովրդի հանդեպ զնահատանքի ու սքանչացումի զգացումը՝ իր բնական «էկոմենիկ» կոչումը։ Հակառակ այն ողբերգական դեպքերին, որոնք նրան երկար ժամանակ դատապարտեցին մեկուսացման, հայ ժողովուրդն իմացավ, գուցե այլուր տարբեր չափով ու բնութիւնով, բացառիկ ընկալունակութեամբ ընդունել տարբեր ժողովուրդների հոգևոր ու մշակութային նպաստը։ Այսպես Կապադովկիայի և ավելի ուշ Բյուզանդիայի ավանդութիւնները և ասորական ազդեցութիւնները, բացարձակապես յուրահատուկ եղանակով, ընդունվեցին ու մշակվեցին մի համաձուլվածքի մեջ և դրոշմվեցին հայկականության հատուկ հանճարով։ Այստեղ դարձյալ հիշելի է Սուրբ Թարգմանիչների գործը, ովքեր ցանկացան իրենց ազգակիցներին ծանոթացնել ուրիշ ավանդութիւնների գանձերին և դրանք Թարգմանեցին հայերենի՝ հնարամիտ ճարտարութեամբ ու ջանադրութեամբ, եթե Ձեր ժողովրդի մշակույթի վրա այս բոլոր նպաստների արդյունքում տեսանելի է ամբողջապես հայկական մի արձագանք, սա ինքնին ապացույց է, թե որքան խորունկ և հզոր է եղել այս բոլորը յուրացնելու և ներդաշնակելու կարողութիւնը՝ առանց նախանձի և ինքնամոփոփումի, առանց այսամերժության ու եսապաշտության, և սրանով հանդերձ իր բնիկ անկրկնելի առանձնահատկութիւններից ոչինչ չկորցնելով։

Եվ այստեղ՝ Հռոմում, ուր հանգչում են գլխավոր Առաքյալների աճյունները, չի կարելի մոռացութեան մատնել այն բեղուն շփումը, որ հայերին միացրեց լատինների քաղաքակրթութեանն ու մշակույթին, հատկապես հայկական Կիլիկիայի արդյունաշատ ու դրամատիկ շրջանում, երբ այս ավանդութիւնների մշակութային փոխազդեցութիւնը մասնավորապես արգասաբեր եղավ և հետքեր թողեց հայ ժառանգութեան վրա՝ նույն պտղաբերումով, ինչպես որ նախապես եղել էր այլ ավանդու-

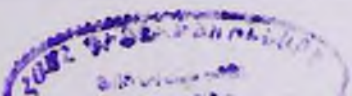
թյունների պարագայում, եվ եթե այս գործընթացի մեջ տեղ գտան անհասկացողություններ ու անպատեհություններ, դժվարություններ, որոնցից խուսափելու դեպքում թերևս ավելի մեծ արդյունքներ ստացվեին, այնուամենայնիվ այդ մարդկանց և այդ իրադարձությունների և մանավանդ այդ մշակույթների ներդրումն ոգնեց քրիստոնեական պատմությունն առավել հարստացնելուն:

Նմանապես մենք ուզում ենք հարգանք ընծայել սույն մշակութային և «էկումենիկ» ընկալունակության կոչմանը այս հեղինակավոր հարկի տակ, ուր քրիստոնեական ավանդությունների ուսումնասիրությունն ինքնին միանում է ամենօրյա լուռ, բայց խոր շփմանը՝ զանազան Եկեղեցիների ու քրիստոնեական փորձառությունների պատկանող դասախոսների և ուսանողների միջև: Մաղթում եմ, որ հենց այս հիմնարկը, ուր ուսանել են և շարունակում են ուսանել Հայ Առաքելական Եկեղեցու բազմաթիվ նշանավոր եկեղեցականներ, կարողանա պտղաբեր փոխադարձ հարաբերություններ հաստատել Ձերդ Սրբության գլխավորած Եկեղեցու ակադեմիական հաստատությունների հետ, որպեսզի այս սթանդեթի ավանդությունը կենդանի մնա:

Հուսկ, Ձերդ Սրբություն, կփափազեի արտահայտել գոհունակության այն վերջին շարժառիթը, որ վերաբերում է ինքնին Ձերդ Սրբության ներկայությանը մեր մեջ: Լիբանանում մեր ունեցած հանդիպումից ի վեր ինձ հմայել է այն եղբայրական վերաբերմունքը, որով Դուք ինձ ընդունեցիք: Այժմ, երբ Հայ Առաքելական Եկեղեցու գերագույն պատասխանատվությունն էք ստանձնել, ամեն օր ինձ են հասնում այն սպասումների ձայները, որ Հայ Ժողովրդի զավակների և նաև այդ Ժողովրդին հարգող ու սիրող ամեն մեկի կողմից կենտրոնանում են Ձեր և Ձեր առաքելության վրա՝ ոչ միայն Ձեր Ժողովրդի, այլև ողջ քրիստոնյա աշխարհի ճակատագրի համար մասնավորապես նրբին ու նախախնամական այս ժամանակաշրջանում:

Նոր ու աննախընթաց մարտահրավերներ են ուղղվում մեր Եկեղեցիներին. պահանջվում են խիզախ քայլեր՝ մղված լուկ կենդանի Աստծո հանդեպ այն վստահությունից, որ չի կարող մեզ հուսախաբել: Արևելքի և Արևմուտքի ավանդությունների ծանոթությունը, որին տիրապետում է Ձերդ Սրբությունը, ստեղծում է մի բնական կամուրջ և մի նոր հնարավորություն՝ հեռատեսության և սրտաբացության Ձեր անձնական ձիրքերից այն կողմ: Անցյալի առավել փառապանծ էջերը, որ ցույց են տալիս մեր Ժողովուրդների միջև եղած սերն ու հարգանքը, թող ոգեշնչողը լինեն նորագյուտ և ոչ նվազ վեհանձն ձեռնարկների:

Մենք բոլորս սպասում ենք, որ Ձերդ Սրբությանը վստահված բարձր պատասխանատվությունը կկարողանա լինել մի նոր գարնան սկիզբ, որը կլինի ոչ միայն Հայ Ժողովրդի, այլև բոլոր քրիստոնյա Ժողովուրդների և ողջ մարդկության համար: Հավատքի քաջությունը թող Ձերդ Սրբությանը ներշնչի հավատարմության ուժ և գալիքի սուրբ խիզախություն: Հաճախ ժամանակների ակնկալությունները զգալու ընդունակ եկեղեցականների շնորհը անկանխատեսելի հնարավորություններ է տվել պատմությանը:

Գրիգոր Լուսավորչի հավատքը, Թարգմանիչների իմաստությունը, վանականների հանձարի հոգևոր թռիչքները և նահատակների արիությունը թող Ձեզ առաջնորդ ու խրախույս լինեն այս ճանապարհին: Մենք Ձեզ համար լինելու ենք բարեկամներ ու եղբայրներ այստեղ՝ Հոռոմում, ուր Ձեզ առաջնորդեցին եղբայրության սուրբ քայլերը»:

Անգլերենով արտասանած իր խոսքով Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց Վեհափառը նախ մանրակրկիտ ներկայացրեց Հայ Առաքելական Եկեղեցին, տվեց նրա պատմական գնահատականը, արժևորեց Եկեղեցու դերը հայ ժողովրդի կյանքում, ինչպես նաև կարևորեց 1700-ամյա ուղի անցած Հայոց Եկեղեցու կյանքի վերջին շրջանը, մատնանշեց մեր Եկեղեցու կարևոր ներդրումը էկումենիկ շարժման մեջ: Այնուհետև Նորին Սրբությունն ավելացրեց, որ քրիստոնեությունը Հայաստանում որպես պետական կրոն հռչակման 1700-ամյակի տոնակատարությունը պետք է նկատել ոչ միայն համահայկական, այլև համաքրիստոնեական:

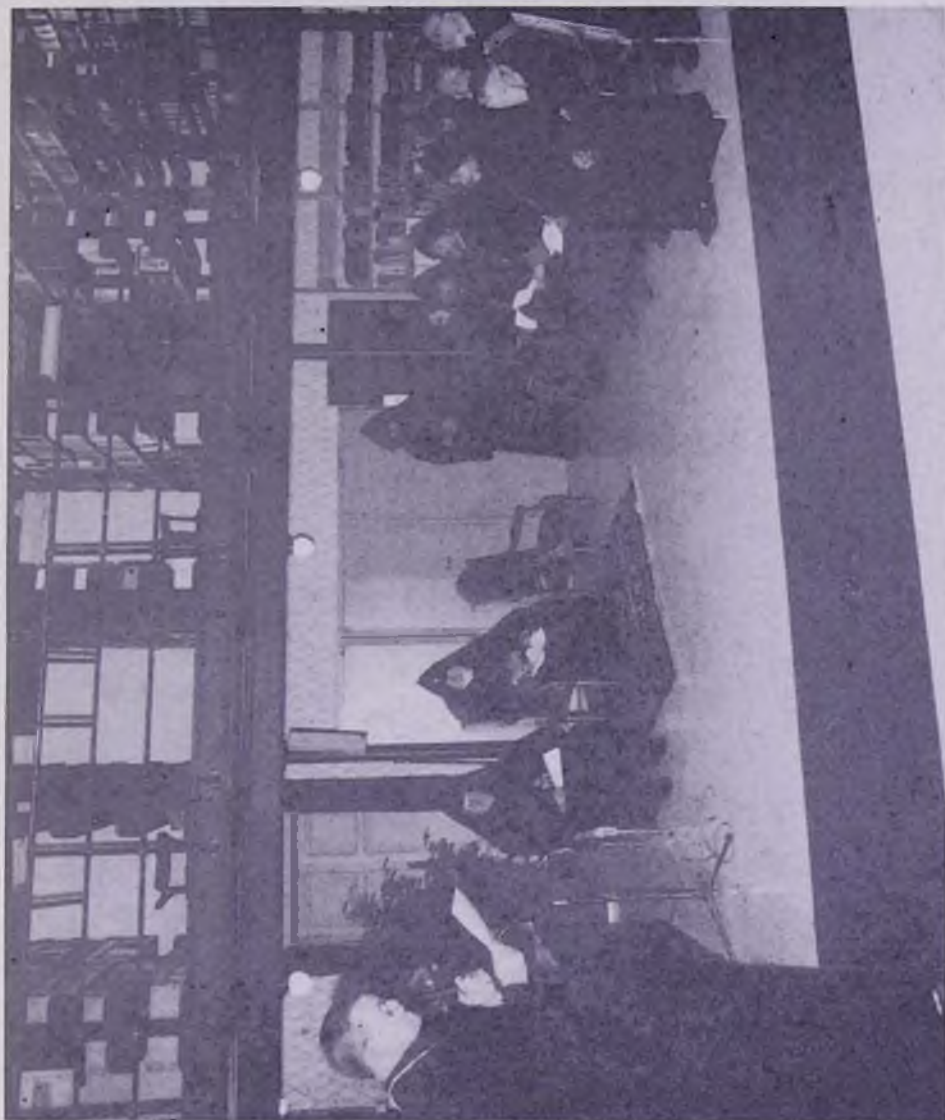
Ստորև ներկայացնում ենք Վեհափառի խոսքի անգլերեն թնագիրը, որտեղ տրված են քրիստոնեության հայկական ավանդությանը և վկայությանը բնորոշ գլխավոր հատկանիշները:

TRADITION: LIVING AND LIFE-GIVING

This is a moment in my life that will remain in me and with me as long as I live; an event which will never be erased from the screen of my mind and memory. I had been several times in the precincts of this institution of high learning, scholarly research and Christian fellowship, the Oriental Pontifical Institute. Many years ago, I used to sit at one of the desks overloaded with books, being surrounded by brothers in Christian faith and friends and associates in scientific work in search of historical and theological truth. But it never occurred to me to think that one day I would be here in the capacity of the first servant of our Armenian Apostolic Orthodox Church, as the Catholicos of All Armenians and to be honoured by the Principal and scholars with this whole day of common study of the traditions of my own Armenian Church. This is the first time in my almost 45 years of Christian ministry that I am given such a tribute that goes not to my humble person but to the Church that I am born in and have tried to serve as faithfully and fruitfully as humanly possible.

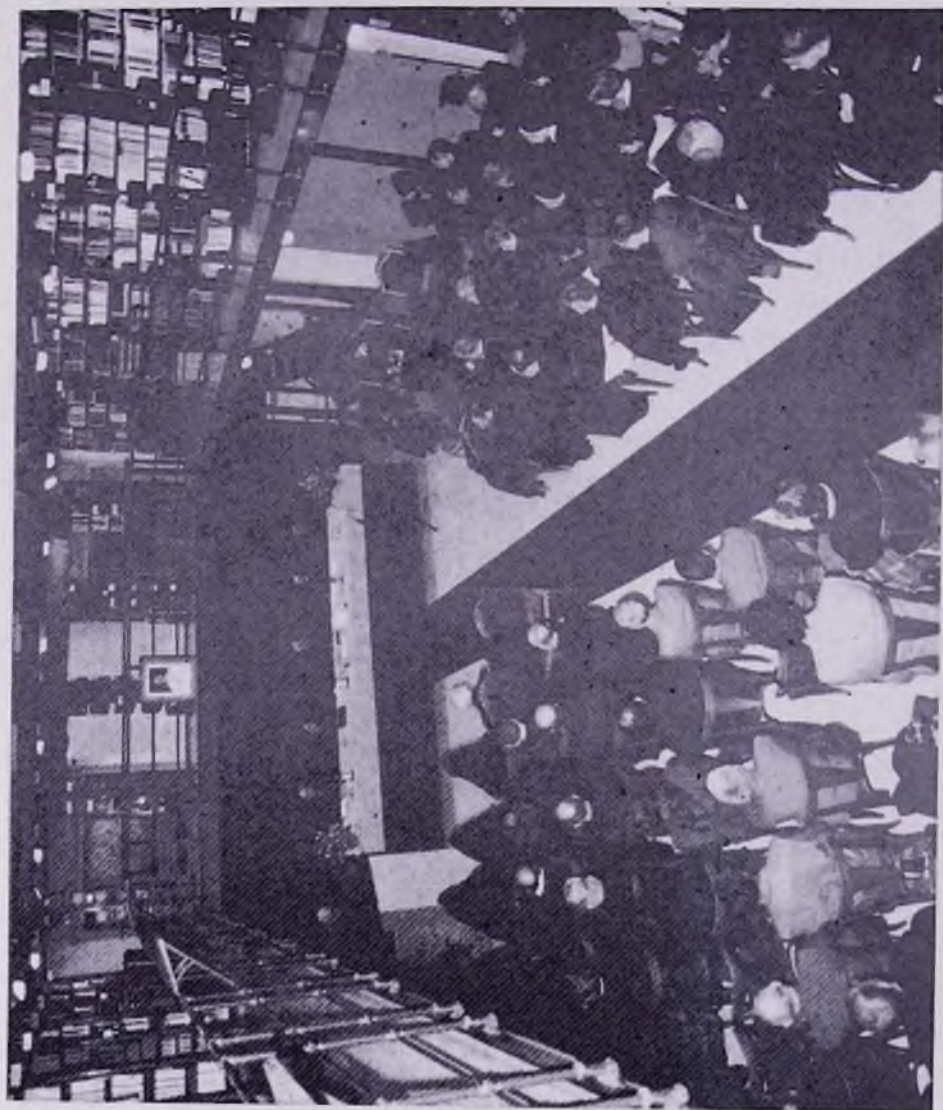
I wholeheartedly thank the Principal, the Rev. Robert Taft who has initiated and organized this public function of scholarly nature and value and also all my brethren and sisters who have participated with so highly valuable contributions to the study of Armenian Church's traditions in theological, literary, and liturgical spheres of scientific research.

I can not offer any contribution of specific nature to the scholarly content of this symposium. Let me try to offer only a few thoughts that have taken shape in my mind and heart as I have lived and in the very heart of that have reflected

עזרת ישראל ופיקוד העורף, תל אביב, 1997

טורעמערס און יאנגערעס

upon its significance for the Armenian people and for the Christian world at large. I hope that by sharing them I may have a certain degree of right to deserve this tribute that you are honouring me with, and so graciously and generously:

I

ARMENIAN CHRISTIAN TRADITION IN RETROSPECT

1. The Armenian Christian tradition as expressed through centuries of unbroken continuity is not *a tradition of isolation*, grown by itself and confined to the boundaries of its own national existence. It has emerged and developed *in association and inter-relationship* with and under the influences of other Christian traditions, such as the Syriac, Greek, Georgian, Latin traditions, to mention the most important ones. Armenia was — and is — not an island. Located in such a geographical, geo-political and socio-economic area and environment as are the eastern regions of Asia Minor and the whole of Caucasus, communion and communication with other Christian traditions historically were unavoidable. It is true that geo-politically Armenia was situated on the fringes of what the Graeco-Roman world knew under the word *Oikumene*. Being geographically on the fringes, however, did not mean, historically speaking, to be marginal. Armenia from the very beginning of Christian era was part and parcel of the missionary, spiritual, theological, liturgical and cultural life and heritage of the early and Medieval *oikumene*. It is true that it was not situated within the Mediterranean basin area but culturally it fell within the orbit of that *oikumene* even before the Christian era, and most distinctly in the time of Tigranes the Great (1st century B.C.). Indeed, it had become as so many historians have put it, a cross-road within that *oikumene*, in the larger sense of the word, particularly on its easternmost borders with Persia, from Parthian to Sassanid times. Sirarpie Der Nersessian has rightly depicted this feature by entitling one of her articles with the words: "*Armenia: Between East and West*". For Armenian history to draw a sharp line of distinction between East and West means not to recognize the true historical image of Armenia.

The very origin of Christian history of Armenia is impregnated by this relationship as a conditioning factor in the very process of shaping of Armenian Christian history. Jerusalem, Antioch, Nisibis, Melitene, Caesarea in Cappadocia, Alexandria, Byzantium were mixed in an inextricable way and in a decisive manner and with determining scope of influence in the very core of the formation of the Armenian Christian tradition from its initial phase of evangelization to the normative constitution of the liturgical, theological, hierarchical, canonical, monastic, literary and cultural aspects.

As I have said it elsewhere I think I am justified in repeating it here, in this purview, that our richest centuries of Christian life and creative culture have been the centuries where the ecumenical dimension of our Church life has been the most dominant factor. Thus, we have called the 5th century the "*Golden Age*" of

our history. Politically speaking, it has been one of the weakest periods of our history, a time when the country was already divided into two parts, under the sovereignty of Mazdean Persia and the Christian empire of Byzantium, a time when we had lost the kingdom of the Arsacids and were largely subjugated to Persia and partly to the Byzantine empire. The age was *Golden* because of the *cultural achievements* which had such a tremendous impact on the whole course of Armenian history. It was a time when the Syriac and Greek cultural influences through the large-scale movement of translations, which began with the Holy Scriptures, and covered the spiritual and intellectual heritage of the Church Fathers and liturgical, geographic, historical and philosophical literary heritage of the early Christian centuries, greatly enhanced the cultural life of Armenia and gave impetus to the rise of the Armenian original literature.

Again we call "*Silver Age*" the 12th and 13th centuries when, in Cilician times, our Church and culture were once more re-opened to the cultural heritage of the Greek and Latin cultures.

In this brief survey I cannot elaborate and extend my observations on other aspects and times of such *ecumenical openness*. But my own reading of Armenian Church tradition has convinced me of the fact that the tradition of our Church was formed and sustained not in isolation, but in ecumenical communication. That is why the Armenian Church tradition constitutes an integral and unseparable part of Eastern Christian tradition as a whole being in close touch with the Western Christian culture particularly in Medieval times. That is also the reason why I consider the 1700th anniversary of the official acceptance of Christianity to be so to speak, not an "Armenian affair" but a "pan-Christian affair" worth of recognition and celebration on a world-wide level.

2. I think that this ecumenical nature and dimension of the Armenian Christian tradition proved to be not a contradiction with its *national character*.

History tells us eloquently that the Armenian Church's creative tradition was one of the strongest factors in the shaping of Armenian *national identity*. The circumstances of the historical life of the Armenian people developed in such a way that the Christian faith became for the entire nation that spiritual and cultural force that shaped the distinct character of the people as a nation. It is a well known historical fact that beginning from the first step of the official acceptance of Christianity as the religion of the nation, the Armenian Christian witness was carried on along the lines of *struggle, resistance, endurance and creative survival*. The fourth century was the time of struggle against the persistent pre-Christian pagan tradition that tried to reconquer its lost place mostly under the influence of Mazdean Persia and its allies within the feudal ranks of the Armenian nobility and the rural societies.

The creation of the Armenian alphabet in the beginning of the 5th century and the translation of the Holy Scripture and the Patristic literary works laid the foundations of the original Armenian literature and consolidated the Armenian identity, that is to say, the self consciousness of an independent people with its own sense of dignity. The Armenian Christian culture penetrated the whole texture of

the national life, from the social habits of the people and the family life to the higher levels of cultural life including literature, architecture, music and other arts and patterns of social and political life.

I believe that as Yeghishe, the 5th century writer puts it so expressively, figuratively and eloquently, Christian faith became like *"the colour of the skin"*¹. The battle of Avarayr, that was fought for the defense of the Christian faith and of a christianized nation and country, consolidated that association between Church, as the embodiment of the Christian faith, and Nation, as having found in that faith its own identity and human value of life.

The struggle continued on in the subsequent centuries. From the fifth century on it first became a resistance to attempts undertaken by the Byzantine empire to impose upon the Armenians the acceptance of the Council of Chalcedon. The resistance by the Armenians, besides being motivated by theological reasons, was mixed with the concern for the preservation of national identity as the endeavours by the Byzantine empire had also political reasons by being motivated by imperialistic, expansionist intentions aimed at the extension of Byzantine hegemony and gradual assimilation of other non Greek speaking minor peoples and communities.

Fundamentally the same struggle and resistance trend proved to be the case in the later relationship with the Roman Latin Church after the times of the waves of the Crusaders.

I do not need to comment on this aspect as it is so well known. What I would like to emphasize is that in all these trends the national character of the Church, generally speaking, did not cut off the Armenian Christian tradition from the ecumenical dimension, that is to say, from the communication and relationship with the other Christian traditions with a spirit of openness and with a commitment to partnership, fellowship and collaboration. It is my strong feeling of my reading of Church history, of my own Church and of that of other Churches, that the Armenian Christian tradition has been one of the Oriental Christian Churches' historical experiences that has been the most open to other churches' traditions. One of the reasons may have been the background of the Indo-European nature of Armenian ethnic entity and culture.

3. Related to this feature of the role of the Armenian Church in the development of national identity is the character of what I would call *tenacity* that the Armenian Christian tradition displays so distinctly. The Christian faith, it seems to me, has played a very determining role in the preservation and unbroken continuity of the Christian witness in Armenia in the face of so many and so perilous threats by non-Christian forces, invasions and persecutions. From the times of the Arab Muslim conquest of Armenia to the times of the Seljukid, Tatar, Mameluk

¹ In fact it was St. Vardan who on the eve of the battle of Avarayr, addressing his army in a powerful exhortative speech, said: "He (Yazkert, the enemy) who supposed that we have put on Christianity like a garment now (realizes) that it is like the colour of our skin that he cannot change".

and Turkish Ottoman dominations, Armenia passed through innumerable moments of *Gethsemane* and *Golgotha* experiences of temptation, trial and tribulation. And yet it did not succumb. The last and most deadly episode of such times of crucifixion was the genocide perpetrated against the Armenian people during the first World War.

The *Cross* for Armenians acquired the *existential sense of crucifixion*. In the Western Christian tradition there is much speculation, theological discussion, speculative analysis of *the idea* of the Cross and its significance in understanding the salvation work of Jesus Christ. For Armenian and other Middle Eastern, and Caucasian Christian people the Cross was lived as part of their daily life. Archdale king makes a remark of great significance when he says that "Armenian historiography is synonymous to martyrology".

I am reminded also by the what St. Paul says about suffering which has been like a second name to Armenian life story. Writing to the Romans he says: "We rejoice in our sufferings, knowing that suffering produces endurance, and endurance produces character, and character produces hope, and hope does not disappoint us" (Rom. 5:3-4).

Obviously, the Cross finds its ultimate meaning in the Resurrection of Christ. And that is what captured the hearts and minds of the Armenian and other peoples who had the suffering as a kind of permanent and sometimes dominant line of their both personal and communal life. Is it not that a major reason why Easter has been a much more influential feast in Eastern Christendom than in the Western Christian world where the Christmas, the feast of the Incarnation has become so popular. The faith in the immortality constituted a major force in the religious faith and practice of the Eastern Christian peoples in general and in the Armenian witness in particular.

There is one striking testimony to this effect in Yeghishe's book, the "History of Vardan and the Armenian War". When he speaks about how Yazkert the King of Kings of Persia became extremely anti-Christian and how, upon the instigation of the Magi, the religious leaders of the Mazdean religion, he ordered the intensification of the persecution of the Christians, he says:

"He grew furious at the name of Christ, when he heard that he had been tortured and crucified, had died and been buried.

As in this fashion he madly raved from day to day in the same designs, one of the youngest of the Armenian princes debated with him and said:

—"Valiant king, whence did you learn to speak such things about the Lord?"

The king answered:

—"They have read your erring Scriptures before me".

Then the young man replied, saying:

—"Why, O king, did you have them read only to that place? But have the reading prolonged and you will hear of his resurrection, his appearance to many, his ascension to heaven, his sitting at the right hand of the Father, the promise of his Second Coming when he will effect the miraculous resurrection of all, and the summary compensation of his just judgment".

When the king heard this he was deeply smitten, but outwardly he laughed and said:

—"All that is fraud."

The soldier of Christ replied and said:

—"If his bodily sufferings are credible to you, even more credible to you should be his awesome Second Coming."

When the king heard this he blazed up like the fire of the furnace in Babylon, until his own people around him were consumed like the Chaldaean.

Then he poured out all the fury of his ire on that blessed man, whose name was Garegin. Bound hand and foot he was given over to torture for two years, and deprived of his princely rank, he received sentence of death."

Armenian Christian tradition for me provides an existential illustration of the victory of faith and life over despair and death.

II

ARMENIAN CHRISTIAN TRADITION IN PROSPECT

These few observations surely are inadequate to make a full assessment of the ethos and the general character of Armenian Christian tradition. They are only a few hints which can lead many of us to pursue and complete this task which I consider to be of paramount importance for our self-understanding of our historical image and the present-day predicament.

The Armenian Christian tradition although rich in history but is not reduced to history. You cannot study it only in historical archives and museum walls and shelves or in ruined remnants of cultural monuments or in the pale pages of ancient manuscripts. It is a living, on-going tradition that today inspires and nurtures about 8 million Armenian Christians who live in their own motherland of Armenia, only one part of historical Armenia, and in the widespread world diaspora.

Today the Church in Armenia faces a new challenge of tremendously decisive and crucial significance. Towards the end of this 20th century Armenia has reached its "finest hour" by having recovered its freedom and independence that were lost for so many centuries. We have just come out of a kind of 70 years of captivity under the Soviet oppressive and aggressively atheistic rule. No one can visualize and weigh fully the damage that has been inflicted upon the Christian Churches under the Soviet rule unless one lives there with some length of time and personally witnesses to the consequences of a well devised policy aimed at the eradication of the Christian faith from the country and the elimination of the Christian prints, habits, customs, observances, from the public life of the people.

It is true that stones and parchments never ceased to speak of the Christian tradition in Armenia. That "language", however, was mostly related to historical memory. But Christian faith and tradition are not associated or identified with the

past heritage of the nation's culture. It is true that they had lost their impact on the ordinary public life of the people in Armenia for the seven decades of Soviet régime. But their silent witness was there, deeply immersed and tacitly eloquent in the hearts and minds of the people.

Today a new era has dawned upon Armenia. Its Christian image is re-surfacing and being given a new opportunity of rediscovering its historic authenticity in the context of a living and life giving witness. The Church today is called to a new responsibility of bringing back to life what was tried to be enshrined in and as "historical monuments" of a past heritage.

The reader of Armenian Christian history is surely cognizant of the fact that that history displays a scene and a process of such cultural upheavals in which light and darkness have interchanged their places and roles on the road of their historical journey. There have been times of great achievements and times of stagnation and decadence. When one reads Arakel Davrijetsi's description of the 16th and early 17th century conditions of Etchmiadzin, one is struck by the image of desolation. The books were abandoned and thrown in corners like "pieces of wood" ("կոճեղս փայտից") covered by dust. Yet in the same description the author speaks of the reformatory work of people like Movses Datevatsi and other figures of the renaissance of the monastic life and culture.

Renewal, constant renewal, has been a driving force and a permanent feature in the long historical experience of the Armenian Christian tradition. Today that is the word that I would like to see turning into a kind of motto, an absolute imperative, a well devised policy that is called to motivate and guide our task as a Church in our renewed country. The Church needs new servants with a new sense of apostolate in pastoral, spiritual, social and cultural spheres of life and action. The Christian edification of the people should become such an intense course of activity by which the rich heritage of the past may turn into an incentive for revitalizing the Armenian Christian tradition. Today is not a time of remembrance of the past; it is a time of re-christianizing the present and building a more solid future. During my pastoral visits to the different parts of Armenia, from East to West and from North to South, when I see all the architectural glories of the past, most of them now in damaged, ruined and abandoned conditions, my heart bleeds and my eyes get wet. The books, the beautifully illustrated and scholarly substantiated volumes published in Armenia and in so many other countries cannot comfort me with a sense of spiritual satisfaction or national pride. I can hear deep in my heart the voice of the damaged stones and the fallen domes crying for our human touch and care, for renovation and restoration, rebuilding and re-enlivening of their values.

When I see our liturgical tradition so often emptied of its life and reduced to sheer texts, the scholarly studies of their literary richness cannot give full satisfaction to my concern and desire of seeing it re-acquiring its living and life-giving force within the life of the people for whom it was destined.

What I am trying to say can be summed up in one brief statement: Armenian

Christian tradition has to come back to life if we want our country to be faithful to its past, to assure its continuity as a Christian nation and to buttress the new Republic with sound and solid moral principles of human life.

And if the Church today fails in this tremendously important task, it is my fear that our people in Armenia may become a victim of an extreme secularistic culture that is now invading it, as other countries that emerged from the former Soviet Union. The temptation, the threat is there. I see it every day. The avalanche of influence of certain superficial aspects of what is called '*Western culture*' in the ordinary understanding of the people, particularly of the young generation, and presenting itself under the word of *modernism*, is, indeed, threatening the whole concept of human life as moulded by the Christian faith all along the past centuries. The technologically dominated world in which we live, the mass media communication systems so often above our control, the new culture of consumerism are making havoc.

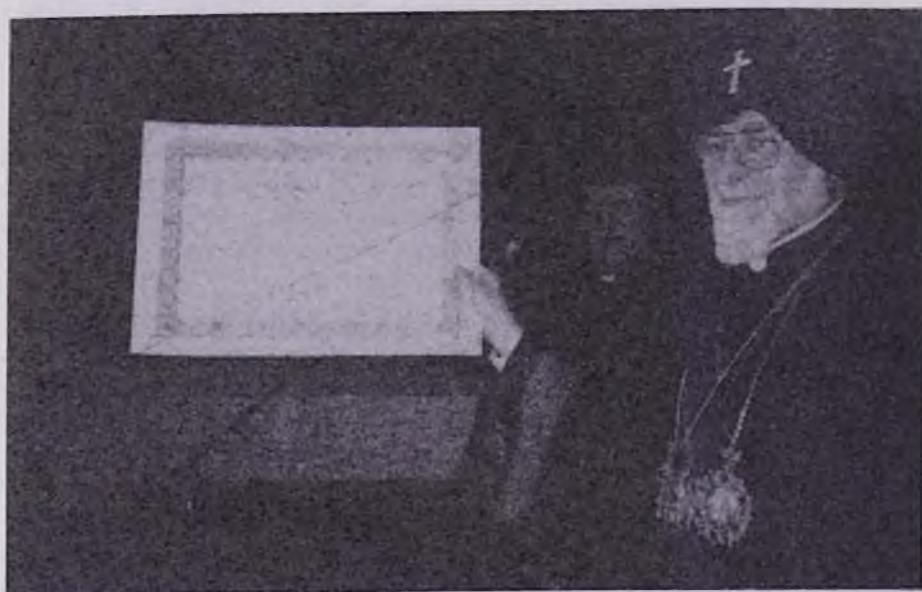
We need to act and not wait for *reacting*. The task before us is an urgent one. And I see that we as Armenian Church and State, with the present-day politico-socio-economic conditions of the country, cannot fulfill this immense and urgent task alone. Surely, we will do our utmost. But we need the solidarity and the support of our Armenian and non-Armenian brethren, sisters and friends from the outside world.

You all are aware that the Armenian Church and State are now engaged in the process of celebration of the 1700th anniversary of the proclamation of Christianity as the religion of the nation. Marking the 17th centenary cannot be a celebration in the fullest and truest sense of the word if it is not turned into a movement of renewal. I do not think that the celebration will be genuine only by rendering homage of the past, with a sense of self-glorification; it will be genuine when it is converted into a movement of self-conscientization, a kind of rediscovery of our true image as a Christian nation with the Armenian Christian tradition becoming a living and life-giving force in our new Armenia.

Today the most salient trend in Christendom is the ecumenical movement. Ecumenism for me is not what happens between the Heads of Churches or their assistants and representatives, but what happens in the life of the Churches, the laos, the people of God both internally and inter-relatedly. True ecumenism leads to our renewal in Christ and in His Church, in the spirit of unity and through common service to humankind. That is why I look forward to your work to seeing it become a source of stimulation and motivation for the present and the future. You are *students* of history. I see in you *teachers* for the present and coming generations. Let us make every effort to see that this Armenian Christian tradition be understood not only as one lived in the past, but as one living and life-giving today and for always.

It is in this spirit and with this hope and expectation that I extend to you all my deepest thanks and highest appreciation.

Հանդիսության ավարտին Գարեգին Ա Վեհափառին շնորհվեց Արևելյան ինստիտուտի պատվո պրոֆեսորի վկայական, փոխանակվեցին հուշանվերներ, ապա տրվեց պաշտոնական ընթրիք:

Գարեգին Ա Վեհափառին Պապական Արևելյան ինստիտուտի պատվո պրոֆեսորի վկայականի շնորհման պահին

ԱՅԾԵԼՈՒԹՅՈՒՆ ՌՈՒՍ ԿԱԹՈՂԻԿԵ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Ընթրիքից անմիջապես հետո, ժամը 21-ին, Ամենայն Հայոց Հայրապետն այցելեց Ինստիտուտի հարևանությամբ գտնվող Ռուս Կաթողիկե Վարժարան՝ «Ռուսիկում»:

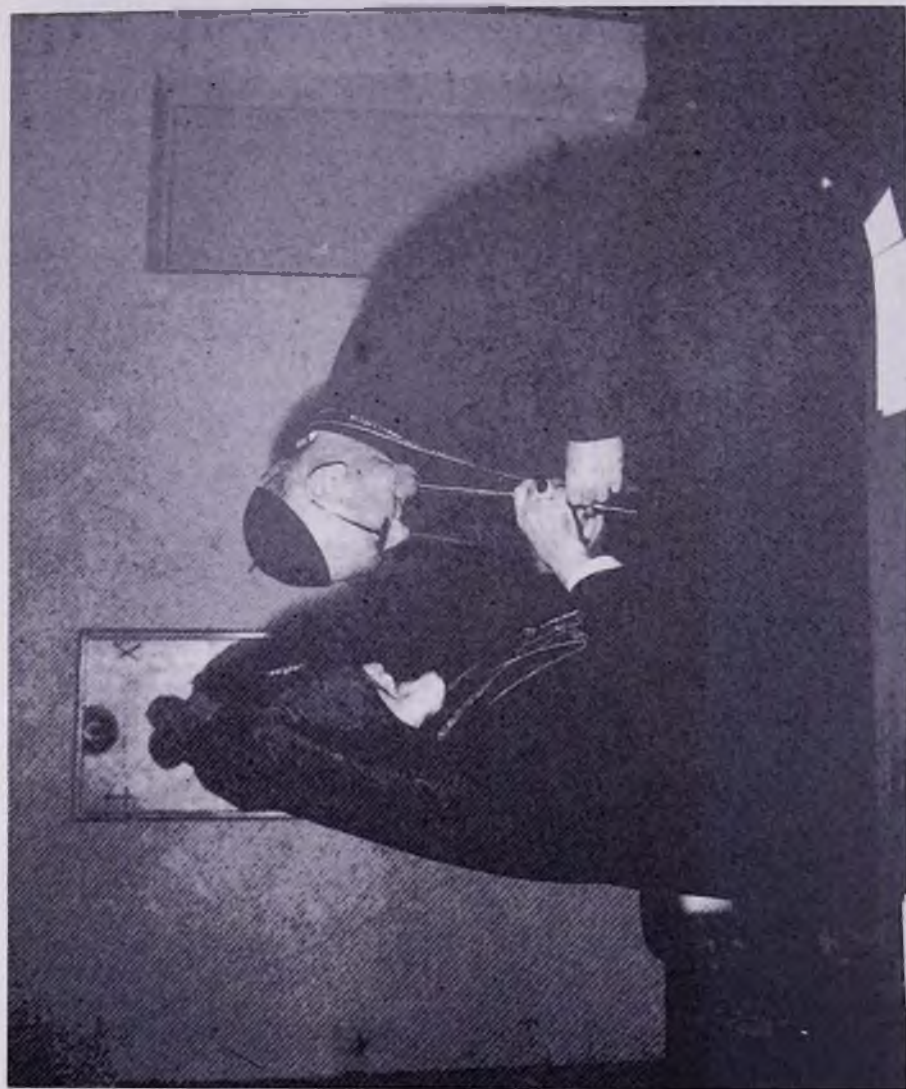
Ռուս Կաթողիկե Վարժարանը հիմնվել է 1927 թվականին՝ ռուս տարագիրների մեջ քարոզչական աշխատանք տանելու մտադրությամբ: Այսօր, սակայն, այն դարձել է հյուրընկալության վայր բազմաթիվ ուղղափառ ուսանողների համար, ովքեր ուսանում են Հռոմում: Այստեղ են բնակվում նաև Հայ Սոաքելական Եկեղեցուց Տ. Միքայել Մ. վրդ. Արապահյանն ու Միքայել սրկ. Ֆինդիկյանը: Սա էր պատճառը, որ թեև ծրագրով այս այցելությունը նախատեսված չէր, սակայն Վեհափառը սիրով ընդառաջեց վարժարանի տեսուչի և հայ ուսանողների փափագին՝ իր բարձր ներկայությամբ պատվելով այդ վարժարանի սաներին ու հյուրերին:

Նախ և առաջ ռուսերեն հոգևոր երգերի ուղեկցությամբ Վեհափառն առաջնորդվեց վարժարանի Ս. Մնտոն եկեղեցի, ուր

התאחדות הסטודנטים והתלמידים, תל אביב, תש"ס

ԳԻՏԻՍՏՆԵՐՆԵՐԻ ՄԵՐՈՎԵՐԻՆԵՐԻ ԴՐՈՒՄԻՆԵՐԻ
 ԿԻՆԵՄԱՏԵՐԻ ԴՐՈՒՄԻՆԵՐԻ ԿԻՆԵՄԱՏԵՐԻ
 ԿԻՆԵՄԱՏԵՐԻ ԿԻՆԵՄԱՏԵՐԻ ԿԻՆԵՄԱՏԵՐԻ

աղոթքից ու երկրպագությունից հետո հաղթականորեն հնչեց նաև «Էջմիածինն ի Հօրէ» շարականը:

Այս փեհափառն իր շքախմբի անդամների հետ ուղղվեց դեպի վարժարանի մեծ սրահ, ուր դասախոսական կապմի և ուսանողության անունից ողջույնի և բարիգալստյան խոսք ասաց տեսուչ Հայր Ռիչարդ Չեմուսը, որից հետո ուսանողությանն իր հայրական հորդորները հղեց Նորին Սրբությունը: Այցելությունն ավարտվեց աջահամբույրով:

ԱՅՑԵԼՈՒԹՅՈՒՆ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԳՐԱՍԵՆՑԱԿ

Այցելության չորրորդ օրը, դեկտեմբերի 13-ի առավոտյան ժամը 10-ին, Հայոց Հայրապետն իր շքախմբով այցելեց Հոռմի Քրիստոնեական Միության Քահանայապետական Խորհրդի գրասենյակ, ուր նրան ընդունեց Խորհրդի նախագահ կարդինալ Կասսիդին:

Նորին Սրբությունը ծանոթացավ գրասենյակի աշխատակապմին, ապա ներկայացրեց իր շքախմբի անդամներին: Երկուստեք փոխանակած ողջույնի խոսքերից հետո Գարեգին Ա Վեհափառը կարևորեց գրասենյակի կատարած մեծ աշխատանքը: Վեհափառ Հայրապետը իր հուզիչ խոսքում շեշտեց հատկապես այն հանգամանքը, որ այս վայրը Հոռմում, Վատիկանի Բ ժողովի հաջորդական երեք նստաշրջանների ընթացքում, իր համար եղել է երկրորդ տուն, որտեղ դիտորդները հյուրընկալվում էին ջերմ սիրով և խոսում իրենց հուշող հարցերի մասին՝ միշտ գտնելով բարյացակամ ոգի: Փոխանակվեցին նաև հուշանվերներ:

ԱՌԱՆՁՆԱԶՐՈՒՅՑ ՍՐԲԱԶԱՆ ՊԱՊԻ ՀԵՏ

Դեկտեմբերի 13-ի ուրբաթ օրը երկու Եկեղեցիների պատմության մեջ կարճանագրվի որպես քրիստոնեական սիրո և համագործակցության օր:

Այդ օրը, առավոտյան ժամը 10.30-ին, Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն իր շքախմբով ժամանեց Պապական պալատ: Պատվո պահակապորի ուղեկցությամբ Հայոց Եկեղեցու պատվիրակությունը, ազգայինների հետ համատեղ, հանդիսավորապես անցնելով սյունապարդ դահլիճներով, Հայոց Հայրապետին առաջնորդեց դեպի Սրբական Պապի պաշտոնական ընդունարան:

Փոխադարձ ողջագուրումից հետո, երկու քահանայապետերը մոտ մեկ ժամ տևողությամբ առանձնապրույց ունեցան Հայ և Կաթոլիկ Եկեղեցիների ապագա փոխհարաբերությունների շուրջ:

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ՈՒՂԵՐՁՆԵՐԻ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Առանձնապրույցից հետո բոլորը հրավիրվեցին Պապի անձնական գրադարան, ուր հանդիսավորապես իրենց պաշտոնական ուղերձերն ընթերցեցին երկու Եկեղեցիների պետերը: Նախ ֆրանսերենով իր ուղերձը հղեց Սրբապան Պապը.

«Մեծարյալ և սիրեցյալ եղբայր ի Քրիստոս.

«Ուր երկու կամ երեք հոգի Ռավաթվեմ իմ անունով, ես այնտեղ եմ, նրանց մեջ» (ՄԱՏԹ. ԺԸ 20): Խորապես հավատում ենք, որ ինքը՝ Քրիստոս, ներկա է մեր մեջ և Քրիստոսի անունով է, որ մենք ընդունում ենք Ձեզ և Ձեզ ընկերակցող բարձրաստիճան անձանց: Այս նոր Հանդիպումը մեզ համար մեծ ցնծության, գնահատանքի և վստահության առիթ է: Նախ և առաջ մենք փառք ենք տալիս Լուսո Հորը (Հովհ. Ա 17), որ մեզ հաղորդության կոչեց իր Որդու միջոցով. ամեն մի կատարյալ պարզ և իրենից է դալիս: Բոլորդ էլ բարի եք եկել այս տունը և մեր Եկեղեցին, քանզի մեզ համար սիրեցյալ եղբայրներ եք: Վստահ եղեք, որ Ձեր այցելությունը իսկապես մի օրհնություն է Պետրոս առաքյալի հաջորդի, Հռոմի Եկեղեցու և համայն Կաթողիկե Եկեղեցու համար:

Տիրոջ ներկայությունը իր իրական առատությունն ու իմաստն է հաղորդում մեր Հանդիպմանը: Խոր հաղորդությունը, որ մենք զգում ենք այս պահին, իր ակունքն է գտնում մեր հասարակաց հավատքի և մեկ Տիրոջ մեջ՝ մի հավատք, որ կնքված է մկրտության շնորհով:

Առաքելական հաղորդականության շնորհն է, որ մեզ թույլ է տալիս փոխադարձաբար ճանաչել քահանայական պաշտոնի և եպիսկոպոսության վավերականությունը: Մեր Եկեղեցիները կատարում են նույն խորհուրդները, մասնավորապես մկրտությունը և Սուրբ Հաղորդությունը: Հետևաբար մենք կարող ենք միասին փառավորել Հորը, Որդուն և Սուրբ Հոգուն, ինչպես նաև լինել Աստծո սիրո ծրագրի նշանն ու խորհուրդը, որ կամենում է իր բոլոր ցրված զավակներին համախմբել միության մեջ (ՀՈՎՀ. ԺԱ 52): Մեր Եկեղեցիները նույն առաքելության մեջ են ընդգրկված մերօրյա աշխարհում: Արդ, մենք փափագում ենք միասին կատարել այս առաքելությունը՝ յուրաքանչյուրն իր մասնահատուկ պարտավորություններով, հոտի այն հատվածի հոգատարությունից մղված, որ Քրիստոս հանձնել է իր հովիվներին, և նաև այն գիտակցությամբ, որ մեկս մյուսի կարիքն ունենք: Եղբայրական այս փոխադարձ ոգով է, որ Հայ Կաթողիկե Եկեղեցին, որ Ձեր Եկեղեցու հետ նույն հոգևոր արմատներն ու մշակույթն ունի, իր տեղն է գրավում այս առաքելության մեջ և նպաստում է մեզ առավել ևս միացնելուն:

Հայ Առաքելական Եկեղեցին ունի ավանդությունների անհամեմատելի մի հարստություն, որոնք հասնում են մինչև մեր հավատքի ակունքները: Հայ ազգը առաջիններից էր, որ ընդունեց Բարի Ավետիսը՝ տալով նրան առանձնահատուկ կերպարանք՝ համաձայն իր ինքնությանը, լեզվին ու պատմությանը: Այսպիսով այն դարձավ կենդանի քրիստոնյա համայնք՝ ճշմարտապես արմատանալով տեղական մարդկային իրականության մեջ, մասնակիցը լինելով ողջ ժողովրդի ուրախություններին ու տառապանքներին: Մնալով հարափոփոխ մի աշխարհամասում, չփվելով զանազան մշակույթների ու կրոնների և տարբեր քաղաքական ուժերի հետ՝ Հայ Եկեղեցին հալածանքներ ճանաչեց: Նա կնքեց Քրիստոսի Հանդեպ իր

անխախտ Հավատարմությունը իր անթիվ նաՀատակների արյամբ՝ իր ողջ պատմության ընթացքում: Եկեղեցին չմոռացավ այս եզակի փորձառությունը, ինչն արմատապես պատշանեցնում է աշակերտին իր Վարդապետին, և ողջ աշխարհում սփռեց փրկության Ավետիսը, որ ձրիաբար ստացավ Քրիստոսի Խաչով: Այո, նաՀատակների արյունը քրիստոնյաների սերմն է: Այսօր էլ Եկեղեցին կա և մնում է նաՀատակների Եկեղեցի: Բոլոր մայրցամաքներում նա շատ թանկ գին է վճարում: Սակայն Հավատքով և Հույսով մենք ընդունում ենք, որ ի Քրիստոս նվիրված վկայությունն ամրացնում և սրբագործում է Աստծո Եկեղեցին:

Հայ Եկեղեցին այսօր մի նոր ու Հսկայածավալ պարտավորության առջև է գտնվում: Բացարձակապես Հարգելով նրա առանձնահատուկ ինքնությունն ու մասնավոր կենսաձևը, Կաթոլիկ Եկեղեցին ցանկանում է նեցուկ լինել և օգնել նրան՝ ներկա ժամանակների մարտահրավերներին դիմագրավելու գործում: Տակավի՜ն վերջերս, 1988 թվականին Հայաստանը պատուհասած ահավոր երկրաշարժի ողբերգությունից հետո, մենք առիթ ունեցանք ցուցաբերելու մեր եղբայրական սերը՝ մարդկային տառապանքները գեթ փոքր ինչ չափով թեթևացնելու ներդրումով և մեր Հարատև աղոթքներով ձեր ժողովրդի Համար, ում վերքերը կրկին նորոգվեցին: Բազում են Ձեր երկրի քրիստոնյաների կարիքները: Մենք պետք է միասնաբար ուսումնասիրենք Համագործակցության առավել արդյունավետ ուղիները Եկեղեցին վերակառուցելու և Հայաստանի ժողովրդին աջակցելու գործում, որ նա այսուհետ կարողանա իրապես արժևորել իր վերագտած ազատությունը: Նման Համագործակցությունը կդառնա կոնկրետ սիրո մի արտահայտություն, որ սեր է եղբայրների Հանդեպ, և որը մեծապես կխթանի երկխոսությանը՝ ընդհուպ մեր ամբողջական Հաղորդությանը խանգարող խոչընդոտների Հաղթահարումը:

Ինչպես արդեն Համոզվածությամբ ասել եմ վերջին (Ue unum sint) կոնգակի մեջ, որը նվիրված է քրիստոնյաների միջև միության ձգտմանը, էկումենիկ շարժումը միաժամանակ «դարձի երկխոսություն» է և «չնորհների փոխանակություն»: Երկխոսությամբ մենք պետք է անդադար փորձենք քաջաբար վկայել ճշմարտությունը՝ ի ծառայություն աշխարհի Փրկչին և պատմության Տիրոջը: Համենայն դեպս, մեր սրբերն ու նաՀատակները մեզ Հրավիրում են Հավատարմության և մշտապես ավելի խոր Հաղորդության՝ ի սեր Քրիստոսի մարմնի:

Ձերդ Սրբություն, Դուք էկումենիկ շարժման ռազմիրաններից եք: Վատիկանի Բ ժողովի երեք նստաշրջաններում Դուք Ձեր Եկեղեցու դիտորդը եղաք: Եղաք նաև Կաթոլիկ Եկեղեցու վերարժևորման ու վերանորոգման ջանքերի, ինչպես նաև Հօգուտ էկումենիզմի կատարված անշրջադարձի փոփոխության վկան, որի պտուղներից մեկը եղավ դա: Դուք նշանակալից էկումենիկ գործունեություն ծավալեցիք թե՛ Եկեղեցիների Համաշխարհային Խորհրդում՝ Համաշխարհային մակարդակի վրա, և թե՛ Միջին Արևելքի Եկեղեցիների Խորհրդում՝ տեղական մակարդակի վրա: Մենք արդեն խոսել ենք քրիստոնեական միությանն ի սպաս մեր ընդհանուր գործունեության բնագավառների մասին Հռոմի Եկեղեցուն տված Ձեր նախորդ այցելության ժամանակ՝ 1983 թվականին, երբ դեռևս նոր էիք ստանձնել Մեծի Տանն Կիլիկիո Կաթոլիկոսության գահակալի պարտականությունը:

Ես անձնապես Հույս եմ Հայտնում, որ այս Համագործակցությունը

չարունակվելու և զարգանալու է, որպեսզի մենք կարողանանք ավելի հավատարմորեն իրականացնել մեր առաքելությունը մերօրյա աշխարհում: Այս իմաստով մենք մաղթում ենք, որ այսպիսի Հանդիպումները նորոգվեն ու բազմապատկվեն, որպեսզի Հետզհետե դառնան Համագործակցության ու կոնկրետացման իրական Հանդիպումներ. այսպես, մենք միանալու ենք ավետարանչության առաքելության մեջ, որ մեզ է սպասում երրորդ Հազարամյակի շեմին:

Մեծաբայ և շատ սիրեցյալ եղբայր ի Քրիստոս, միասին աղոթենք Տիրոջ, որ Ձեր ուխտագնացությունը Պետրոսի և Պողոսի շիրիմներին, Պետրոսի Հաջորդի Աթոռին, կարողանա վերակենդանացնել Կթուլիկ և Հայ Եկեղեցիների կապերը և դրանք ամրացնի այն հավատքի մեջ, որ իրենք խոստովանել են իրենց նահատակության: Մենք նմանապես հուսով ենք, որ Ձեր բազմաթիվ Հանդիպումները Հռոմում զանազան անձնավորությունների և հաստատությունների հետ Ձեզ առիթ տվեցին՝ բացահայտելու և քաջալերելու Համագործակցության բազմաթիվ նոր նախաձեռնությունները ինչպես աստվածաբանական ու հովվական պատրաստության, այնպես էլ մեր ժամանակակիցների բարօրությանն ի խնդիր վկայության ու ընդհանուր ծառայության համար: Թող մեր Հաշտությունն ու միությունը բաց անի նաև ազգերի միջև խաղաղության ու եղբայրական մերձեցման ճանապարհը մի աշխարհում, որը տակավին շատ հաճախ ընդորոշվում է անարդարությամբ, աղքատների նկատմամբ արհամարհանքով, ծայրահեղ ազգայնամոլության սրտմտությամբ կամ խտրականությամբ:

Մեր տեսակցության վերջում, Թույլ տվեք ինձ վերստին Հայտնել մեր մեծ ուրախությունը Ձեզ մեր մեջ ընդունելու համար: Թող մեր Հանդիպման շնորհն ու սրտալիությունը լինի «իբրև ճրագ, որ լույս է տալիս մութ տեղում» մինչև ցերեկն սկսի լուսավորել, և արուայակը ծագի ձեր սրտերում» (Բ ՊԵՏՐՈՍ Ա 19):

«Նրան, որ կարող է ավելի աճել, առավել առատությամբ, քան այն ամենը, ինչ մենք խնդրում ենք և մտածում, ըստ այն գործության, որ գործում է մեր մեջ, - ճրագ փա՛ռք եկեղեցում Քրիստոս Հիսուսով, քոլոր ժամանակներում» (Եփես. Գ 20-21) այժմ և Հավիտյան հավիտենից. ամեն»:

Ստորև ներկայացնում ենք Սրբապան Քահանայապետի ուղերձի ֆրանսերեն բնագիրը.

L'ALLOCUZIONE DEL SANTO PADRE

Questo il testo del discorso pronunciato da Giovanni

Paolo II nel corso dell'incontro con Sua Santità Karekin I Sarkissian:

Vénéré et Bien-Aimé Frère dans le Christ,

1. "Là où deux où trois se trouvent réunis en mon nom, je suis au milieu d'eux" /Mt, 18, 20/. Nous croyons profondément que le Christ est lui-même présent au milieu de nous et c'est au nom du Christ que nous vous accueillons, vous-même et les personnes éminentes qui vous accompagnent. Cette nouvelle rencontre est pour nous un motif de grande joie, de reconnaissance et de confiance. Nous rendons grâce avant tout au "Père des lumières" /Jc 1, 17/, qui

nous a appelés à la communion dans son Fils; c'est de Lui que vient tout don parfait. Soyez tous les bienvenus dans cette maison et dans notre Eglise, car vous êtes pour nous des frères bien-aimés. Soyez assurés que votre visite est véritablement une bénédiction pour le Successeur de Pierre, pour l'Eglise de Rome et pour toute l'Eglise catholique.

La présence du Seigneur donne à notre rencontre sa signification et sa richesse véritables. La communion profonde que nous éprouvons en ce moment trouve sa source dans notre foi commune en l'unique Seigneur, foi scellée par le don du baptême.

2. En vertu de la succession apostolique, qui nous permet de reconnaître mutuellement la validité du sacerdoce ministériel et de l'épiscopat, nos Eglises célèbrent les mêmes sacrements, en particulier le Baptême et l'Eucharistie. Elles peuvent ainsi, ensemble, glorifier Dieu, Père, Fils et Saint-Esprit, et être le signe et le sacrement du plan d'amour de Dieu qui veut rassembler dans l'unité tous ses enfants dispersés /cf. Jn 11, 52/. Nos Eglises sont par conséquent engagées dans une même mission pour le monde d'aujourd'hui. Ainsi, nous entendons accomplir ensemble cette mission, chacun selon sa charge spécifique, dans le souci de la partie du troupeau que le Christ a confiée à chacun de ses Pasteurs, sachant que nous avons vraiment besoin les uns des autres. C'est dans cet esprit de réciprocité fraternelle que l'Eglise arménienne catholique, qui a les mêmes racines spirituelles et la même culture que votre Eglise, a aussi sa place dans la mission et qu'elle contribue à nous relier encore davantage.

3. L'Eglise arménienne apostolique est porteuse d'une richesse incomparable de traditions, qui remontent aux origines de notre foi. Le peuple arménien a été parmi les premiers à accueillir la Bonne Nouvelle et à lui donner un visage particulier, accordé à son identité, à sa langue et à son histoire; il est ainsi devenu une communauté chrétienne vivante, vraiment enracinée dans la réalité humaine locale et solidaire des joies et des souffrances de tout le peuple. Demeurant dans une région tourmentée, à la jonction de différentes cultures et religions, et de différentes entités politiques, l'Eglise arménienne a connu la persécution. Elle a scellé sa fidélité inébranlable au Christ dans le sang de ses martyrs innombrables, tout au long de son histoire. L'Eglise n'oublie pas cette expérience unique, qui conforme radicalement le disciple à son Maître et qui sème dans le monde la Bonne Nouvelle du Salut, reçu gratuitement par la Croix du Sauveur. Car, le sang des martyrs est la semence des chrétiens. Aujourd'hui encore, l'Eglise demeure une Eglise de martyrs et, dans tous les confins, elle paie un lourd tribut. Mais, dans la foi et l'espérance, nous reconnaissons que le témoignage rendu au Christ affermit et purifie l'Eglise de Dieu.

4. L'Eglise arménienne se trouve aujourd'hui devant une tâche nouvelle et immense. L'Eglise catholique désire se tenir à ses côtés, pour la soutenir et l'aider à répondre aux appels du temps présent, dans le plein respect de sa vie propre et de son identité particulière.

Récemment encore, après le drame du terrible tremblement de terre qui a frappé l'Arménie en 1988, nous avons eu l'occasion de manifester notre charité

fraternelle en contribuant tant soit peu à soulager les souffrances humaines et en accompagnant de nos prières ferventes votre peuple, blessé une nouvelle fois. Les besoins des chrétiens de votre terre sont nombreux. Nous devons étudier ensemble comment une plus étroite collaboration pourra aider à la reconstruction de l'Eglise et fournir un soutien au peuple d'Arménie, qui doit désormais apprendre à se servir dignement de sa liberté retrouvée. Une telle coopération sera un enrichissement pour tous et la charité concrète, qui est un amour pour les frères, fera croître grandement le dialogue, afin de surmonter les obstacles qui s'opposent encore à notre pleine communion.

5. Comme je l'ai dit avec insistance dans la dernière Lettre encyclique *Ut unum sint*, consacrée à la recherche de l'unité entre les chrétiens, la démarche oecuménique est à la fois un "dialogue de la conversion" /n. 35/ et un "échange de dons" /n. 28/. Par le dialogue, nous devons chercher sans cesse à rendre courageusement témoignage à la vérité, pour le service du Rédempteur du monde et du Seigneur de l'histoire. De part et d'autre, nos saints et nos martyrs nous appellent à une fidélité et à une communion toujours plus profondes, par amour pour le Corps du Christ.

6. Sainteté, vous faites partie des pionniers dans le domaine oecuménique. Vous avez été observateur de votre Eglise pendant trois sessions du deuxième Concile du Vatican et vous avez pu être témoin de l'effort de ressourcement et de renouveau de l'Eglise catholique, ainsi que de son engagement irréversible en faveur de l'oecuménisme qui en a été un des fruits. Vous avez pareillement déployé une activité oecuménique tout à fait remarquable, tant dans le cadre du Conseil oecuménique des Eglises, sur le plan mondial, que dans celui du Conseil des Eglises du Moyen-Orient, sur le plan régional. Nous avons d'ailleurs déjà pu nous entretenir de cet engagement commun au service de l'unité chrétienne, lors de votre précédente visite à l'Eglise de Rome, en 1983, quand vous veniez d'accéder à la charge de Catholicos de la Maison de Cilicie.

Personnellement, j'espère que cette collaboration pourra se poursuivre et s'intensifier, afin que nous puissions accomplir plus fidèlement notre mission dans le monde d'aujourd'hui. Dans ce sens, nous souhaitons que des rencontres comme celle-ci puissent se renouveler et se multiplier, pour devenir peu à peu de véritables réunions de concertation et de travail commun; ainsi, nous serons unis dans la tâche évangélisatrice qui nous attend au seuil du troisième millénaire.

7. Vénéré et très cher frère dans le Christ, prions ensemble le Seigneur afin que votre pèlerinage aux tombeaux des Apôtres de Pierre et Paul, siège du Successeur de Pierre, puisse raviver les liens entre l'Eglise catholique et l'Eglise arménienne, en les affermissant dans la foi qu'eux-mêmes ont confessée jusque dans leur martyre. Nous espérons aussi que les nombreuses rencontres que vous avez eues à Rome avec diverses personnes et institutions vous ont permis de découvrir et d'encourager plusieurs initiatives nouvelles de collaboration dans le domaine de la formation théologique et pastorale, de même que dans le témoignage et le service communs pour le bien de nos contemporains. Que notre réconciliation et notre union ouvrent aussi la voie à la paix et à l'entente

fraternelle entre les peuples, dans un monde qui est encore trop souvent marqué, par l'injustice, le mépris des pauvres, l'exaspération d'un nationalisme exacerbé ou la discrimination!

8. Au terme de notre entretien, permettez-moi de vous dire une fois encore notre joie profonde de pouvoir vous accueillir parmi nous. Que la grâce et la cordialité de notre rencontre deviennent "comme une lampe qui brille dans un lieu obscur, jusqu'à ce que le jour commence à poindre et que l'astre du matin se lève dans vos cœurs" /2 P 1, 19/! "A Celui dont la puissance agissant en nous est capable de faire bien au-delà, infiniment au-delà de tout ce que nous pouvons demander ou concevoir, à Lui la gloire, dans l'Eglise et le Christ Jésus, pour tous les âges et tous les siècles. Amen!" /Ep 3, 20-21/.

Ապա անգլերենով իր պաշտոնական ճառն արտասանեց Վեհափառ Հայրապետը.

«Ձերդ Սրբություն, սիրեցյալ եղբայր ի Քրիստոս,

եղբայրական սիրո ի՜նչ մեծ ուրախություն է լցնում իմ և իմ պատվիրակության անդամների սրտերը, ինչպես նաև սրտերը միլիոնավոր Հայերի և՛ մայր Հայրենիք Հայաստանում, և՛ ի սփյուռք աշխարհի, երբ մենք այսօր Հանդիպում ենք իրար, ազոթում ենք միասին և միասին կիսում ենք մեր մտքերը, փորձառությունները, տեսակետներն ու Հայացքները կապված մեր ծառայության հետ նույն Տիրոջ՝ Հիսուս Քրիստոսին, իր Ավետարանին և իր Եկեղեցուն՝ Հնազանդ իր կամքին և իր պատվիրաններին, որ վստահվել է մեզ: Օրհնյալ լինի իր անունը:

Առաջին անգամն է, որ անձնական եղբայրական Հանդիպման պաշին Ես Ձեզ հետ կիսում եմ այս միասնականությունն ու այս Հոգևոր Հաղորդությունը՝ իմ նոր պատասխանատվության ընթացքին՝ որպես առաջին սպասավորը իմ Եկեղեցու: Տասներեք տարիներ առաջ, երբ Ես ծառայում էի իմ Հայ Եկեղեցուն որպես Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիո, մենք Հանդիպեցինք այստեղ՝ Վատիկանում: Սակայն առաջին անգամն է, որ որպես Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց և Հայ Եկեղեցու Մայրապետուն Պատրիարք, Ես ողջագուրվում եմ Ձեզ հետ սիրո եւ եղբայրության նույն ոգով, որով Մեր սիրեցյալ նախորդը՝ երջանկահաշտակ Վազգեն Ա Կաթողիկոսը ողջագուրվեց Ձեր նախորդի՝ նույնպես երջանկահաշտակ Պողոս Զ Պապի հետ քսանվեց տարիներ առաջ:

Ժամանակները փոխվում են, փոխվում են մարդիկ, սակայն ոգին մնում է անփոփոխ, քանզի այն դալիս է որպես արտացոլում Սուրբ, Անփոփոխ և Հավիտենական Հոգու:

Իմ նախորդը Հռոմ եկավ մի երկրից և մի ժողովրդի անունից, որ վկայում էին նույն Տիրոջ, սակայն խորհրդային վարչակարգի ճնշող տիրապետության ներքո՝ ապաքրիստոնեացման և մեծ չափով նաև ապամարդկայնացման իր ողջ անհավատ մարտնչող քաղաքականությամբ:

Այսօր Ես գալիս եմ Արարատ լեռան նույն Հավերժական Հայացքի ներքո գտնվող նույն երկրից՝ Հայաստանից, նույն ժողովրդից, որը սակայն Աստծո ողորմությամբ կրկին վայելում է ազատության շունչն ու կենսաձևը որպես մի Անկախ Հանրապետություն, ուր մարդիկ իրենց Հոգի ծառաներն ու տերերն են միաժամանակ՝ Աստծո լիակատար իշխանության ներքո:

Ես գալիս եմ Ձեզ մոտ Հայ Եկեղեցու Մայր Աթոռից, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսությունից, Ս. Էջմիածնից, որն այժմ վայելում է ողջ ազատությունն ու Հնարավորությունը առաջ տանելու իր ժողովրդի հովվական առաջնորդության աստվածատուր առաքելությունը:

Ես Ձերդ Սրբությունը և Համաշխարհային Հոռոմեական Կաթոլիկ մեծ Եկեղեցուն բերում եմ քրիստոնեական վկայության 17 դարերը՝ խորհրդանշված Ս. Էջմիածնով, որը ծննդավայրն ու մկրտության ավագանն է մեր ժողովրդի՝ որպես քրիստոնյա ժողովուրդ: Եկեք միասին խոնարհաբար գոհություն և փառք վերընծայենք Ս. Երրորդությանը՝ Հորը, Որդուն և Ս. Հոգուն, վերստին պայծառակերպության այս մեծ հրաշքի համար, որ Հայաստանի պատմական Հողը մեկ անգամ եւս ճաշակեց իր երկար և հաճախ դժվարին ու խտազնացության ճանապարհին՝ երկրպագելու Երրորդութենական Աստծուն և ծառայելու մարդկությանը Փոքր Ասիայի և Կովկասի այս ամենաարևելյան տարածաշրջանում:

Ես լավ գիտեմ, թե որքան մոտ և զգայուն է Ձեր սիրտը այն քրիստոնյաների աղաղակի հանդեպ, որոնք անցել են Սովետական իրավակարգի 70 տարիների արհավիրքների միջով: Թող փառավորվի Աստծո անունը, որ օգնեց մեզ՝ Հայերիս, նախկին Խորհրդային Միության բոլոր մեր քրիստոնյա եղբայրներին ու քույրերին հետ վերագտնելու մեր ազատությունը, որն ամենից առաջ Աստծո պարգևն է և չի բռնադրավորում ոչ մի մարդկային ուժով /Բ Կորնթ. Գ 17, Գաղ. Ե 13/:

Ես գալիս եմ Ձեզ մոտ ընկերակցությամբ իմ եղբայրների ի Քրիստոս և ի ծառայություն Հայ Եկեղեցու՝ Նորին Ամենապատվություն Երուսաղեմի Պատրիարք Տ. Թորգոմ Արք. Մանուկյանի, Նորին Ամենապատվություն Կ. Պոսո Պատրիարք Տ. Փարեգին Արք. Գաղանճյանի և Հայաստանի, Արցախի և Սփյուռքի գրեթե բոլոր մայրցամաքների արքեպիսկոպոսների ու եպիսկոպոսների: Նրանց ներկայությունն, անշուշտ, ինձ համար Հոգեկան զորության և անսահման ուրախության աղբյուր է:

Այսօր մեր Եկեղեցին, և՛ Մայր Հայրենիքում, և՛ աշխարհի բոլոր ծագերում, փորձաքարի առաջ է կանգնած և վերանորոգումի շրջան է ապրում: Ինչպես Ձերդ Սրբությունը լավատեղյակ է, այս ի դարը մեր Հայոց պատմության համար բացվեց մուկ ամպերով՝ Կաթոլիկ Եկեղեցուն և ընդհանրապես աշխարհին Հայտնի ջարդերի և ցեղասպանության պատճառով: Իարի մայրամուտին, մենք երախտագիտությամբ ծունկի ենք իջնում Աստծո առջև և գոհություն հայտնում Նրան, որ մեզ շնորհեց, նախքան դարի վերջալույսը, տեսնել մեր ժողովրդի և Եկեղեցու վերածնունդը՝ անկախության վերագտնումով մեր մայր Հայրենիքում և մեր ժողովրդի վերածաղկումով և վերականգնումով ողջ Սփյուռքում:

Ճիշտ է, որ մեր երկիրը «կաթի ու մեղրի» երկիր չէ: Զրեբը դեռ կատարյալ «Հեմոգիստ» և արոտավայրերը դեռ կատարյալ «գալար» չեն /Ուղմ. ԻԲ 24: Մենք անցնում ենք նեղությունների ամենադժվարին շրջանների միջով: Կյանքի տնտեսական և ընկերային վիճակը, մեղմ ասած, ամենացածր մակարդակի է: 1988 թ. դեկտեմբերի 7-ի ահավոր երկրաշարժի վերջերը դեռ արյունում են: Լեռնային Ղարաբաղի մեր ժողովուրդը դեռ սպասում է կատարյալ խաղաղության և ապահովության հաստատմանը: Մեր երկրին պարտադրված շրջափակումը ծանրորեն խոչընդոտում է կյանքի պայմանների բարելավմանն ուղղված մեր ջանք ու ճիգերին: Սակայն

Հուլյան ու Հանձնառուներ, նվիրման ու վճռահանություն կամքը, որը մենք ժառանգել ենք մեր Հայրերից, ավելի լավ ապագայի հեռանկար է խոստանում մեզ:

Օգտվելով այս առիթից ես Ձերդ Սրբությանն ու ողջ Կաթոլիկ եկեղեցուն Հայտնում եմ մեր ամենաանկեղծ երախտագիտությունն ու խոր գնահատանքը այն անգնահատելի ծառայությունների համար, որ երկրաշարժի օրերից ի վեր Դուք մատուցեցիք մեր եկեղեցուն ու ժողովրդին: Շարունակեցեք, խնդրեմ, Ձեր աղոթքները առ Աստված՝ մեր երկնավոր Հայրը, որ զորացնի մեր երթը իր երկնային Թագավորության ճանապարհին: **Ձերդ Սրբություն,**

Նրեք տասնամյակների ընթացքում, որ սահել են Ձեր և իմ նախորդների վերջին Հանդիպումից ի վեր, զգալի առաջընթաց է տեղի ունեցել Կաթոլիկ և Հայ Առաքելական Ուղղափառ եկեղեցիների Հարաբերությունների մեջ: Ոչ պաշտոնական և կես-պաշտոնական աստվածաբանական երկխոսությունները, որոնք մոտիկից դիտվեցին և քաջալերվեցին մեր Համապատասխան եկեղեցական իշխանությունների կողմից, պարզաբանեցին բազմաթիվ Հարցեր, որոնք անհամաձայնության ու բանավեճի նյութեր էին մեր եկեղեցիների Հարաբերության մեջ: Ժանապարհ է Հարթված քրիստոսաբանական մարզում, այսինքն՝ Քրիստոսի անձի մասին մեր ըմբռնման մասին փոխադարձ Հասկացողության վերաբերյալ: Դավանական նյութերի շուրջ կարևոր Համամտություններից բացի, մենք շատ ավելի առողջ փորձառություն ենք ձեռք բերել մեր քրիստոնեական վկայության Հովվական և ծառայողական մարզերում: Ես խորապես Համոզված եմ, որ փոխադարձ սիրո և գործակցության այս աճող էկոլոմենիկ ոգով մեր այս Հանդիպումը մի անկյունաքար է դառնալու մեր Հովվական խնամքին Հանձնված ժողովուրդների ծառայության մեջ միասնականության և Համատեղ գործակցության ոգու զարգացման համար: Էկոլոմենիկ միասնականության այս նոր ձգտումը շարունակվելու է իբրև ընդհանուր նպատակ ունենալով մեր եկեղեցիների զորացումը՝ նույն Տիրոջ և իր մեկ եկեղեցուն ծառայելու մեր ընդհանուր գործունեության մեջ: Ես ուրիշ ճանապարհ էմ տեսնում, բացի այն ճանապարհը, որ բացված է մեզ համար մեր Տիրոջ կողմից՝ ճանապարհը իր և իր եկեղեցու միության, որ այնքան պերճախոս կերպով ցույց է տրված Հովհաննու Ավետարանի /Գլուխ ԻԷ/ և անշուշտ նաև ամբողջ Ավետարանի մեջ, ներառյալ Գործք Առաքելոցն ու սուրբ առաքյալների թղթերը:

Մենք մոտենում ենք քրիստոնեական պատմության երկրորդ Հազարամյակի վերջին: Մենք պատրաստվում ենք մտնելու երրորդ Հազարամյակ: Աշխարհն այսօր դիմակայում է փոխադարձ մտահոգության այնքա՞ն բազմաթիվ և այնքա՞ն խռովիչ Հարցերի: Մենք ամբողջ սրտով ողջունում ենք Ձեր լուսավոր պայքարը Հոգևոր արժեքների վերարժեևորման համար, մի այնպիսի աշխարհում, որն ախտահարված է կյանքի և մշակութային ծայրահեղ ապասրբացած և աշխարհականացած փիլիսոփայությամբ: Ս. Գրքում և եկեղեցու Ավանդության մեջ մարմնավորված կյանքի բարոյական սկզբունքները կոխկրտվում են կյանքի մի Հասկացողությամբ և ընթացքով, որը ընդգրկում է արդիականություն (modernism) բառով և որը հղացվում է իբրև մի նոր կուռք, որը մեծապես խնկարկվում է աշխարհի շատ անկյուններում: Անշուշտ, առաջընթացը Աստծո կողմից ծրագրված բաղկացուցիչ մասն է մեր քրիստոնեական Հավատքի ու կյանքի: Սակայն

առաջին թագն աստվածայնորեն իրական և մարդկայնորեն վալերական է, քանի դեռ այն մարմնավորում է մարդկային, հոգևոր ու բարոյական, մտավոր և մշակութային արժեքներ՝ ամեն սեռի մարդկանց իրական երջանկության ծառայության մեջ:

Մենք, Հայ Առաքելական Ուղղափառ Եկեղեցին, Կաթողիկ Եկեղեցու, ինչպես և այլ եկեղեցիների մեր քրիստոնյա եղբայրների ու քույրերի հետ միասնաբար, մասնակցելու ենք երկրորդ Հաղարմայակի տոնակատարությանը: Միևնույն ժամանակ՝ 2001 թվականին մենք իր լրումին ենք Հասցնելու քրիստոնեությունը որպես մեր ազգի կրոնը պաշտոնապես ընդունելու 1700-ամյա հոբելյանը: Մենք ակնկալում ենք, որ Ձեր Կաթողիկ մեծ եկեղեցին և բոլոր քրիստոնյա եկեղեցիները բաժնեկից դառնան մեր Հայ եկեղեցու պաշտոնական Հաստատման այս 17-րդ դարադարձի ոգեկոչմանը: Մեր անկեղծ փափազն է, որ Հայ քրիստոնեական վիսյություն 17 դարերը, որ Հաճախ առաջ տարվեցին նահատակության գնով, ճանաչվեն և արժեվորվեն իբրև մաս և բաժին այն Համաքրիստոնեական ժառանգության, որով Աստված մեզ օրհնել է:

Այս մտածումներն իմ մտքում և այս իղձը իմ սրտում և այս ոգին իմ հոգու մեջ, մինչ անցնում ենք Հիսնակաց օրհնյալ շրջանով՝ մեր Տիրոջ մարդեղության տոնին պատրաստվելու, ես նայում եմ դեպի առաջ պայծառ ապագայի ակնկալիքով՝ մաղթելով Ձերդ Սրբությանը քաջառողջություն և Հարաճուն պողաբեր գործունեություն, որն այնքա՛ն էական և օգտակար է ողջ մարդկության Համար և այնքա՛ն Հավատարիմ մեր երկնային Հորը, Իր Միածին Որդուն և Սուրբ Հոգուն:

Ստորև ներկայացնում ենք Վեհափառ Հայրապետի ելույթի անգլերեն թնագիրը.

"Your Holiness,
Beloved brother in Christ,

What a great joy of brotherly love fills my heart and the hearts of the members of my delegation as well as the hearts of the millions of Armenians of our motherland of Armenia and of the world-wide Diaspora as we meet together, we pray together and we share together our thoughts, experiences, concerns and visions related to our service to the same Lord Jesus Christ, to His Gospel and to His Church, in obedience to His will and to His commission entrusted to us. May His name be praised.

This is the first time that I share this togetherness, this spiritual communion with you in a personal brotherly encounter, in my new responsibilities as the first servant of my Church. Thirteen years ago when I was serving my Armenian Church as Catholicos of the Great House of Cilicia we met here in Vatican. But it is the first time that as Catholicos of All Armenians and Supreme Patriarch of the Armenian Church I embrace you in the same spirit of love and brotherhood that my beloved predecessor, of blessed memory, Catholicos Vazken I embraced your predecessor, again of blessed memory, Pope Paul VI twenty-six years ago. Time changes, people change, but the spirit remains unchanged because it comes as a reflection of the Spirit Holy, Unchangeable and Eternal.

טעלענזשעס איז דא ערשטעס און צווייטע, דערנאך דער צווייטער וועלט-קריג
און דער צווייטער וועלט-קריג

My predecessor came to Rome from a country and a people who were witnessing to the same Lord but under the oppressive rule of the Soviet régime with all its aggressive atheistic policy of dechristianization and to a large extent also of dehumanization. Today I come to you from the same land of Armenia, the same people, under the same eternal gaze of Mount Ararat, but now once more enjoying, with the grace of God, the breath of freedom and the state of life as an Independent Republic where the people are at the same time the servants and the masters of their own land under God's all-encompassing dominion.

I come to you from the Mother See of our Armenian Church, the Catholicosate of All Armenians, Holy Etchmiadzin, which is now enjoying all the freedom and the possibilities for carrying on its Christ-given mission of pastoral leadership of our people. I bring to Your Holiness and to the great Roman Catholic Church spread all over the world the seventeen centuries of faithful Christian witness symbolized by Holy Etchmiadzin, the birthplace and the baptismal font of our Armenian nation as a Christian nation. Let us together in all humility, render thanks and glory to the Holy Trinity, the Father, the Son and the Holy spirit for this great miracle of re-transfiguration that the historic land of Armenia experienced once more in its long, and often hardest, journey of pilgrimage in worship of Triune God and in service to humankind in the easternmost region of Asia Minor and Caucasus.

I know well how close and how sensitive is your heart to the plight of the Christians who went through the tribulations of the seventy years of Soviet rule. May God's name be praised for having enabled us Armenians, together with all our Christian brethren and sisters of the former Soviet Union, to have recovered our freedom which above all is a gift of God not to be usurped by any human power (2 Cor. 3:17, Gal. 5:13).

I come to you being accompanied by my brethren in Christ and in the service of the Armenian Church, namely, their Beatitudes the Patriarch of Jerusalem Archbishop Torkom Manoukian and the Patriarch of Constantinople Archbishop Karekin Kazanjian, together with Archbishops and Bishops from Armenia, from Artsakh (Nagorno-Karabagh) and from the Diaspora, from almost all continents. Their presence with me, indeed, is a source of spiritual strength and infinite joy.

Our Church today, both in our motherland and in all the corners of the earth, is passing through a time of both test and renewal. As Your Holiness is well aware this twentieth century was opened in our Armenian history with dark clouds hovering upon us because of the massacres and the genocide well known to the Catholic Church and to the world at large. As the century draws near its end, we kneel before God in gratitude and we thank Him for having granted us that before the close of the century we could see the renaissance of our nation and the Church with the recovery of the independence in our own motherland and of the regeneration and redressment of our people in the whole of the Diaspora.

It is true that our country is not a country of "milk and honey". The waters are not yet completely "still" and the pastures are not yet fully "green" (Psalm 23:2). We are going through most difficult times of hardships. Economic and social

conditions of life are at a very low level, to say the least. The wounds of the horrible earthquake of 7th December 1988 are still bleeding. Our people of Nagorno Karabagh are still waiting for the establishment of complete peace and security. The blockade imposed upon our country is heavily weighing on our strenuous efforts for the betterment of the conditions of life. Yet, the hope and the commitment, the will of dedication and determination, as we have inherited them from our fathers, provide sustenance for our prospects for a better future.

We take this opportunity to extend to Your Holiness and to the entire Catholic Church our most sincere thanks and deepest appreciation for the invaluable service you rendered to our Church and people since the days of the earthquake. Please, continue your prayers to God our Heavenly Father to strengthen us in our march in the ways of His Kingdom.

Your Holiness,

In the course of the three decades that have elapsed since the last meeting between your and my predecessors, considerable advance has been made in the relationship between the Catholic Church and the Armenian Apostolic Orthodox Church. Theological conversations of unofficial and semi-official levels, closely followed and encouraged by our respective Church authorities, have clarified many issues which were matters of contention and dissension in the relationship of our Churches. The way is paved for mutual understanding on Christological ground, namely, in our conception of the person of Christ. Besides significant consensus on doctrinal matters, we have acquired a much healthier experience of collaboration in pastoral and diaconal dimensions of our common Christian witness. I am firmly convinced that in this growing ecumenical spirit of mutual love and cooperation, this our meeting will become a landmark for the promotion of the spirit of togetherness and common action in service to the peoples entrusted to our pastoral care. This new trend of ecumenical association will continue by having as commonly shared target the strengthening of our Churches in our common task of serving the same Lord and His One Church. I can see no other way than the one opened for us by our Lord, the way of unity in Him and in His Church, as so eloquently shown to us in St. John's Gospel (chapter 17) and indeed, in the whole Gospel including the Book of Acts and the Epistles of the Holy Apostles.

We are approaching the end of the second millennium of Christian history. We are preparing to enter the third millennium. The world today is facing so many and so disturbing problems of mutual concern. I wholeheartedly welcome your enlightened advocacy for the re-valorization of the spiritual values in a world affected by an extremely desacralized and secularized philosophy of life and culture. Moral principles of life embodied in the Holy Scriptures and in the Tradition of the Church are being trodden down in the name of such a pace of life which is depicted by the word of modernism and which is conceived as a new idol so heavily incensed in so many quarters around the world. Obviously, progress is integral part of our Christian faith and life as designed by God. But progress is

divinely genuine and humanly authentic in as much as it incorporates human values, spiritual and moral, intellectual and cultural in service to true happiness of men and women.

We, the Armenian Apostolic Orthodox Church, in association with our Christian brethren and sisters in the Catholic Church, as well as with other Christian Churches will be participating in the celebration of the second millennium. At the same time, in A.D. 2001 we will be bringing to its culmination the 1700th anniversary of the official acceptance of Christianity as the religion of our nation. We look forward to seeing your great Catholic Church and all Christian Churches share in the celebration of this 17th centenary of the official establishment of our Armenian Church. It is our sincere wish that the seventeen centuries of Armenian Christian witness, carried on so often at the cost of martyrdom, be recognized and assessed as part and parcel of the pan-Christian heritage that God has blessed us with.

With these thoughts in mind and this desire in heart and this spirit in the soul, and as we pass through the blessed season of Advent in preparation for the celebration of our Lord's incarnation, I look forward to a brighter future wishing Your Holiness a good health and ever-increasingly bountiful ministry so essential and beneficial to all humankind and so faithful to our heavenly Father, His Only begotten Son and the Holy Spirit".

ՀԱՄԱՏԵՂ ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒՄ

Ուղերձների փոխանակությունից հետո Քրիստոնեական Միության Քահանայապետական խորհրդի նախագահ կարդինալ կասսիդին ամենքի ներկայությամբ ընթերցեց այն Համատեղ Հայտարարությունը, որով արժևորվում էր վերջին շրջանի եկումենիկ շարժման կարևորությունը՝ հիմնված քրիստոնեական սիրո վրա:

Ստորև ներկայացնում ենք համատեղ հայտարարության անգլերեն և հայերեն բնագրերը.

COMMON DECLARATION BY POPE JOHN PAUL II AND CATHOLICOS KAREKIN I

As they bring to a close their solemn meeting which they are deeply convinced has been of particular significance for the on-going relations between the Catholic Church and the Armenian Apostolic Church, His Holiness John Paul II, Bishop of Rome and Pope of the Catholic Church, and His Holiness Karekin I, Supreme Patriarch and Catholicos of all Armenians, give humble thanks to the Lord and Saviour Jesus Christ who has enabled them to meet in His love for prayer together, for a fruitful discussion of their common desire to search out a more perfect unity in the Holy Spirit, and for an exchange of views about how their Churches may give a more effective witness to the Gospel in a world approaching a new millennium in the history of salvation.

Pope John Paul II and Catholicos Karekin I recognize the deep spiritual communion which already unites them and the bishops, clergy and lay faithful of their Churches. It is a communion which finds its roots in the common faith in the Holy and life-giving Trinity proclaimed by the Apostles and transmitted down the centuries by the many Fathers and Doctors of the Church and the bishops, priests, and martyrs who have followed them. They rejoice in the fact that recent developments of ecumenical relations and discussions carried out in the spirit of Christian love and fellowship have dispelled many misunderstandings inherited from the controversies and dissensions of the past. Such dialogues and encounters have prepared a healthy situation of mutual understanding and recovery of the deeper spiritual communion based on the common faith in the Holy Trinity that they have been given through the Gospel of Christ and in the Holy Tradition of the Church.

They particularly welcome the great advance that their Churches have registered in their common search for unity in Christ, the Word of God made flesh. Perfect God as to His divinity, perfect man as to His humanity, His divinity is united to His humanity in the Person of the Only-begotten Son of God, in a union which is real, perfect, without confusion, without alteration, without division, without any form of separation.

The reality of this common faith in Jesus Christ and in the same succession of apostolic ministry has at times been obscured or ignored. Linguistic, cultural and political factors have immensely contributed towards the theological divergences that have found expression in their terminology of formulating their doctrines. His Holiness John Paul II and His Holiness Karekin I have expressed their determined conviction that because of the fundamental common faith in God and in Jesus Christ, the controversies and unhappy divisions which sometimes have followed upon the divergent ways in expressing it, as a result of the present declaration, should not continue to influence the life and witness of the Church today. They humbly declare before God their sorrow for these controversies and dissensions and their determination to remove from the mind and memory of their Churches the bitterness, mutual recriminations and even hatred which have sometimes manifested themselves in the past, and may even today cast a shadow over the truly fraternal and genuinely Christian relations between leaders and the faithful of both Churches, especially as these have developed in recent times.

The communion already existing between the two Churches and the hope for and commitment to recovery of full communion between them should become factors of motivation for further contact, more regular and substantial dialogue, to a greater degree of mutual understanding and recovery of the communality of their faith and service.

Pope John II and Karekin I give their blessing and pastoral support to the further development of existing contacts and to new manifestations of that dialogue of charity between their respective pastors and faithful which will bear fruit in the fields common action on the pastoral, catechetical, social and intellectual levels.

Such a dialogue is particularly imperative in these present times when the

ገብርኤል ገብረመስቀል ገብረሠላሥ

Churches are faced with new challenges to their witness to the Gospel of Jesus Christ arising out of the rapidly changing situations in the modern world so deeply affected by an extreme secularistic and secularizing pace of life and culture. It requires closer collaboration, mutual confidence and a greater degree of concern for common action. It presumes and requires an attitude of service which is not self-seeking and which is characterized by a mutual respect for the fidelity of the faithful to their own Churches and Christian traditions.

They appeal to their clergy and laity to carry out more actively and effectively their full cooperation in all fields of diaconia, and to become agents of reconciliation, peace and justice, struggling for the true recognition of human of human rights and dedicating themselves to the support of all those who are suffering and are in spiritual and material need throughout the world.

John Paul II and Karekin I express a particular concern for the Armenian people, both those living in their historic motherland where freedom and independence were once more recovered and reestablished recently through the new Independent State of Armenia, those living in Nagorno Karabagh in need of permanent peace, and those who live in a state of world-wide diaspora. Amid upheavals and tragedies, especially during this century, these people have remained to the apostolic faith, the faith of martyrs and confessors, the faith of millions of unnamed believers for whom Jesus Christ, the Son of God incarnate and Saviour of the world, has been the foundation of their hope, and whose Spirit has guided them across the centuries. As they approach the seventeenth centenary of the official establishment of the Church in Armenia, may they receive the special blessings of the Triune God for peace with justice and for a renewed dedication to witnessing faithfully to the Lord Jesus Christ.

Rome, 13 December 1996.

**ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ՊՈՂՈՍ Բ ՊԱՊԻ ԵՎ
ԳԱՐԵԳԻՆ Ա ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ՀԱՄԱՏԵՂ ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ**

Իրենց պաշտոնական հանդիպման ավարտին, որն իրենց խորին համոզմամբ մասնավոր կարևորություն ունեցավ Կաթոլիկ եկեղեցու և Հայ Առաքելական եկեղեցու շարունակվող հարաբերությունների համար, Հռոմի Եպիսկոպոս և Կաթոլիկ եկեղեցու Պապ Նորին Սրբություն Հովհաննես-Պողոս Բ-ը և Մայրագույն Պատրիարք և Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Նորին Սրբություն Գարեգին Ա-ն խոնարհաբար գոհություն են հայտնում Տեր և Փրկիչ Հիսուս Քրիստոսին, որը նրանց հնարավորություն տվեց իր սիրո մեջ հանդիպելու, միասնաբար աղոթելու, Սուրբ Հոգով ավելի կատարյալ միության փնտրտուքի իրենց ընդհա-

նոր ցանկությունը արդյունավետորեն քննադելու և տեսակետներ փոխանակելու այն մասին, թե ինչպես կարող են իրենց Եկեղեցիները Ավետարանի ավելի արդյունավետ վկայություն տալ փրկագործության պատմության մերձեցող նոր հազարամյակի աշխարհում:

Հովհաննես-Պողոս Բ Պապը և Գաբրիել Ա Կաթողիկոսը գիտակցում են այն խոր հոգևոր հաղորդությունը, որն արդեն իսկ միացնում է իրենց և իրենց Եկեղեցիների եպիսկոպոսներին, հոգևորականությանն ու աշխարհական հավատացյալներին: Սա մի հաղորդություն է, որն իր արմատներն է գտնում առ Սուրբ և կենսատու Երրորդությունը ունեցած ընդհանուր հավատքի մեջ, որը քարոզվել է Առաքյալների կողմից և դարեր շարունակ փոխանցվել նրանց հաջորդող Եկեղեցու Հայրերի և Վարդապետների, եպիսկոպոսների, քահանաների ու մահատակների միջոցով: Նրանք հրճվում են այն իրողությամբ, որ քրիստոնեական սիրո և ներայրության ոգով առաջ տարված էկոմենիկ հարաբերությունների և աստվածաբանական խոսակցությունների վերջին շրջանի զարգացումները ցրեցին անցյալի վեճերից ու անհամաձայնություններից ժառանգված շատ սխալ հասկացողություններ: Նման երկխոսություններն ու հանդիպումները առողջ մթնոլորտ պատրաստեցին փոխադարձ հասկացողության և ավելի խոր հոգևոր հաղորդության վերանորոգման համար, հիմնված ի Սուրբ Երրորդություն ընդհանուր հավատքի վրա, որը նրանք ստացել են Քրիստոսի Ավետարանի և Եկեղեցու Սրբազան Ավանդության միջոցով:

Նրանք մասնավորապես ողջունում են այն մեծ առաջընթացը, որ իրենց Եկեղեցիները գրանցել են Քրիստոսի՝ մարմնացյալ Բանին Աստծո մեջ միության իրենց ընդհանուր որոնման մեջ: Կատարյալ Աստված ըստ Իր աստվածության, կատարյալ մարդ ըստ Իր մարդության, Իր աստվածությունը միացել է Իր մարդությանը Աստծո Միածին Որդու անձի մեջ մի (այնպիսի) միավորմամբ, որն իրական է, կատարյալ, անխառն, անշփոթ, առանց որևէ տեսակի բաժանման:

Ի Հիսուս Քրիստոս և առաքելական իշխանության նույն հաջորդականությամբ եղած այս ընդհանուր հավատքի իրականությունը երբեմն մթազնել է կամ անտեսվել: Էզրվական, մշակութային և քաղաքական գործոնները մեծապես նպաստել են աստվածաբանական անհամաձայնություններին, որոնք արտահայտություն են գտել իրենց վարդապետությունները բանաձևելու իրենց եզրաբանության մեջ: Նորին Սրբություն Հովհաննես-Պողոս Բ-ը և Նորին Սրբություն Գաբրիել Ա-ն արտահայտեցին իրենց վճռական համոզումը, որ առ Աստված և առ Հիսուս Քրիստոս ունեցած հիմնական ընդհանուր հավատքի՝ բերումով այն վեճերն ու ցավալի բաժանումները, որոնք երբեմն հաջորդեցին

հավատքը տարբեր ձևերով արտահայտելուն այս ներկա հայտարարության լույսի տակ, չպետք է շարունակեն այսօր ազդել Եկեղեցու կյանքի ու վկայության վրա: Նրանք Աստծո առջև խոնարհաբար իրենց ցավն են հայտնում այս վեճերի ու անհամաձայնությունների համար և իրենց վճռականությունը՝ իրենց Եկեղեցիների մտքից ու հիշողություններից հեռացնելու դառնությունները, փոխադարձ մեղադրանքներն ու անգամ ատելությունը, որը երբեմն իրեն ցույց է տվել անցյալում և որն անգամ այսօր կարող է ստվեր նետել երկու Եկեղեցիների առաջնորդների ու հավատացյալների ճշմարտապես եղբայրական և անկեղծորեն քրիստոնեական հարաբերությունների վրա, որոնք առանձնապես զարգացել են վերջին ժամանակներում:

Երկու Եկեղեցիների միջև արդեն իսկ գոյություն ունեցող հաղորդությունը և միմյանց հետ ամբողջական հաղորդության վերագտման հույսն ու հանձնառությունը պետք է մղի չազդակներ լինեն հետագա շփումների և ավելի կանոնավոր ու հիմնավոր երկխոսության համար, որն առաջնորդի փոխըմբռնման ավելի բարձր աստիճանի և իրենց հավատքի ու ծառայության ընդհանրության վերագտնումի:

Հովհաննես-Պողոս Բ Պապը և Գարեգին Ա Կաթողիկոսը իրենց օրհնությունն ու հովվական աջակցությունն են տալիս գոյություն ունեցող կապերի հետագա զարգացմանն ու իրենց ենթակա հովիվների ու հավատացյալների միջև սիրո այդ երկխոսության մոր դրսևորումների, որոնք պտուղ կտան ընդհանուր գործունեության դաշտում՝ հովվական, ուսուցողական, քննության և մտավոր մակարդակների վրա:

Նման երկխոսությունը մասնավորապես հրամայական է այս ներկա ժամանակներում, երբ Եկեղեցիները գտնվում են մոր մարտահրավերների առջև՝ Հիսուս Քրիստոսի Ավետարանի իրենց վկայության մեջ, որոնք ի հայտ են գալիս կյանքի ու մշակույթի ծայրահեղ աշխարհայնական ու աշխարհայնացնող ընթացքին խորապես ազդված ժամանակակից աշխարհի արագորեն փոխվող իրավիճակներից: Այն պահանջում է սերտ համագործակցություն և միասնական գործունեության համար նախանձախնդրության ավելի բարձր աստիճան: Այն ենթադրում և պահանջում է ծառայության մի այնպիսի վերաբերմունք, որը եսականորեն ուղղվածություն չունենա և որը բնութագրված լինի փոխադարձ հարգանքով իրենց ուրույն Եկեղեցիների և քրիստոնեական ավանդությունների նկատմամբ հավատացյալների ունեցած հավատարմության հանդեպ:

Նրանք կոչ են ուղղում իրենց հոգևորականությանն ու աշխարհական դասին՝ ավելի աշխույժ և արդյունավետ կերպով առաջ տանելու իրենց ամբողջական համագործակցությունը ծառայության բոլոր ասպարեզ-

ներում և դառնալու հաշտության, խաղաղության և արդարության գործակալները, պայքարելու մարդկային իրավունքների ճշմարիտ ճանաչման համար և իրենք իրենց նվիրելու՝ զորավիզ լինելու բոլոր նրանց, որոնք տառապում են և հոգևոր ու նյութական կարիքի մեջ են ողջ աշխարհում:

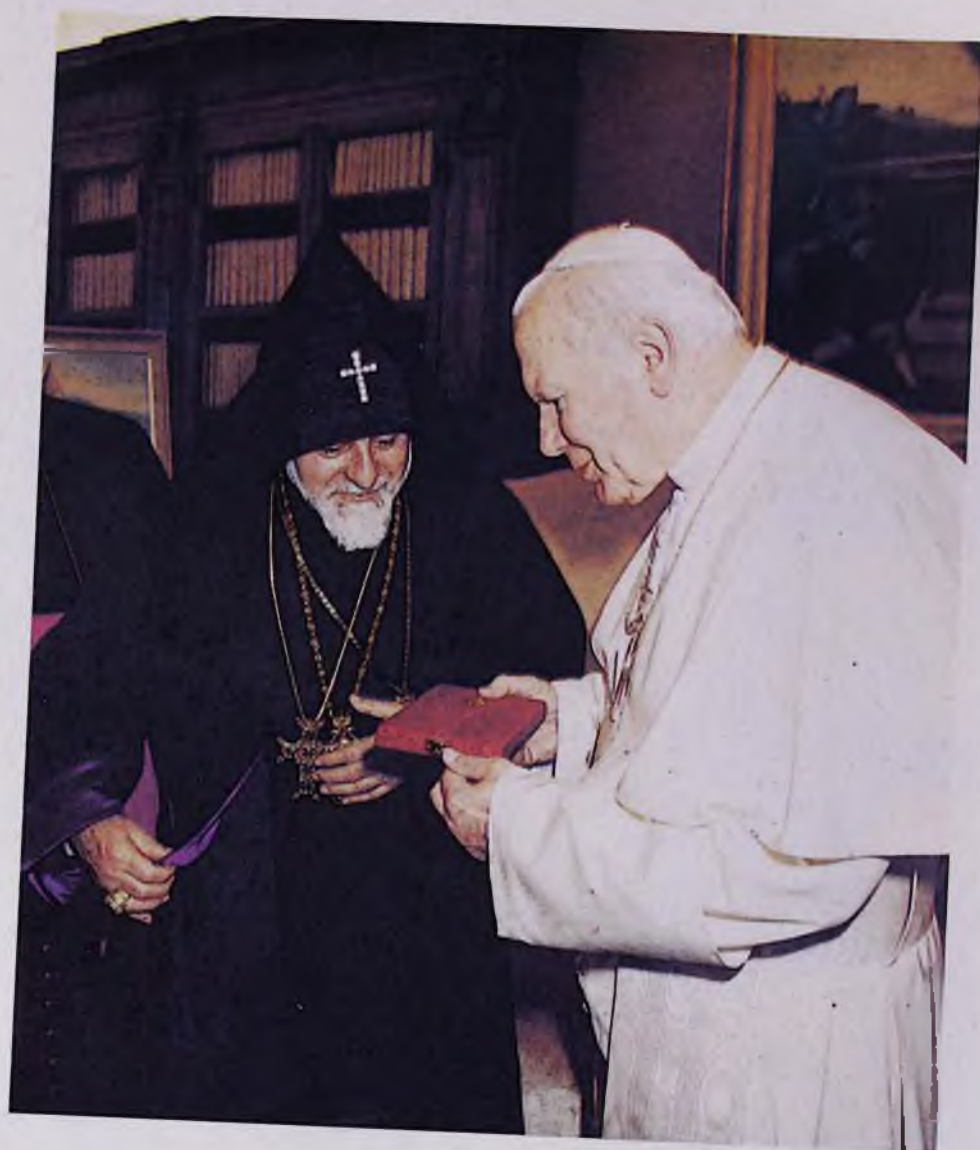
Հովհաննես-Պողոս Բ-ը և Գարեգին Ա-ն մասնավոր հովվական հոգածություն են արտահայտում հայ ժողովրդի նկատմամբ, նրանց նկատմամբ, ովքեր ապրում են իրենց պատմական հայրենիքում, որտեղ ազատությունն ու անկախությունը մեկ անգամ ևս վերջերս վերանորոգվեցին ու վերահաստատվեցին նոր անկախ Հայաստանի Հանրապետության ստեղծումով, նրանց նկատմամբ, ովքեր ապրում են Լեռնային Ղարաբաղում մնալուն խաղաղության սպասումով, նրանց նկատմամբ, ովքեր ապրում են աշխարհով մեկ ցրված սփյուռքի պայմաններում: Վերիվայրումների և ողբերգությունների պայմաններում, հատկապես այս դարում, այս ժողովուրդը հավատարիմ է մնացել առաքելական հավատքին, նահատակների ու վկաների հավատքին, միլիոնավոր ամանուն հավատացյալների հավատքին, որոնց համար Հիսուս Քրիստոս՝ մարմնացած Աստծո Որդին և աշխարհի Փրկիչը եղավ իրենց հույսի հիմքը և որի Հոգին նրանց առաջնորդեց դարերի միջից: Մինչ նրանք մոտենում են Հայաստանում Եկեղեցու պաշտոնական հաստատման տասնյոթերորդ հարյուրամյակին, թող նրանք ընդունեն Սուրբ Երրորդության հատուկ օրհնությունները հանուն արդար խաղաղության և վերանորոգված նվիրումի՝ հավատարմորեն ծառայելու Տեր Հիսուս Քրիստոսին:

Հոռմ, 13 դեկտեմբեր 1996

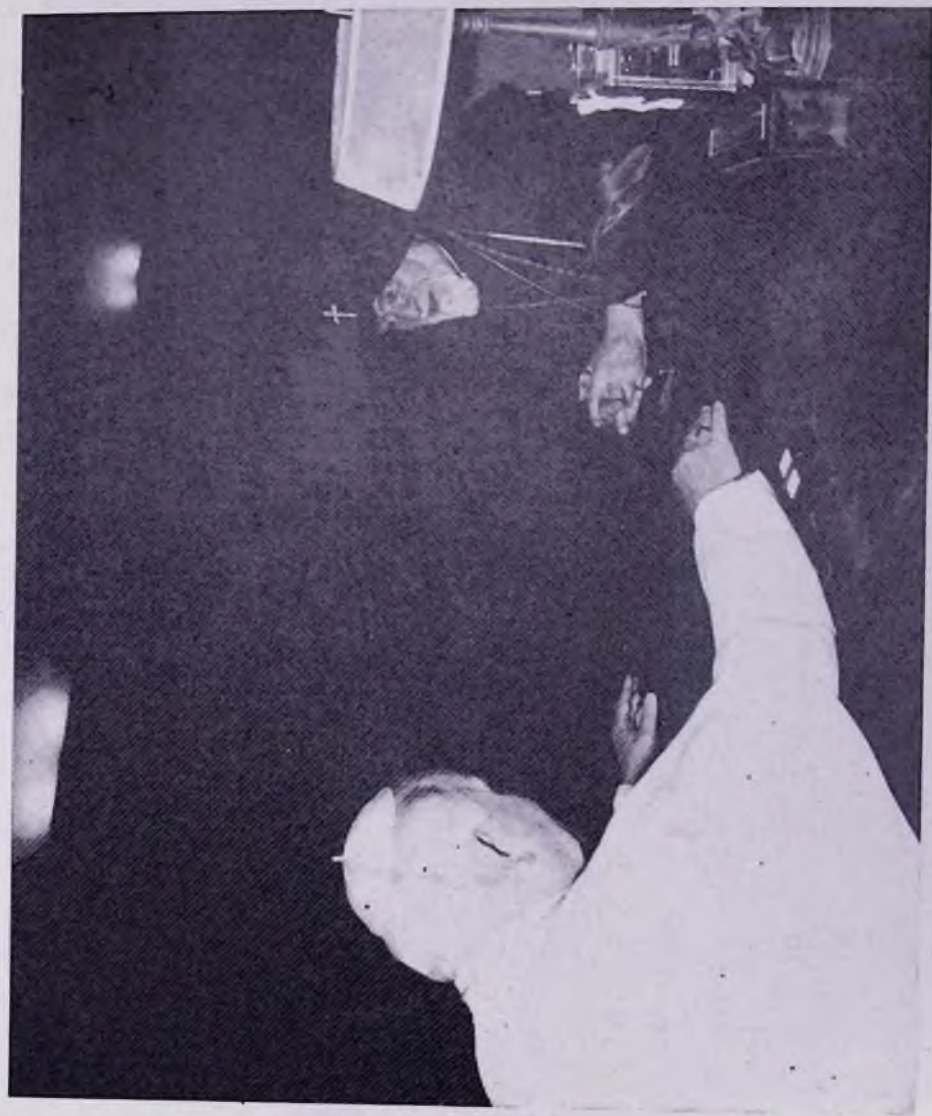
Այնուհետև միասնաբար ստորագրվեց համատեղ հայտարարությունը, ապա կատարվեց հուշանվերների փոխանակություն: Այս առիթով Վեհափառ Պապին հանձնեց Հոռմի Ս. Պետրոս և Էջմիածնի Մայր Տաճարները պատկերող մի գեղանկար, իսկ Սրբապան Պապը Հայոց Հայրապետին նվիրեց Ս. Գրիգոր Լուսավորչի մի դիմանկարը՝ վերցված Վատիկանի հնագույն ձեռագրերից մեկից: Նմանապես Վեհափառին ուղեկցող սրբապան հայրերը ստացան արծաթյա լանջախաչեր, իսկ վարդապետները՝ հուշամեդալներ:

Հետագայում Վեհափառ Հայրապետը այսպես բնորոշեց համատեղ հայտարարության ոգին և բովանդակությունը.

«Հատկապես մենք ասացինք այն, որ ինչ-ինչ վեճեր, որոնք տեղի են ունեցել մեր պատմության ընթացքում երկու եկեղեցիների միջև՝ դավանաբանական որոշ Հարցերի և Հատկապես Հիսուս Քրիստոսի անձի

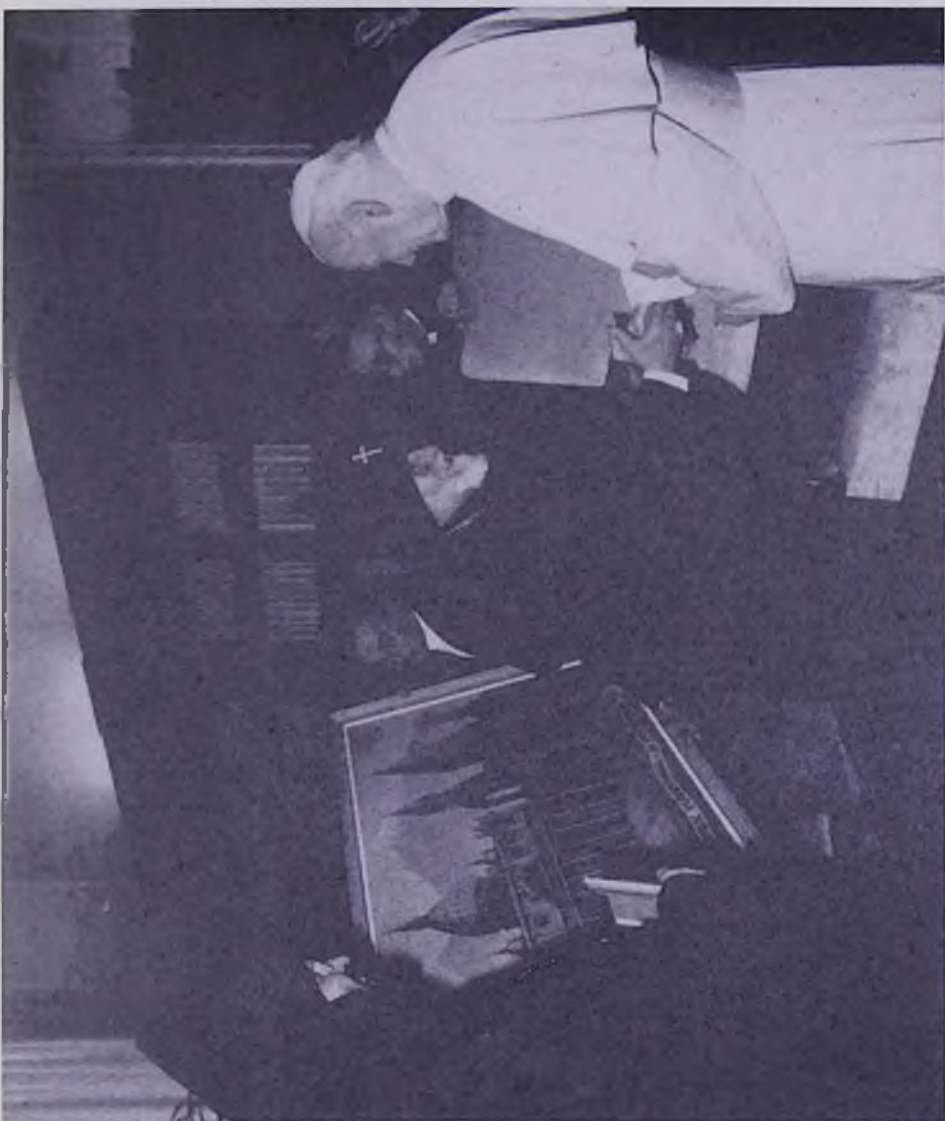

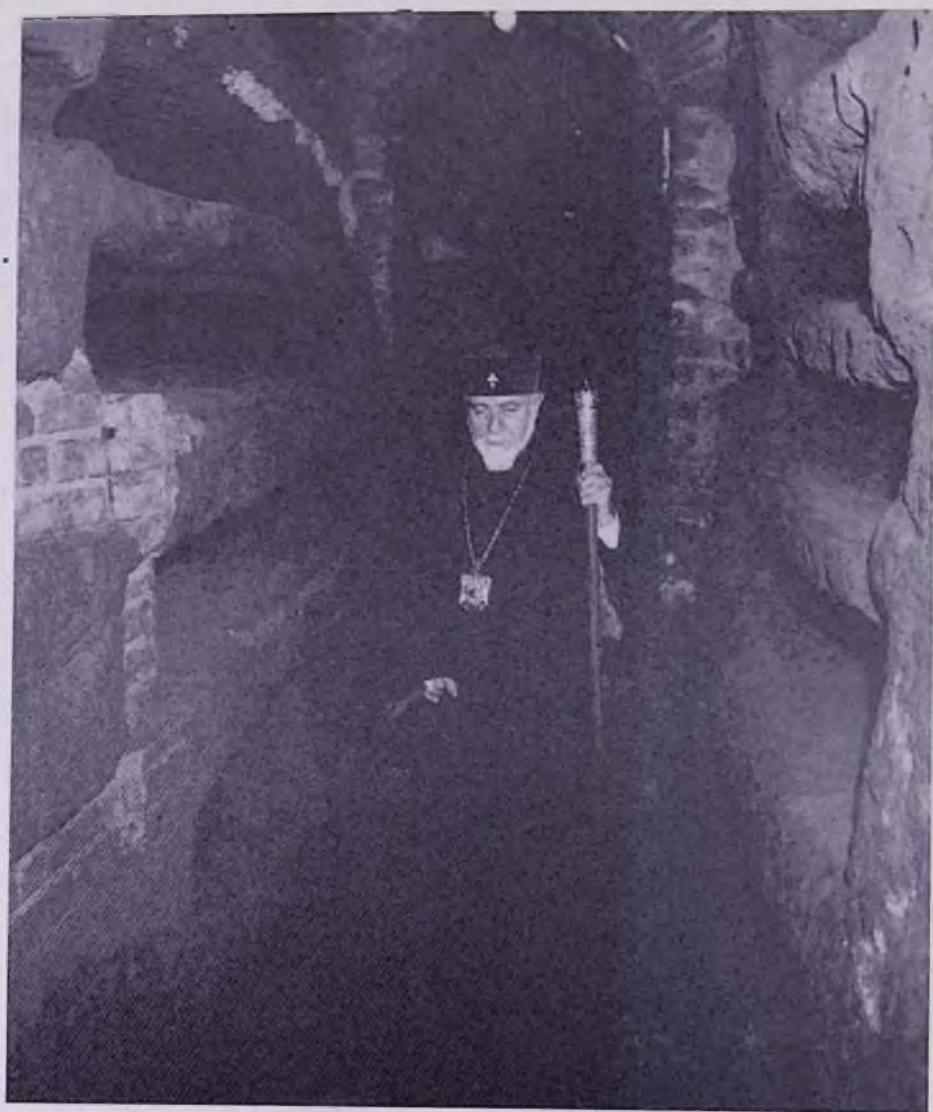
ԳԻՄՆԱԶԻԱԿԱՆ ԵՄՊԻՐԻԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԻ ԿԵՆՏՐՈՆԻ ԿԵՆՏՐՈՆԻ ԿԵՆՏՐՈՆԻ
 ԳԻՄՆԱԶԻԱԿԱՆ ԵՄՊԻՐԻԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԻ ԿԵՆՏՐՈՆԻ ԿԵՆՏՐՈՆԻ

הרב משה אהרן שניידרמן

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա ՎԵՐԺԱԾԱՐԻ ՀՈՎԻՏԵՆՆԵՍ-ՊՈՂՈՍ Բ ՊԱՊԱՆ Է ՀԱՆՉԵՐԻՄ
Ա. ԷԶՐԱԻԱՇԵՐԻ ԵՎ ՎԱՏԻԿԱՆԻ ԵՂԵՍԱՐԻՈՒԹՅՈՒՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՆԵՐՈՂ ԿՏԱՎԻ

ՀՈՒՄԻ ԳԵՏՆԱՂԱՍԽԱՐԱՆՆԵՐՈՒՄ

ըմբռնման մեջ, այս վեճերը այսօր կորցրել են իրենց այժմեականությունը, որովհետև մենք տեսնում ենք և փոխադարձ ուսումնասիրությունների, տեսակցությունների, խոսակցությունների որպես եզրակացություն եկել ենք այն համոզմանը, ինչ որ արտահայտվել է սքանչելի կերպով, կարող եմ ասել՝ անկրկնելի հստակությամբ, մեր նկեղեցու ամենից սուրբ անձերից՝ Ներսես Շնորհալու կողմից: Հատկապես թե՛ մենք ընդունում ենք զՔրիստոս որպես կատարյալ Աստված և կատարյալ Մարդ և երկու ընությունները՝ աստվածայինը և մարդկայինը չե՛ն իրարից անջատ, այլ միացյալ անշփոթաբար: Այս Հիմնական ճշմարտությունն էր, որ վերահաստատեցինք մենք մեր միատեղ Հայտարարության մեջ: Եվ նաև ասացինք, թե ուժ ենք տալու, քաջալերություն ենք ընծայելու փոխադարձ հասկացողության ձգտող բոլոր խոսակցություններին մեր երկու նկեղեցիների միջև հառաքիկայում:

Սա է ամենից Հիմնականը, որ այսօր աշխարհը իմանա, մարդկությունը իմանա, որ քրիստոնեական նկեղեցիները այլևս իրար հետ կռվելու փոխարեն իրար հետ գործակցելու, իրար հասկանալու ճանապարհի մեջ են մտել: Եթե չենք մտել, կնշանակի, որ աշխարհի ընդհանուր քրիստոնեական միութենական շարժումին մասնակից չենք»:

ԱՅՅԵԼՈՒԹՅՈՒՆ ՎԱՏԻԿԱՆԻ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Սրբապան Պապի հետ այս պատմական հանդիպումից հետո Վեհափառ Հայրապետը Պատրիարք հայրերի և խաժակ սրբապանի ուղեկցությամբ այցելեց Վատիկանի Պետական Քարտուղարություն, որտեղ սիրալիր հյուրընկալության արժանացավ Պետական Քարտուղար կարդինալ Անջելո Սոդանոյի կողմից:

Սուտ մեկ ժամ տևած ընդունելության ընթացքում Վեհափառն ու Պետական քարտուղարը կարևորեցին երկու Եկեղեցիների փոխադարձ համագործակցության հրամայականը՝ հատուկ ուշադրության առարկա դարձնելով Հայաստանի ներկա կացությունը և Սրցախի հարցի արդար լուծման հնարավորությունները:

ՄԱՍՆԱՎՈՐ ԺԱՇԿԵՐՈՒՅԹ

ՄՐԲԱԶԱՆ ՊԱՊԻ ՄՈՏ

Նույն օրը, ժամը 13-ին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Սրբապան Պապի կողմից հրավիրվեց մասնավոր ճաշի, որին մասնակցեցին նաև Երուսաղեմի և Կ. Պոլսո հայոց Պատրիարքները, Պարզև և խաժակ սրբապանները:

Ճաշի ընթացքում ժավալվեց մտերմիկ զրույց, որի ժամանակ Սրբապան Պապը հատկապես նշեց, որ քաջամանոթ է հայոց հինավուրց ազգին, նրա դարաբույր մշակույթին և որ դեռ Լեհաստանում ուսանած տարիներից ի վեր շրջապատված է եղել հայ մարդկանցով:

Վեհափառ Հայրապետը մանրամասնորեն պատմեց Հայաստանի այսօրվա վիճակի, հատկապես տնտեսական ծանր դրության մասին, միաժամանակ անդրադառնալով Արցախի ժողովրդի արդար իրավունքներին:

ԱՅՑԵԼՈՒԹՅՈՒՆ ԳԵՏՆԱԴԱՄԱՐԱՆՆԵՐ

Ժամը 16.30-ին Վեհափառ Հայրապետն իր շքախմբով այցելեց Հոռմի Ս. Պրիսկիդայի հայտնի գետնադամբարաններ (catacombs), ուր մեծ հետաքրքրությամբ դիտեց վաղ քրիստոնեական այդ հուշարձանախումբը:

Գարեգին Ս Վեհափառը «Անաթատ հողության» միաբանության կույսերի մեծաստանում

Ապա Վեհափառ Հայրապետը հանդիպեց տեղի Կուսանաց վանքի քույրերին: Վանքում ամենքը նախ համատեղ աղոթեցին, ապա Հայոց Հայրապետն իր հայրական պատգամներն ու խրատները տվեց միաբանության քույրերին, հորդորեց հավատարիմ մնալ իրենց ուխտին՝ ի փառավորումն Տիրոջ ու Նրա պատվիրանների:

ԱՅՑԵԼՈՒԹՅՈՒՆ ՎԱՏԻԿԱՆՈՒՄ

ՀՀ ԴԵՍՊԱՆԱՏՈՒՆ

Նույն օրը, Էրեկոյան ժամը 18.00-ին, Նորին Սրբությունն այցելեց Հայաստանի Հանրապետության դեսպանատուն, ուր

քերմ սիրով նրան և շքախմբի անդամներին դիմավորեցին Խտալիայում հավատարմատար Գազիկ Բադդասարյանը, ինչպես նաև Վատիկանի մոտ ՀՀ ներկայացուցիչ Մարիամ Երեմյանը:

Տրվեց փոքրիկ հյուրասիրություն, որի ընթացքում Վեհափառ Հայրապետը կարևորեց երկու հավատարմատարների առաքելության մեծ նշանակությունը որպես ազատ և անկախ Հայաստանի Հանրապետության ներկայացուցիչների Խտալիայում և Վատիկանի մոտ՝ ի մասնավորի ավելացնելով.

«Սիրելի պարոն Հավատարմատար Գազիկ և սիրելի Մարիամ, այս պահը չգիտեմ ինչու, ինձի համար սովորական պահեր են մեկը չէ: Ես Վատիկան և Հռոմ հաճախ գտնված եմ ու կրնամ ըսել այն բոլոր կենտրոնները, որ այցելեցի, այդ բոլորին մեջ եղած էի տարբեր հանգամանքներով, որպես վարդապետ, եպիսկոպոս և Կիլիկիո Կաթողիկոս: Բայց այսօր այս փոքրիկ տարածքը, որ Վատիկանի Սուրբ Աթոռին մոտ մեր ներկայացուցչության տունն է, ասիկա մեկ Հայրենիքից քաղված պատառ հոգ է մեզ համար, Հայրենիքի մեկ կտոր է, որի վրա կանգնած ենք մենք, որովհետև մեր Հայրենիքի ներկայացուցչությունն է, որ կողջունենք Խտալիո մեջ և Վատիկանի մոտ:

Ես անոցմե եմ, որոնք օտար երկրի մեջ ծնած են և ամեն անգամ, որ ուրիշ երկիր գացած են, օտար անձնագրով ներկայացած են և օտար դեսպաններով ներկայացած են: Այսօր ես կուզամ Հայկական անձնագրով և կուզամ Հայկական դեսպանատունը, կուզամ իմ Հայրենիքի «օտար, ամայի ճամփեքի վրա» նետված այս կտորին մեջ և հանուն մեր Հոգևորականության, մեր սիրելի Պատրիարք սրբազաններուն, մեր բոլոր առաջնորդներուն և Հոգևորականներուն, նաև մեր շատ սիրելի աշխարհական-ազնվական ներկայացուցիչներու, որոնք եկած են այստեղ Հռոմ՝ ինձի հետ ըլլալու այս պատմական օրերուն, կրնամ ըսել, այս օրը բոլորիս հիշողության մեջ պիտի մնա Հայության օրը Խտալիո մեջ: Գրեցեք ձեր քով՝ Հայության օրը Խտալիո մեջ»:

Օգտվելով առիթից, Հայոց Հայրապետը ֆրանսերեն լեզվով կես ժամանոց հարցապրույց ունեցավ իտալական RAI հեռուստաընկերության թղթակցի հետ՝ կարևորելով իր այցի պատմական նշանակությունը ներկա պայմաններում (սույն հեռուստառեպորտաժը հետագայում հեռարձակվեց իտալական առաջին հեռուստաժրագրով):

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹՅՈՒՆ ՎԱՏԻԿԱՆՈՒՄ ՀՀ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ԿՈՂՄԻՑ

Սույն օրը, ժամը 20.00-ին, Հռոմի գեղեցիկ և պատմական հյուրանոցներից մեկում՝ «Կոլումբոս» պանդոկում, Վատիկանում ՀՀ դեսպանատան կողմից, ի պատիվ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի, կապմակերպվեց ընդունելություն, ուր հրավիրված էին Խտալիայում և Վատիկանի մոտ հավատարմագրված քապմաթիվ երկրների դեսպաններ:

Ընդունելությանը ներկա էր Իտալիայում ՀՀ հավատարմատար Գազիկ Բաղդասարյանը, որը ներկա դեսպաններին մեկ առ մեկ ծանոթացրեց Նորին Սրբության հետ:

Հընթացս ընդունելության Վեհափառ Հայրապետին բարի գալուստ մաղթեցին Վատիկանի մոտ ՀՀ ներկայացուցիչ Մարիամ Երեմյանը և կարդինալ Կասսիդին: Ապա ներկաներին իր հայրական խոսքն ուղղեց Հայոց Հայրապետը:

Նորին Սրբությունն անդրադառնալով ներկա աշխարհում քրիստոնեական Եկեղեցու դերակատարությանը, շեշտեց այն պարագան, որ Եկեղեցին պետք է դառնա բարոյական առողջ սկզբունքների քարոզիչը մի այնպիսի աշխարհում, որտեղ մարդկային կյանքը օրեօր առավել ևս խեղդվում է նյութապատկան կյանքի ըմբռնումներից և ապրելակերպից: Նա հանգամանորեն խոսեց նաև Հայաստանում մեր Եկեղեցու կատարած դերի մասին, մեր նոր պետության կազմավորման այս ամենապզայուն շրջանում:

ԱՅԾԵԼՈՒԹՅՈՒՆ ՎԱՏԻԿԱՆԻ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Գարեգին Ա Վեհափառը Վատիկանի գրադարանում դիտում է տեղի հայկական ձեռագրերը

Դեկտեմբերի 14-ի առավոտյան Վեհափառ Հայրապետը կարդինալ Կասսիդիի ուղեկցությամբ եղավ Վատիկանի Առաքելական գրադարանում, մանրամասն ծանոթացավ ընթերցասրահներին,

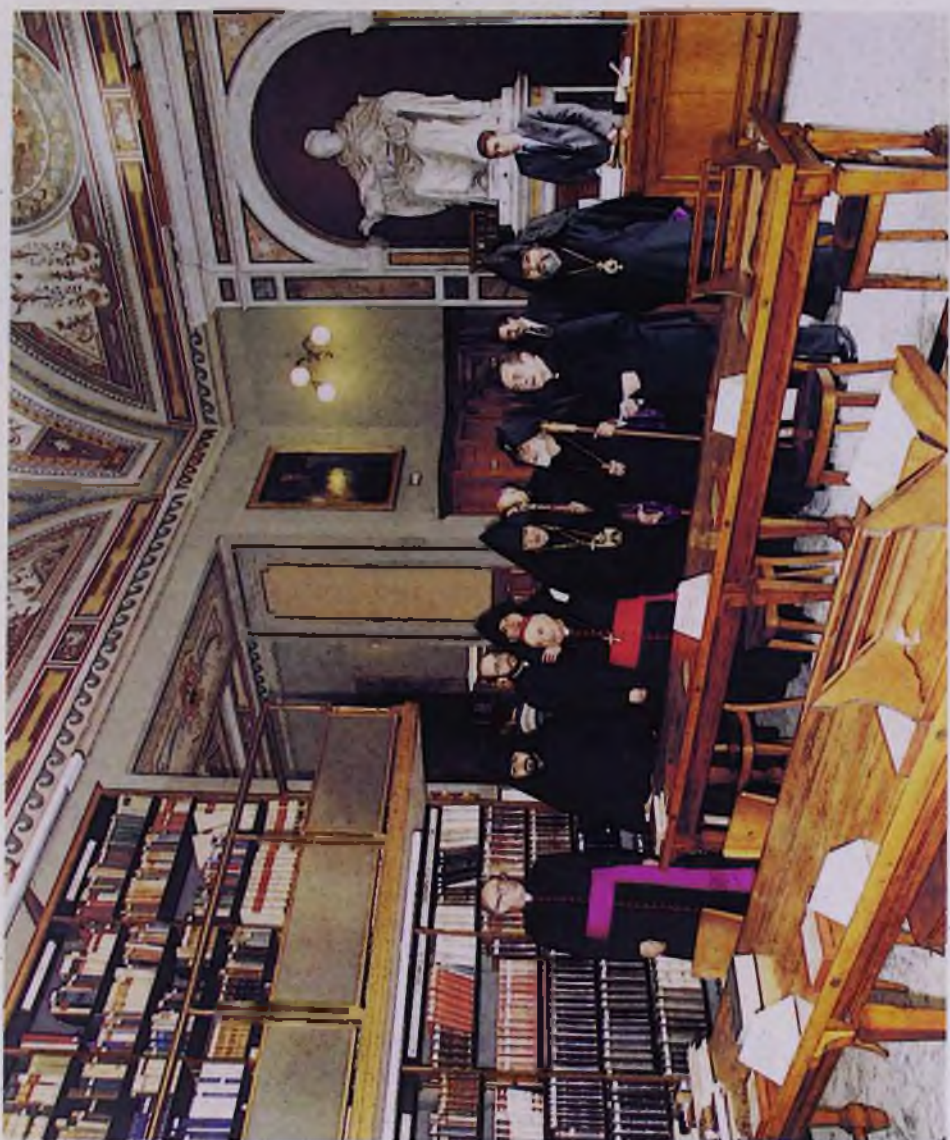

ՎԱՏԻԿԱՆԻ ՄԱՏԵՆԱԴՐԱՐԱՆՈՒՄ

8. **გაეროს** **საერთაშორისო**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՐԻՏԻՈՒ ԵՂԻՍԵՅԱՆՈՒԿԻՏԼ ԿՍԶՅԳԻԳ ԵՄԸ

գրապահոցներին: Հայ Եկեղեցու պատվիրակությունը եղավ նաև այն սրահում, ուր ցուցադրվում են ձեռագիր մագաղաթները, որոնց շարքում նաև հայկական ձեռագրեր:

ԽԱՀԱՐԻ ԶԵՏԵՂՈՒՄ

Նույն առավոտ Վեհափառ Հայրապետը իր պատվիրակության անդամների հետ միասին, ընկերակցությամբ կարդինալ Կասսիդիի և Դյուարե եպիսկոպոսի, այցելեց Վատիկանի պարտեզ և Սրբազան Պապի բնակարանի մոտ բարձրահայաց մի վայրում պետեղեց Հայաստանից իր տարած խաչքարը, որպես մնայուն հիշատակ այս այցելության: Քարը, որ երկու օր տևած աշխատանքով պետեղվել էր պարտեզի կենտրոնում, օրհնվեց Վեհափառ Հայրապետի կողմից: Նորին Սրբությունն ասաց, որ «այս խաչքարը թող մնա հայ ժողովրդի սրտից բխած բարի զգացումների վկայություն և Սուրբ Էջմիածնի եղբայրական սիրո արտահայտություն»:

ԱՅՑԵԼՈՒԹՅՈՒՆ ՍԻՔՍՏԻՆՅԱՆ ՄԱՏՈՒՌ

Այնուհետև պատվիրակությունը, Նորին Սրբության գլխավորությամբ, այցելեց Միքելանջելոյի գլուխգործոց հանդիսացող Սիքստինյան և Պողոսյան մատուռներ և հիացավ իտալացի հանձարի անմահ ստեղծագործությամբ:

Սրանով էլ եզրափակվեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի պաշտոնական այցը Վատիկան և Կաթողիկ Եկեղեցու պետ Հովհաննես-Պողոս Բ-ին և սկսվեց պաշտոնական այցը Իտալիա և տեղի հայ համայնքին:

ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԸ Ի ՏՍԼԻԱՅՈՒՄ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ՀԵՏ

Վեհափառ Հայրապետը մինչ իտալահայ համայնքին հայրապետական պաշտոնական այցելություն տալը պաշտոնական հանդիպում ունեցավ Իտալիայի Հանրապետության նախագահի հետ:

Դեկտեմբերի 14-ին, ժամը 13.00-ին, Գարեգին Ա Կաթողիկոսը Հռոմի Քիրինալե պալատում շուրջ 45 րոպեանոց պաշտոնական հանդիպում ունեցավ Իտալիայի Հանրապետության նախագահ Օսկար Լուիջի Սկալֆարոյի հետ:

Հանդիպմանը ներկա էին ՀՀ հավատարմատար Գագիկ Բաղդասարյանը, կարդինալ Սիլվեստրինին, Տ. Խաժակ արքեպիսկոպոս Պարսամյանը և Արևելյան Կաթողիկե Եկեղեցիների խորհրդի հայկական բաժնի վարիչ Հայր Կ. Գուրջերոտտին:

Երկուստեք փոխանակված ողջույնի խոսքերից հետո շոշափվեցին Հայ Առաքելական և Հռոմեական Կաթողիկե Եկեղեցիների համագործակցությանն ու փոխադարձ մերձեցմանն առնչվող հարցեր, կարևորվեցին Հայաստանի Հանրապետությունում Իտալիայի դեսպանատան բացման անհրաժեշտությունը, խոսվեց երկու պետությունների բարեկամական կապերի ամրապնդման և վարձացման խնդիրների մասին, ինչպես նաև անդրադարձան 2001 թվականին Հայաստանում քրիստոնեության պետականացման 1700-ամյակի կապակցությամբ Իտալիայում կապակերպվելիք հանդիսություններին:

Իտալիայի Հանրապետության նախագահը նշեց, որ ինքը քաջաժանոթ է Հայոց պատմությանը ու հայ ժողովրդի մշակույթին և իտալա-հայկական շփումների վարձացման առջև որևէ խոչընդոտ չի տեսնում:

ՄԵԿՆՈՒՄ ՀՌՈՄԻՑ

Նույն օրը, ժամը 16.00-ին, Հայոց Հայրապետը մեկնեց Հռոմից՝ այցելելու Միլանի հայկական համայնքին:

Հռոմի Լեոնարդո դա Վինչիի անունը կրող միջապգային օդանավակայանում Վեհափառ Հայրապետին ողջերթի էին եկել կարդինալ Կասսիդին, Դյուպրե Էպիսկոպոսը և Քրիստոնեական Միության խորհրդի այլ պատասխանատու աշխատակիցներ:

Նաև նույն օրը Հռոմից իրենց պաշտոնատեղիները մեկնեցին Երուսաղեմի և Կ. Պոլսո Պատրիարքները, Վաչե, Մեսրոպ և Խաժակ սրբապանները:

הממונה על סוכנותי רשות המוסלמית והממשלה המוסלמית
הממונה על סוכנותי רשות המוסלמית והממשלה המוסלמית

ԺԱՄԱՆՈՒՄ ՄԻՒԱՆ

Դեկտեմբերի 14-ի երեկոյան, տեղական ժամանակով ժամը 17-ին, Ամենայն Հայոց Հայրապետն իրեն ուղեկցող շքախմբով ժամանեց Միլանի «Լինատուն» միջազգային օդանավակայան:

Նորին Արքուքյանն ընկերակցում էին Արևմտյան Եվրոպայի հայրապետական պատվիրակ և Փարիզի հայոց առաջնորդ Տ. Գյուտ արք. Նագաշյանը, Շիրակի թեմի առաջնորդ Տ. Գրիգորիս արք. Բունիաթյանը, Արարատյան Հայրապետական թեմի առաջնորդական փոխանորդ Տ. Գարեգին արք. Ներսիսյանը, Արցախի թեմի առաջնորդ Տ. Պարզե եպս. Մարտիրոսյանը, Արգենտինայի հայոց առաջնորդ Տ. Գիսակ արք. Մուրադյանը, Տ. Միքայել Ժ. վրդ. Աջապահյանը, գավապանակիր Տ. Արտակ աբեղա Տիգրանյանը, Իտալիայում ՀՀ հավատարմատար Գագիկ Բաղդասարյանը և վատիկանի մոտ ՀՀ ներկայացուցիչ Մարիամ Երեմյանը:

Միլանի օդանավակայանի պատվո սրահում վեհափառ Հայրապետին և իրեն ընկերակցող բարձրաստիճան հյուրերին դիմավորեցին Միլանի Հայոց Եկեղեցու վարչական կազմի անդամները՝ հոգևոր հովիվ Տ. Սարգիս քին. Սարգսյանի գլխավորությամբ:

«ՀՐԱՇԱՓԱՌԻ» ԱՐԱՐՈՂՈՒԹՅՈՒՆ

ՄԻՒԱՆԻ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑՈՒՄ

Օդանավակայանից անմիջապես պատվո պահակախմբի ուղեկցությամբ Գարեգին Ա վեհափառն առաջնորդվեց դեպի Միլանի Արքոց Բաղամանից Մանկանց եկեղեցի և «Հրաշափառ»-ով մուտք գործեց տաճար, ուր ներկա էր միլանահայության մեծ մասը:

Պետք է նշել, որ Միլանում և շրջակայքում ապրում են շուրջ 1000 հայեր, իսկ ողջ Իտալիայում՝ ընդամենը 2000:

Կանոնական աղոթքից հետո հավատավոր միլանահայությանն իր պատգամը հղեց Ամենայն Հայոց վեհափառը: Դիմելով հավաքվածներին, Նորին Արքուքյունը հատկապես շեշտեց այն իրողությունը, որ 1700-ամյա փառավոր ուղի անցած Հայոց Առաքելական Եկեղեցին եղել է, կա և ապրելու է հարատև մեր նախնյաց, մեր Սուրբ Հայրերի միջոցով մեզ ավանդված պատգամների ճշմարտության վեհ գիտակցության, մեր Տիրոջ՝ Հիսուս Քրիստոսի համայն քրիստոնյաներին պարգևած խորախորհուրդ սիրո շնորհիվ: Նաև հորդորեց ամենուր բարձր պահել հարապատ ժողովրդին բնորոշ հատկանիշները, որոնցով հայտնի է հայը համայն աշխարհում:

«Սիրելի հոգևոր եղբայրներ, հոգևոր հովիվ Իտալիո և Միլանոյի, Հարգարժան Եկեղեցական Հոգաբարձության անդամներ, Միլանոյի Հայկական Միության անդամներ և Թանկազին Հավատացյալներ.

Առաջին բառերս, որոնք չրթներես պիտի արտաբերվին որպես առաջին սպասավորը մեր Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցիին, ձեզի ուղղած խոսքեր չեն, այլ մեր Երկնավոր Հորը. - փա՛ռք Քեզ, Աստված, փա՛ռք Քեզ, որ այս օրը տվիր ինձի և այս սուրբ եկեղեցվո կամարներուն ներքև ես տեսա անգամ մը ևս, բայց այս անգամ պատասխանատվության գերագույն աստիճանով, մեր ժողովուրդի զավակները, որոնք կապրին իտալական հողին վրա և կմնան հոգևոր իրենց հայրենիքին մեջ, Հայաստանյայց Եկեղեցի կոչվող և համատարած՝ առանց աշխարհագրական սահման ճանչցող մեր հոգևոր հայրենիք Հայոց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցիին անդաստանում: Ապրիք, հավատացյալներ, երբ այսպես կենդանի կպահեք ձեր հավատքը, ատիկա Աստված կընդունի իբրև խուսնի անուշամետ դեպի երկինք ձեր սրտերեն գացող հավատարմության զգացումով:

Միլանահայերը ունկնդրում են Գարեգին Ա Վեհափառ Հայրապետին

Ես այսօր ահավասիկ եկա Միլանո, որովհետև չէի կրնար չգալ: Ըլլալ իտալիո հողին վրա, ըլլալ Վատիկանի պետության սահմաններուն մեջ, ըլլալ Կաթոլիկ համատարած Եկեղեցիին կենտրոնին մեջ և չգալ Միլանո, կկարծեմ, որ «մեղք» դործել կնշանակեր: Ատոր համար ահավասիկ եկած եմ քաղցր սիրով ողջունելու ձեզ բոլորդ իբրև Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնեն: Խոնարհաբար հոգիիս մեջ ծունկի կուգամ այս խորանին վրա և փառք կուտամ Աստուծո, որ ինձի շնորհեց այդ մեծագույն պատիվը, որ ես ջանացի չահիլ այն պատիվը, որ առաջին Կաթողիկոսն եմ, որ կուգամ ձեզի ձեր Մայր Հայրենիքեն, մեր բոլորի Մայր Հայաստանեն, ազատ ու անկախ և նոր շրջանեն, պայծառ շրջանե մը, ուր հայր տերն է և ծառան իր հողի: Կուգամ ձեզի նոր Հայաստանեն: Իմ երջանկահիշատակ

նախորդը՝ անմոռանալի Վազգեն Ա Վեհափառը, երեսունինը տարի գահակալեց, և ես գիտեմ, թե ինչ դժվարին պայմաններում մեջեն անցավ, և ինքն ալ տեսավ արշալույսը, բացումը հայոց Հայրենիքի ազատության: Ես այսօր կուգամ ձեզի ազատ ու անկախ Հայրենիքեն:

Այսօր, երբ ժամը մեկին գտնվեցա իտալիո նախագահի մոտ, Քվինալե պալատին մեջ, հետո էր իմ հայրենի պետության ներկայացուցիչը: Ուրիշ անգամ եթե երթայի, ինչպես իմ նախորդը կերթար Սովիետ իշխանության ժամանակ, այդպես էլ երբ լինի: Մենք հիմա մեր դիմագրծն ունինք, մեր ինքնությունն ունինք ազգային, պետական հասկացողությամբ, և ամեն մեկս մենք զմեզ, տարեց ըլլանք, թե միջին տարիքի պատկանինք, թե այս անուշիկ փոքրիկներու տարիքին ըլլանք, մենք բոլորս ալ փառք պետք է տանք, բախտավոր զգանք մենք զմեզ, որ այս դարու վերջավորության ողջունեցինք մեր Հայրենիքի ազատությունը:

Ձեզմե շատերը ինձի հափ գիտեն, որ երբ որ այս դարը բացվեցավ, ողբ ու կոծ էր չորս դին հայոց աշխարհին: Հայաստանը մթագնեց: Հազիվ 1918-ին ունեցանք անկախության շունչը վերստին ի Հայաստան, այդ շունչը երկու տարվան կյանք ունեցավ և ան ալ մարեցավ: Եվ դարասկզբից մենք դառը լացինք՝ արյունով, սև ամպերով, ջարդով, ցեղասպանությամբ: Բայց այսօր, այս դարու վերջին տասնամյակին, երբ կփակվի երկրորդ հազարամյակը և կբացվի պատմության մեջ քրիստոնեության երրորդ հազարամյակը, փառք տանք Աստծուն, որ խավարով սկսած, լույսով կվերջացնենք, ցավով սկսանք, վերականգնումի կամքով է, որ կփակենք այս դարը:

Ես եկած եմ ձեզի ձեր, իմ, բոլոր հայերուս Մայր Հայրենիքեն, հույսի, լույսի, հավատքի: Վերանորոգման, սեփական պետություն դառնալու, ամրանալու այս ընթացքին մեջեն: Շատ ծանր է վիճակը Հայաստանի՝ տնտեսական, ընկերային, կենցաղային և այլ հափանիչներով դիտված: Բայց իմ տանս մեջի հիվանդը իմա է, ուրիշինը չէ: Եվ իմ պարտքն է դարմանել, հոգ տանել, որպեսզի տունս առողջ մնա ընտանիքովս: Այս է մեր կյանքի փիլիսոփայությունը:

Ես կուգամ ձեզի այսօր Հռոմ քաղաքեն, ինչպես կըսեն, ամենեն մեծ տպավորություն թողնող քաղաքեն: Երեք անգամ անձնական խոսակցություններ ունեցանք Սրբազան Քահանայապետին հետ: Ես տեսա, թե ինչ սեր ունի հանդեպ մեր Եկեղեցիին: Հայությունը իրեն համար գիրքեն ծանոթ չէ: Ինքը հայերուն հետ ապրած է, արտահայտվելով նաև, որ «Հայություն կնշանակե պարկեշտություն և բարեկամություն»: Ես այդպես ճանչցա ձեզի: Հավագույն իմ ընկերներս եղած են Հայկական ծագումով պոլոնեացիներ, որոնց մեջ ես տեսած եմ հայության արժանիքները: Հետևաբար կուգամ ձեզի տալու նաև հոգևոր ողջույնները իմ հոգևոր եղբոր՝ Հովհաննես-Պողոս Բ Քահանայապետին: Պիտի ասեմ անկեղծ զգացումով ձեզի, որ անցնող օրերը հայության օրերն էին Հռոմի մեջ: Կատակով ըսի, թե աս արշավանք մըն է, բայց ոչ քանդելու, այլ սիրո և բարեկամության արշավանք մըն է: Երբ ինձի հետ էին նաև Երուսաղեմի և Կոստանդնուպոլսո պատրիարքները, մեր Եկեղեցու տարբեր թեմերի առաջնորդներ աշխարհի չորս կողմերից, մեկ խոսքով փոքրիկ բանակ մը Հայ Եկեղեցիեն իր վեղարներով, Արարատը

Հիշեցնող վեղարներով Վատիկանը լեցուց և Հայոց երգը. «Հայր մեր»-ը Հայերենով ցնծաց Վատիկանի Սուրբ Պետրոսի կամարներուն ներքև. Սուրբ Պողոս եկեղեցիին մեջ, «Ուրախ լեր», «Էջ Միածինն ի Հօրէջ» շարականները, մեկ խոսքով Հռոմեական Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ բոլոր ղեկավարները զգացին. որ Հայոց Եկեղեցին անցյալ չէ, Հիշատակ չէ, Հուշարձան չէ, Հայոց Եկեղեցին վերանորոգվող, վերաշնչավորվող, վերածաղկող և պտղաբերող Եկեղեցի մըն է իր ամբողջ ժողովրդով, որուն մի փոքրիկ հատվածը ահավասիկ Միլանի համայնքն է:

Ես Հայրական սիրով կողջունեմ ձեզ բոլորդ: Զեղմե՛ք ոմանք նախապես ճանչցած եմ և սակայն կուզեմ, որ այս երկու օրերը ըլլան բոլորիս համար վերանորոգման օրեր: Այնպես զգանք, որ ազգային ջուրերը կխառնվին, լճացած չեն, կենդանութեան շունչ տարածվի մեր բոլորի կյանքերուն մեջ: Այդ զգացումներով, հանուն Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի, հանուն մեր Սրբութեան Սրբոց, իբրև քրիստոնյա ազգ, մեր ծննդավայրի: Էջմիածինը Հայոց Բեթղեհեմն է: Իբրև քրիստոնյա ազգ, այնտեղ ծնանք մենք: Հետևաբար եկած եմ ձեզի բերելու այդ հավատքի կենդանութեան շունչը և ոչ թե միայն դաբերու պատմութեան Հիշատակը:

Նորոգվեցե՛ք Հոգիով, սիրելիներ՛, նորոգվեցե՛ք: Մեր ազգին ճանապարհը ապագան է և ոչ թե անցյալը միայն, որքան ալ հարուստ ըլլա այդ անցյալը: Թող Աստված օրհնե ձեզ բոլորդ: Այս դադութը մի ըսեք, թե փոքր է թիվով: Շատ գաղութներ տեսած եմ, որ փոքր են թիվով, բայց կարևոր ոգին է: Երբեմն մեծ գաղութներու մեջ անապատ կա և երբեմն անապատներու մեջ կա օազիս: Ահա մի օազիս Հայոց Հոգևոր կյանքին՝ այս եկեղեցիով: Եկած եմ քիչ մը ջուր ավելցնելու այդ օազիսին մեջ, որպեսզի կանաչը ավելի ծաղկի և մանուկներու ձայնը ավելի հնչեղ ըլլա Աստուծո՛ փառքին համար հավիտյանս հավիտենից. ամեն»:

Այնուհետև Հայ Եկեղեցու բարձրաստիճան պատվիրակությունն առաջնորդվեց քաղաքի բարձրակարգ «Ռամադա» հյուրանոց, որի ճաշասրահում համայնքի հոգևոր հովվի և Եկեղեցու վարչության անդամների կողմից, ի պատիվ Նորին Սրբության և իր շքախմբի, տրվեց ընթրիք:

Ընթրիքից հետո հրաժեշտ տալով Վեհափառ Հայրապետին Տ. Գյուտ արք. Նազգաշյանը մեկնեց իր պաշտոնատեղին՝ Փարիզ:

ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՍՈՒՐԲ ՊԱՏԱՐԱԳ

ՄԻԼԱՆԻ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵԼԵՑՈՒՄ

Միլանահայության հիշողության մեջ դեռ երկար կմնա դեկտեմբերի 15-ի կիրակի օրը: Նորին Սրբություն Գարեգին Ա Սմեճալիս Հայոց Հայրապետը, առավոտյան ժամը 10.30-ին, իր շքախմբի անդամների հետ մեկտեղ, ժամանեց Յոմելլի փողոց, Սրբոց Քառասնից Մանկանց եկեղեցի, սուրբ Պատարագ մատուցելու և իր հայրապետական պատգամը տալու միլանահայությանը:

Հարկ է նշել, որ Սրբոց Քառասնից Մանկանց եկեղեցին կառուցվել է ոչ վաղ անցյալում՝ 1958 թվականին, Հովհաննես և Սարգիս Դիարբեքիդյան եղբայրների նախաձեռնությամբ ու միջոցներով՝ ի վայելումն միլանահայ հավատավորների:

Գարեգին Ա Վեհափառ Հայրապետը մուտք է գործում եկեղեցի

Եկեղեցի էր եկել գրեթե ողջ միլանահայությունը՝ ներկա գտնվելու մատուցվող Հայրապետական Սուրբ Պատարագին: Հընթացս Պատարագի, հավուր պատշաճի ու բովանդակալից քարոզ խոսեց Վեհափառ Տերը, ի մասնավորի շեշտելով միասնության կարևորությունը: Միայն եղբայրական սիրով, փոխհամաձայնությամբ ու միասնությամբ է մարդը չորեղ: Միաբանությամբ փոքրերը մեծանում, հզորանում են, իսկ անմիաբանությամբ մեծերը փոքրանում, տկարանում են, ինչպես ասում էր Կ. Պոլսի Պատրիարքներից Հակոբ Նալլանը: Ուստի մշտապես հարատևելու համար պետք է միակամ լինել: Եթե ամեն ոք իր քրտինքից մի կաթիլ, իր սիրուց մի շող տա հանուրի միասնականությանը, ապա այն առավել հզոր ու մշտնջենավոր կլինի:

«Սիրեցյալ Հոգևոր եղբայրներ և թանկագին Հավատացյալներ Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցվո և Հայ ազգի, որ կրնակիք խաղաղական այս Հողի վրա և Հատկապես Միլանո քաղաքին մեջ.

Այսօր առաջին անգամն է, որ ես Պատարագ կմատուցեմ այս Սուրբ Տաճարին մեջ որպես ձեր առաջին սպասավորը, որպես Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց:

Եվ առաջին հերթին պատիվ և փառք կընծայեմ բոլոր անոնց, ովքեր այս տաճարը կյանքի կոչեցին, մարմարեն, աղյուսեն, ապակիեն եկեղեցի կառուցեցին, նյութը հոգիացուցին և նյութեղեն այս տաճարին մեջեն Աստուծո Հոգիին, մեր Հայրերու շունչին կյանք տվին մեր բոլորին կյանքերուն մեջ:

Ես կհավատամ, որ Աստված երկնքեն, երանական ժպիտ է դցած բոլոր այն անձերուն, ովքեր այս եկեղեցուն կառուցին մեջ ունեցան իրենց բաժինը և առաջին հերթին Դիարբեքերյան ընտանիքին, եղբայրներուն և բոլոր անդամներուն, որոնք այս երկրին վրա չեն հիմա: Ան, որ քրիստոնեական հավատք ունի, չի կրնար այս ճշմարտությանը չհավատալ: Աստուծո ներկայութիւնը մեր կյանքին մեջ գերազույն ուժն է և այդ ուժին նյութեղեն արտահայտութիւնը եկեղեցին է: Եվ դուք, որ այսպես չեն կպահեք եկեղեցին, պատիվ ձեզի, Հարգանք, աղոթք, Հանգիստ և երանութիւն հոգիներուն այն բարեբարներուն մեր ազգին, որոնք այս երկրին վրա չեն այլևս: Եվ որովհետեւ ես երջանիկ բախտը ունեցած եմ ժամանակին այս գաղութին մեջ անձամբ ճանչնալու անձեր, որոնք այժմ ներկա չեն, ես սրտի պարտք կզգամ, անոնց Հիշատակն ալ վերակոչել այստեղ, որոնցմն ոմանք մեր արդի պատմության և մանավանդ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի բարեբարները եղած են: Անմոռանալի Երվանդ Հյուսիսյանը, դոկտոր Արզումանյանը, Ստեփան Սրապյանը, Արամայիս Սրապյանը, Օննիկ Մանուկյանը և ուրիշներ, որոնք իրենցմն, իրենց Հայրերեն ժառանգած ոգին այս գաղութին մեջ այնպիսի վկայութիւններ տվին, որոնք երբեք չեն մոռցվի մեր պատմությանը մեջ: Հարգանք բոլոր գնացողներուն: Պատիվ և փառք ապրողներուն: Անոնք գացին, Աստուծո մօտն են: Մենք ունինք տակավին մեծ պարտավորութիւններ այսօր: Անոնց Հիշատակը թող մղիչ ուժ դառնա մեր բոլորիս համար:

Միրելիներ, Ավետարանն տող մը այսօր պիտի քաղեմ, և ձեր բոլորի մտքի սլաքը, ուշադրության կենտրոնը պիտի այդ խոսքին վրա հրավիրեմ: Այդ խոսքը կարդացվեցավ երեկ, մեր եկեղեցվո մեջ: Ամեն օր, առանց բացառության, մեր Հայրերը սահմանած են Սուրբ Գիրքեն երեք Հատվածներ, որ մեր ժողովուրդը կարդա: Եվ անոնք, որ կկարծեն, թե մեր եկեղեցին արժեք չի տար Սուրբ Գրքին՝ Աստվածաշնչին, չարաչար կսխալին: Ամեն օր Սուրբ Գիրքեն նշանակված Հատվածներ կան՝ Հին Կտակարանն և Նոր Կտակարանն:

Երեկ Սուրբ Հակոբի տունն էր: Սուրբ Հակոբին տունին առիթով ընտրված էր հատված մը Ավետարանն, որուն մեջ Հիսուս կըսէ. «Ես եմ հովիվը: Բաջ և ճշմարիտ հովիվը դռնն կմտնե: Գողը և ավազակը պատուհանն կամ ճեղքերն ներս կմտնի: Ես եմ դուռը ոչխարաց»: Եվ կավելցնէ. «Ես եկա, որպեսզի դուք կյանք ունենաք և առավել ևս ունենաք»: Ի՞նչ ըսել կուզեր Հիսուս: «Ես եկա, որպեսզի դուք կյանք ունենաք»: Մի՞թե մարդիկ կյանք չունեին: Իրմն առաջ ապրող մարդիկ կյանք չունեի՞ն: Իր ժամանակին Իրեն Հետ ապրողները կյանք չունեի՞ն: Անշուշտ ունեին: Ինչո՞ւ, ի՞նչ իմաստով Հիսուս կըսէ. «Ես եկա, որպեսզի դուք կյանք ունենաք»: Ի՞նչ տեսակ կյանք: Մարդիկ ունեին Աստուծոմ տրված կյանքը որպես Աստուծո

տուրքը, բարիքը մեզի՝ ծնելու, աճելու, զգալու, մտածելու և հետո անհետանալու կյանքի ընթացքն է։ Ատիկա բնախոսական կյանքն է, ֆիզիոլոգիական կյանքը։ Ամենն ալ ունին, կենդանին ալ ունի, որոշ իմաստով բույսերն ալ ունին կյանքի այս, այսպես կոչված, բնախոսական ընթացքը։ Հիսուս եկավ, որպեսզի մեզի այդ կյանքին իմաստը, արժեքը բերե, ներդաշնակելու Աստվածայինով ներթափանցված կյանքը մեր ամենօրյա կյանքի բնական ընթացքին հետ։

Եղբայրներ և քույրեր, սքանչելի խոսք մը կա ըսված։ Կուզեմ որ այդ խոսքը մեզմե յուրաքանչյուրը այսօր իր սրտի տախտակին վրա գրած մեկնի այս տաճարեն։ Մարդ երկու անգամ կ'ծնի. կ'ծնի ի Հորե և ի մորե մեկ անգամ, և կ'ծնի այն ատեն երկրորդ անգամ, երբ կգիտնա, թե ինչու ծնած է, կգիտնա կյանքի նպատակը։ Անիմաստ, աննպատակ, առանց տեսիլքի, առանց հավատքի, առանց սիրո, առանց ծառայության կյանքը ի՞նչ է։ Ի՞նչ է այդ կյանքին տարբերությունը, ինչպես սաղմոսերգուն կրսե, խոտ է, գեղեցիկ ծաղիկ։ Կյանքը եթե երբեք Աստուծո հավատքի գաղափարի, արժեքի, ծառայության, բարիքի, երջանկության ապրումներով չլեցվի, այլ ապրվի «կեր, արբ և ուրախ լի» նշանաբանով, այդ կյանքը կյանք չէ։ Կյանքը Քրիստոսի կյանքն է, Քրիստոսի բերած կյանքն է։ Եվ ես հաճախ հարց տված եմ՝ մարդիկ իրենց կյանքին գույն կուտան, դիմագիծ կուտան, կերպարանք կուտան իրենց գործերով։ Եվ այսօր անհատական կյանքեն անդին իմ այս պատկերը կտարածեմ հավաքական, ազգային մեր կյանքին վրա։

Իտալիան և Հայաստանը ո՞վ ստեղծեց։ Աստված ստեղծեց։ Իտալիո և Հայաստանի հողը ինչո՞վ տարբեր է մեկը մյուսեն։ Եթե երբեք մեկը չգիտնար այս Իտալիան է և այն Հայաստանն է, եթե ուրիշ մոլորակեն, երևակայաբար կրսեմ, մեկը դա, որտեղե՞ն պիտի գիտնա, թե այս հողը Իտալիան է և այն հողը Հայաստանը։ Բնությունը չէ, որ ստեղծած է Հայաստանը կամ Իտալիան։ Հայ մարդը և Իտալացի մարդը իրենք իրենց հավատքին, գաղափարին, շնորհքին, արժեքին կնիքը գրած են և ատոր համար այդ հողը Հայաստան է կամ Իտալիան է և ոչ թե Աֆրիկե է կամ Ասիա է կամ ուրիշ երկիր։ Կյանքը Աստված կուտա տեսակ մը իբրև պատառ։ Դուք կապրեք Իտալիո մեջ։ Ես կուզեմ այս պատկերը գործածել։ Մարդն է, որ Աստուծո տված այդ պատառին վրա պիտի գծե իր կյանքին պատկերը։ Եվ ինչ որ գծեց, այդ է, որ գրոշմ կրլլա, այդ է, որ պատասխան կրլլա Աստուծո տվածին։ Օր մը բոլորս ալ պիտի գտնվենք Աստուծո առջև, երկնքին առջև և պիտի հարցումը դա մեզի. «Ես տասը քանջար տվի քեզի, ի՞նչ տվիր տասը քանջարին փոխարեն։ Ես Հինգ քանջար տվի քեզի, ի՞նչ տվիր ինձի։ Ես մեկ քանջար տվի քեզի, ի՞նչ տվիր ինձի»։ Մեկը պիտի ըսե. «Ով Տեր, դուն ինձի տասը տվիր, գացի, քու տված տասի վրա աշխատեցա և ահավասիկ տասը ավելին»։ Եւ Տերը պիտի ըսե. «Ազնիւ ծառայ, բարի և հաւատարիմ, մուտ յուրախություն Տեառն քո»։ Մյուսին, որ Հինգին դիմաց Հինգն էր բերած, պիտի ըսե. «Ազնիվ ծառա, մտիւ քո Տիրոջ ուրախության մեջ»։ Իսկ մեկը պիտի ըսե. «Ով տեր, ես գիտեի, որ դու խիստ մարդ ես, գացի քո տված մեկդ ծրարեցի, պահպանեցի, ահավասիկ քեզի կվերադարձնեմ»։ Անոր պիտի ըսվե. «Մառա անպիտան, դու որ հավատարիմ

չեղար իմ տվածիս, առեք անոր տվածը և տվեք անոր, որ իմ տվածը արժևորել գիտե, իմ տվածին պատասխանել գիտե ստեղծագործական ձևով»:

Մերելի՜ եղբայրներ և քույրեր, իմ առաջին քարոզն է սա այս եկեղեցու կամարների ներքո որպես Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից: Եթե մեր աչքերը քննական ձևով սեռեռենք մեր պատմագրքի էջերուն վրա, մեր ժողովուրդը շատ-շատ անգամ զրկվեցավ կյանքի, Աստուծո տված կյանքի բարիքներին: Կյանքը հաճախ պակսեցավ մեզի: Եկան, ջարդեցին, քանդեցին, ավերեցին, ջարդերու ետևեն եկավ ցեղասպանությունը, եղավ դերությունը, կյանքին մեջ կյանքը խափանեցին, բայց Աստուծո տված կյանքը, «Ես եկա, որ դուք կյանք ունենաք», - ինչպես ըսավ Հիսուս, և այդ կյանքը մեզմե չկրցան խել: Բանաստեղծին խոսքը պիտի բերեմ ձեզի:

Եկեղեցի՛ն Հայկական մե՛ն մի քարի՛ն տակ գետնի՛

Դեպի երկինք քարծրացող գաղտնի ճամփա մը ունի:

Հավատքի ճամփան է սա: Մեր թշնամիները մեր բոլոր ճամփաները գտան, մեր բոլոր ճամփաները խափանեցին, բայց այդ գաղտնի ճամփան չկրցան գտնել: Անիի մեջ եկեղեցիները քանդեցին, ուրիշ վայրերուն մեջ եկեղեցիները քանդեցին, բայց ահավասիկ դուք հոս, Իտալիո մեջ այս փառահեղ եկեղեցին շինեցիք: Հավատք. մարդուս արժեք տվողը, մարդուս կյանքը կյանքեն անդին ապրեցնողը, բնախոսական կյանքեն անդին իմաստավորված, Հայոց պատմության մասնիկ դարձած կյանքն է, որ կմնա:

Մեկ օր ինձի պատահեցավ, երբ ես Նոր Զուղա, Պարսկաստանին Հարավային շրջանի առաջնորդն էի, Թանգարան մը շինած էինք: Այդ Թանգարանին մեջ՝ մարդիկը կգրեին իրենց տպավորությունները: Մեկը գրած էր հոն, վանեցի Հայ մըն էր, և ինքը գրել էր «Վանեցին Ազգաստանից. երբ որ ես այդ Թանգարանը մտա, վաթսուն տարեկան էի, երբ Թանգարանն դուրս ելա, երկու հազար տարեկան զգացի»: Ի՞նչն էր այդ երկու հազար տարին. իր ժողովուրդին կյանքն էր, որ իր մեջը գիտակցության վերածված էր և ինքն ալ կուզեր այդ երկու հազարամյա և երբեք տարիներով չվերջացող, Հավերժագնաց մեր Հայության կյանքին մասնակիցը դառնար: Վա՛յ այն անձին, որ կյանքի կենտրոնական պողոտային մեջեն չի քայլեր, լուսանցքեն քալող անձ մըն է: Պատմություն կերտողը կենտրոնական պողոտային քալողն է:

Այսօր ես կուգամ ձեզի ձեր պաշտելի Մայր Հայրենիքեն, կուգամ ձեզի մեր բոլորի սրտերուն մեջ ներկա և սրտերն երբեք չբաժանվող Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնեն: Բայց չեմ գա ձեզի որպես անցյալը հիշեցնող, այս խոսքերս մի մոռնաք, չեմ եկած ձեզի ըսելու, թե մենք անցյալին 130 Կաթողիկոս ունեցած ենք: Չեմ եկած ձեզի միայն ըսելու, թե 1700 տարի առաջ Տրդատ արքան և Գրիգոր Լուսավորիչը քրիստոնեությունը պետական կրոն հռչակած են: Ես անցյալ եղանակով չեմ խոսի: Եկած եմ ձեզի ըսելու, թե ձեր Սուրբ Աթոռը կյանքով լեցուն, կյանքի մեջը առավել ևս ստեղծագործական դառնալու կամքով տոգորուն, բաբախուն կենտրոնն է՝ ձեր բոլորի սիրտերը իր մեջ ամրացուցած կենտրոն: Այլապես ո՞վ ենք

մենք այնտեղ: Ո՞վ են մեր սրբազանները և վարդապետները այնտեղ, եթե ոչ մեր ժողովուրդի սրտերուն հավաքական տրուփին արձագանքը Հայաստանին մեջ, մեր սրբազույն հողին վրա, Սուրբ Էջմիածնին մեջ: Աստված Հայ մարդուն հանդիպեցավ, ուր երկինքը երկրին միացավ և երկրի ու երկնքի համբույրեն ծնավ Էջմիածին: Երբ այս խորհուրդով ապրեք ձեր կյանքը, ուրիշ կրոյա իմաստը ձեր կյանքին:

Հետևաբար, այս իմ անդրանիկ քարոզին առիթով ես կուզեի ձեր բոլորին բերել, որքան իմ մարդկային տկարությունները կներեն, լույսի, առավել լույսի և ավելի պայծառ ապագայի կամքը, հոգեկան փարվածությունը դեպի մեր օրեցօր առավել ևս ամրացող Հայաստանի Պետությանը, մեր Հայրենիքին և Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնին:

Քիչ առաջ, երբ Խորանի վրա մեր երկու սրբազանները ներկա էին, մեկը երևանեն, Արարատյան թեմեն, մյուսը՝ Լենինականեն կամ Գյումրիեն, Ղարաբաղի հայոց առաջնորդը այստեղ Պատարագին կբերե իր մասնակցությունը, վարդապետները Հայաստանեն եկած, մյուս սրբազանը Արգենտինայից եկած, ձեր մեջ ով գիտե որ երկրներեն քանի՞ մարդիկ եկած են այստեղ, ես կըսեի, որ Հայաստանը, Սուրբ Էջմիածինը մեր Եկեղեցին, մեր Հավատքը ինչքան ուժեղ այն հոգեկան հոսանքն է, որ մեզ կմիացնե: Աշխարհագրական, լեզվական, քաղաքակրթական տարբերություններեն վեր մեզ իրար հետ կշաղախե: Տեսե՛ք՝ նույն շարականը, նույն երգը, նույն աղոթքն է, որ կթափանցե մեր բոլորին հոգիներուն մեջ: Այսօր Հայությունը պետքն ունի այս ամբողջականության: Եթե երբեք Հիսուս ըսավ, ինչպես քիչ առաջ մեջ բերեցինք՝ «Ես եկա, որ կյանք ունենաք», այս կյանքին մեջ ոչ մեկ տեսակի բաժանում եղեր է: Աստուծո տված կյանքը չփչացելն է արժեքը: Իմա չէ կյանքս: Ես տեսնեմ եմ կյանքին: Ձերը չէ կյանքը: Աստված տված է, որ դուք զայն ապրիք իր կամքին համաձայն և այդ կամքին մեջ սերը, միությունը, ամբողջականությունը, ընդհանրականության գերագույն շահը ավելի բարձր նկատեք: Այս է կյանքի փիլիսոփայության ամենեն առողջ տեսակետը: Այս է, որ Քրիստոս բերավ մեզի՝ սեր, միություն, եղբայրություն, գործակցություն, անոնց մեջնե եկող երջանկություն:

Բարեկամներս, վերջին հարցումը ձեզի կուղղեմ: Մեր տկարության պահերը պատմության մեջ այն պահերը եղած են, երբ թշնամին ոչ թե միայն մեզ ջարդած է, ոչ թե միայն քանդած է մեր շինած տունները, եկեղեցիները, դպրոցները, քաղաքները, բերդերը, կամուրջները կամ աղբյուրները, մեր տկար պահերը եղած են այն ատեն, երբ թշնամիները հաղթած են մեզ իրար դեմ հանել, պառակտել: Պիտի ժայռ դառնանք, ժայռ բոլոր տեսակի նենգ այն փորձերու դեմ, որ մարդիկ մեզի դեմ կուղղեն: Փխրուն հող չկարծեն մեզ: Եվ իսկապես, երբ մեր վերստին ընտրյալ նոր նախագահը իր երդման արարողությունը կկատարեք Երևանի խորհրդարանի սրահին մեջ, և երբ որ ես, սրբազաններով միասին գացի, երբ ինքը գրավ իր ձեռքը հայոց ձեռագիր Աստվածաշնչի վրա և իր երդումը կատարեց, այն ատեն, երբ ինձի խոսք տրվեցավ, որ ես Հայ Եկեղեցվո խոսքը բերեմ Հայ ազգի այդ կարևորագույն պահերեն մեկուն, մեջ բերեցի խոսք մը, որ այստեղ կուզեմ կրկնել, որը Ձեզմե ոմանք թերևս կարդացել են: Նալյան Հակոբ Պատրիարք 18-րդ

գարուն, ասկե 220 տարիներ առաջ գրած է. «Ամմիարաւնությամբը մեծերը կ'փոքրանան, միարաւնությամբ փոքրերը կ'մեծանան»: Ձեռքս ձեռքիդ մեջ ավելի ուժեղ է: Ձեռքս իմ ձեռքի մեջ միայն տկար է, որքան ալ զորավոր ըլլա: Այս գիտակցութիւնն է, որ մեր նոր Հայաստանի և վերանորոգյալ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի պատգամն է մեր ողջ Հայութեանը: Ամեն մեկը իր քրտինքն կ'աթիւ մը, իր ձեռքի ուժն բաժին մը ընծայե Եկեղեցիին, ազգին, մշակութիւն, դպրոցին, որպեսզի անոնց ապրելովը մենք կարենանք ուժեղ մնալ և ապրենք՝ աշխարհի մեջ պատիվ չահելով:

Ես կուգամ ձեզի ոչ ուղղակի Էջմիածնէն: Կգամ ձեզի՝ անցնելով Հոռոմնէ: Հոռոմի չորս օրերու ընթացքին ահապահիկ անոնք, որոնք ներկա էին մեզ հետ, մեր սրբազանները — վկաներն են, թե Հոռոմեական Կաթողիկէ տարածուն Եկեղեցւոյ Պետը ինչ Հարգանք ունի, իրապես ինչ մեծ Համարում ունի Հայութեան նկատմամբ, գիտե անոր տառապանքը: Երեկ առավոտ ժամը մեկին, երբ Քվինալե պալատին մեջ 45 վայրկյանի Հանդիպում մը ունեցա այս երկրի՝ Իտալիո նախագահին հետ, «Գիտեմ, — ըսավ, — որ դուք շատ տառապած ազգ մըն եք և մենք, աշխարհը ձեզի Հանդեպ շատ մեծ պարտավորութիւններ ունի»: Ըսի պարոն նախագահ, ես իբրեւ նոր Կաթողիկոս, կուգեմ ձեզի մեկ բան ըսել խոնարհաբար. մենք այլեւ տառապած, ջարդված, ցեղասպանութեան ենթարկված ժողովուրդ չենք, այդ պատկերով չենք ուզեր ներկայանալ: Հերիք է լացը՝ մենք ջարդված ենք, մենք հալածված ենք: Այսօր փառք տանք Աստուծո, որ ազատ ու անկախ երկիր ենք: Այսօր մեր դրոշակը կտեսնեք միջազգային բոլոր ժողովուրդներու դրոշներու շարքին մեջ, այսօր Հայաստան, Արմենիա բառը կկարդաք ամեն տեղ: Գիտնանք այդ անունին Համապատասխան կեցվածք ունենալ և ոչ թե զանազան Հարցերով այս սքանչելի, գեղեցիկ օրը, որ բացված է քսաներորդ դարու վերջավորութեան, մենք մեր ձեռքերով պղտորենք:

Ես, Հետեաբար, եկած եմ այսօր ձեզի մեր «անլուելի զանգակատունին»՝ Սուրբ Էջմիածնին, Հոգևոր «անլուելի զանգակատունին» ղողանջը դառնալու և ըսելու ձեզի՝ ամուր մնացեք, տոկուն մնացեք: Ձեր ազգը Աստուծո շնորհքով այսօր մտած է նոր ճանապարհի մը մեջ, նոր կյանքի մը մեջ: Բրիտտոսի բերած կյանքն է, որ վերստին կարծեւորվե: Դուք բոլորդ ալ ձեր մասնակցութիւնը լիովին բերեք, որպեսզի երջանիկ ըլլաք և անմահութեան ճամփուն ճամփորդը մնաք ձեր կյանքին ամբողջ ընթացքին:

Բայց կուգեմ քանի մը խոսք ևս ըսել մեր սիրելի եղբորը, որ կներկայացնե Միլանոյի կարդինալ Մարտինիին:

Սրբազան,

Անձնապես և խորապես զգացված եմ հոս Ձեր ներկայութենէն, որ կներկայացնե այս շրջանին Կաթողիկ Եկեղեցին: Ձեզ շնորհակալութիւն կՀայտնեմ և կխնդրեմ, որ իմ ամենաանկեղծ և եղբայրական ողջունները փոխանցեք իմ սիրելի եղբորը՝ կարդինալ Մարտինիին:

Վաղը երրորդ անգամը ըլլալով, զինքը պիտի տեսնեմ և գիտեմ, թե ինչ խորիմաստ տեղ կգրալիմ Հայ ժողովուրդը իր սրտին մեջ: Հայ ժողովուրդը, ըլլա Իտալիայի կամ ուրիշ երկիրներուն մեջ, Հայաստանն դուրս, Հայը միշտ հավատարիմ կմնա բոլոր այն երկիրներուն ու ազգերուն, որոնք զինքը ուրախութեամբ և Աստուծո սիրով ընդունեցին:

Համամիութենականությունը (էկյումենիզմը) եկեղեցվո պաշտոն մը չէ, այլ արմատացած է եկեղեցվո էություն մեջ, որովհետև Աստուծո Միածին Որդին մեզի ուսուցանեց, որ եթե մենք մեկ չենք կրնա ըլլալ, ապա կկորսնցնենք մեր վատաՀուծությունը, որովհետև մենք չենք կրնար բաղմաթիվ և բաժնված անձեր և եկեղեցիներ ներկայացնել Քրիստոնեական Հավատքի մեջ (Տե՛ս ՆովՀ. ԺԶ 11): Քրիստոնեական Հավատքը այն Աստվածային ուժն է, որ մեզ կմիացնե: Կրնանք մշակույթի տարբերություններ և տարակարծություններ ունենալ Աստուծո արարչական ծիրին մեջ, բայց տարբերություն և բաժանում երկու բավական տարբեր բառեր են: Ուստի Ձեր ներկայությունը առավել ևս Համամիութենական գույն մը կավելցնե մեր աղոթքին ու պաշտամունքին այս առավոտ այս եկեղեցվո մեջ: Եվ այն եղբայրական ոգիով Ձեզ կողջունեմ, ինչպես ողջունեցի եղբորս՝ Նորին Սրբության՝ Հովհաննես-Պողոս Բ Պապը Հռոմի մեջ: Եվ, կարծեմ, պատմական պահ մը եղավ Հռոմի Կաթողիկե և Հայ Առաքելական եկեղեցիներուն տարեգրության մեջ, այն միատեղ Հայտարարությունը, որ ստորագրեցինք առջի օրը:

Ուրեմն, այս ոգիով Ձեզ կողջունեմ և կՀայտնեմ իմ եղբայրական ջերմ սերն ու խորին շնորհակալությունը և կուզեմ, որ այդ եղբայրության զգացումը մեր երկու ժողովուրդներու միջև մնա միշտ ամուր, անխախտելի և նաև ստեղծագործական մարդկության օգտին ու մարդկության մեջն Աստուծո փառքին Համար Հավիտյանս Հավիտենից. ամեն»:

Մատուցվող Պատարագի ընթացքում Վեհափառ Հայրապետի ձեռամբ Սուրբ Հաղորդություն ստացան մեծաթիվ հավատավոր միլանահայեր: Հավարտ Սուրբ Պատարագի Նորին Սրբությունը միլանահայ համայնքի հոգևոր հովվին՝ արժանապատիվ Տ. Սարգիս քահանա Սարգիսյանին նվիրեց արծաթյա սկիհ, որպեսզի այնտեղ պահելով Երկնառաք Վարդապետի մարմինն ու արյունը դարձած հացն ու գինին, Աստվածորդու հետ մշտապես պզան նաև Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի ներկայությունը:

Սուրբ Պատարագին ներկա էին Միլանի արքեպիսկոպոս կարդինալ Կառլո Մարիա Մարտինիի ներկայացուցիչ Ֆրանչեսկո Կոկոպավներիո Էպիսկոպոսը, Էկումենիկ հարաբերությունների բաժնի վարիչ հայր Բոտտինին:

Պատարագի սրբապան արարողությունից հետո, կատարվեց հոգեհանգստյան կարգ՝ ի խաղաղություն եկեղեցու բարերարների, նրանց ծնողաց և գերդաստանների հոգիների:

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ՃԱՇԿԵՐՈՒՅԹ

Ի ՊԱՏԻՎ ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ

Նույն օրը, կեսօրին, «Ռամադա» հյուրանոցի շքեղապարդ սրահներից մեկում տեղի եկեղեցական համայնքի կողմից, ի պատիվ Վեհափառ Հոր, տրվեց պաշտոնական ճաշկերույթ, որին մասնակցում էին համայնքի 150 գործուն անդամներ:

Համատեղ աղոթքից հետո, Վեհափառ Տերն օրհնեց սեղանն ու սեղանակիցներին: Ճաշկերույթի ընթացքում ողջույնի խոսքեր

ասացին Արարատյան Հայրապետական թեմի առաջնորդական փոխանորդ Տ. Գարեգին արք. Ներսիսյանը, Շիրակի թեմի առաջնորդ Տ. Գրիգորիս արք. Բունիաթյանը և Արցախի թեմի առաջնորդ Տ. Պարզևեպս. Մարտիրոսյանը: Այս բոլոր ներկաներին իր խոսքը հղեց Նորին Սրբությունը՝ մանրամասնելով Հայոց Եկեղեցու պատմիչականության ներկա այցելության նպատակն ու այդ նպատակի առանձնակի կարևորությունը, ինչպես նաև միլանահայության ներդրումները Առաքելահիմն մեր Եկեղեցու բարգավաճման գործում:

«Սիրելի եղբայրներ և քույրեր.

Իմ խոսքին անցնելիս առաջ, Խորանին վրա երկու անգամ իմ սրտի խոսքը ձեռքի ուղղելիս ետքը, այսպես նստեք ենք միասին և Սիամանթոյի անմաշելի բառերով պիտի ըսեմ, երբ «քառասուն անձ մեկ տան զավակ բոլորակի նստեք ենք, յուրաքանչյուրն մեկն մեկու նայվածքին մեջ իր դրախտը կտեսնեն»: Ասկե ավելի խորունկ բանաստեղծություն ես ո՛չ ֆրանսիականի մեջ տեսած եմ, ո՛չ անգլիականի և ո՛չ ալ ուրիշներուն: Եթե կա իտալականին մեջ, ես տեղյակ չեմ, ներողամիտ կըլլաք: Հայր Հայուն աչքին նայի և միայն դրախտ տեսնե, այս է Հայություն ճշմարիտ սահմանումը: Հայր Հայուն ձեռքը բռնե և Աստուծո ձեռքը զգա, Հայաստանի ձեռքի հետ միասին՝ այս է միակ սահմանումը: Այս իմաստով կողջունեմ ձեզ, այս միասնությունը, կողջունեմ այս սրտբացությունը: Այստեղ ոչ խոսքի առատությունն է կարևորը, ոչ ձևականությունն է, մեր միասին ըլլալն է և մանավանդ ինձ Համար, որ առաջին անգամ այս գաղութը չէ որ կուգամ, բայց առաջին անգամն է, որ կուգամ իբրև Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս: Դուք կտեսնեք խորանին վրա մեր զգեստները, կտեսնեք մեր զարդերը, կտեսնեք ծիրանին, բայց անոր ետին ինչ կա, դժվար կտեսնեք:

Այսօր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսությունը այնպիսի նոր կացության մը առջև կգտնվի, որ ես իմ ուսերը, իմ կարողությունները շատ տկար կզգամ՝ այդ ամբողջ բեղը կարենալ վերցնելու Համար: Անցյալները, երբ Հայաստանին նախագահի հետ կխոսեինք միասին, երբ ինքը իր երդումի արարողությունը կատարելիս ետքը, Հանրապետությունը Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին եկավ՝ իր Հարգանքը մատուցելու մեր Սուրբ Եկեղեցվո կենտրոնին, այն ատեն ըսի, թե պարոն նախագահ, կարծեմ թե քու գործը քիչ մը ավելի դյուրին է, քան իմս: Դուն երեք ու կես միլիոն ժողովուրդին պետե ես քաղաքականորեն, մեկ օրենք կհանես բոլոր Հայերուն Համար: Մեկ խոսքով, Հստակ են քո սահմանները: Բայց ես շատ թիվով ժողովրդին հոգևոր պետե եմ՝ մեկը կապրի Հայաստան և Արցախ, մեկը կապրի Ռուսաստան, մեկը կապրի Ուկրաինա: Մեկուն Համար եկեղեցի չինեցինք Սամարղանդ, ուրիշին Համար եկեղեցի չինեցինք Օդեսա, և՛ Կրասնոդար, և՛ Սոչի, և՛ Վրաստան, Ախալքալակ, Ախարցխա՝ Զավախք նահանգին մեջ, կան տակավին արտասահմանի երկիրները, որ կհանչնաք: Ամեն մեկը մի տեսակ կացության մեջ կապրի, ամեն մեկը մի տեսակ կացություն կդիմագրավե, մեկը լեզվեն կզրկվի, մեկը փոքր կազմեն, թիվեն կտառապի, մեկ խոսքով՝ բազմատեսակ կացություններու առաջ կկանգնինք: Բայց այս մեր պարտքն է:

Եվ եթե մարդ, ով կուգես ըլլա, ընտանիքի Հայրեն, զավակեն մինչև ամենեն պարզ պաշտոնյան, եթե պատասխանատվության զգացում չունենա, մարդ չէ: Եթե պատասխանատվություն չկա, մեր կյանքը անիմաստ է: Եվ շատ աղվոր խոսք մը կա, որ ես Հայաստանին մեջ կրսեմ Հանախ՝ այն, որ ազատությունը ունինք, բայց ազատությունը պատասխանատվության սկզբունքով կարծևորվի: Ազատությունը ձեռք բերինք, փառք Աստուծո: Կացությունները այնպես ստեղծվեցան, որ արթուն գտնվեցանք: Մենք Հերոսներ տվինք, Ֆեգայիններ տվինք այս անկախության Հասնելու Համար: Այսօր ունինք զայն, արժեքներնք պատասխանատվությամբ և ոչ թե ընդհանուր խոսքերով, որոնք ոչ մեկ արժեք ունին, որովհետև կյանքեն Հեռու են այդ խոսքերը: Խնչ աղվոր խոսքեր ունի մեր ժողովուրդը՝ «Լեռը նստիր, ծովը դովե, ծովը նստիր, լեռը գովե»:

Մեկ խոսքով մենք այսօր կգտնվինք մեր Հայության պատմությանը մեկ բացառիկ նոր ժամանակաշրջանի առջև և՛ դրական կողմերով, և՛ միտակալ: Ջրսի փափուկ, Հարթ, գեղեցիկ ճանապարհներու վրա, բայց վճռական կացության առջևն է:

Այսօր ես, որ մեր ժողովուրդին կամքին ընդառաջելով և անոր մեջ Աստուծո կամքը տեսնելով, այս ծանր պատասխանատվությունը ուսերուս վրա դրած եմ, այդ պատասխանատվությունը բոլորս միասին պիտի տանինք՝ Հոգևորական մեր եղբայրներով և աշխարհական մեր ժողովուրդով: Եվ այստեղ է, ուր ըսելիք մը ունիմ մասնավորաբար Միլանոյի մեր Համայնքին: Ինձի անծանոթ չէ Միլանոն: Եղբր եմ Միլանոյում, եղբր եմ իբրև անձնական բարեկամ ձեզմե շատերուն: Այսօր ամենեն մեծ ուրախությունը, որ լսեցի, ոչ թե լոկ լսեցի, կուգեմ ձեզի ալ փոխանցել, իմ ուրախությունը, այն է, որ որոշ տարակարծություններ, դժվարություններ, որոնք առաջ եկած էին այս եկեղեցիին, այս փառավոր եկեղեցիին շուրջը, փառք Աստուծո, ատոնք բոլորը փոշիի պես գացին, ամպի նման ցրվեցան և Հայության միության արևը անգամ մը ևս ծագեցավ: Ես շնորհակալ եմ Դիարբեքիդյան մեծ գերդաստանին, Հովակիմյաններուն, բոլորիդ, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի իշխանության ներքև: Այլևս այդ բոլոր փուշերը և փոշիները վերցուցած, կսպասեմ ձեր բոլորիդ մասնակցությանը: Եվ կրավե, որ այլևս մենք շատ խոսինք եկեղեցիի մասին: Շատ կխոսինք: Հիմա պետք է եկեղեցի ըլլանք: Եկեղեցի պետք է լեցնենք:

Ես այստեղ ճանչցած եմ այնպիսի նվիրյալ անձնավորություններ, որ այս եկեղեցին և այս Համայնքը պահած են: Առտու ևս Հիշեցի քանի մը անուաններ, որոնք երկիրքեն կնային մեզի: Այսօր որքան ուրախ եմ, որ այս սեղանին շուրջ ես կտեսնեմ այնքան անձեր, որոնք նվիրված են այս եկեղեցիին: Ես այս գաղութը ճանչցա իսկապես, երբ տիկին Մնգիկյանն էր, տիկին Իբիշյանն էր, Բամբակյաններ, Մանուկյաններ, Ալեքսանյաններ, Հյուսիսյաններ, Սրապյաններ և տակավին ուրիշներ, բոլորն ալ, այլևս անուններ չտանք, կՀասկնաք ինչ կրսեմ: Այլ խոսքով, կտեսնեմ երիտասարդներ կան, կտեսնեմ այս երիտասարդները. այս միասնությունը աշխատեցեք ամուր պահել: Մեկ խոսքով եկեք շինացնենք այս գաղութը:

Միքելի եղբայրներ և քույրեր, ես ձեզի կուգամ այսօր այն Հայաստանեն, որ մեր օրրանը եղած է այսքան դարերու ընթացքին: Այստեղ ես կողջունեմ ոչ միայն Միլանոյի մեջ ապրող Հայերը, այլ նաև թե՛ Հռոմ և թե՛ այստեղ

եկած Հայերը: Հայեր եկած են Փարիզեն, Հայեր եկած են Անգլիայեն, Արժանթինեն, անոնցմե ոմանց մանկութենեն ես ճանչցած եմ: Եվ Հարցում մը կուտամ ինձի՝ ո՛ւր էինք, ո՛ւր եղանք: Ես կՀիշեմ իմ մանկությունը: Ամեն մեկը ձեզմե թող իր կենսագրությանը նայի՝ ո՛ւր էինք, ո՛ւր Հասանք: Խորհուրդ մը կա կյանքին մեջ:

Հենրիկ Սենկևիչը գիրք մը գրեց՝ «Թո՞ Երթաս» : Ես ալ, եթե գիրք մը գրելու ժամանակ տաք ինձի, պիտի ըսեմ «Թո՞ Երթաս, ժողովուրդ հայոց» : Զգիտեմ, չեմ ալ կրնար գիտնալ, բայց մեկ բան գիտեմ, որ կշարժիս, դուռն պիտի ճշտես ուղղությունը:

Այսօր նույն օգը կընչենք, նույն Հովը կշարժի, կզգա՞նք, թե ուր կտանի մեզ, կզգա՞նք, թե այդ Հովը Աստուծոմե եկած Հովն է, որ մեզ ազատության նոր ուղի բացած է, բայց մենք պիտի կերտիչները ըլլանք մեր նոր կյանքին: Զարտարապետով եկեղեցի չի շինվիր, ոչ ալ տուն կշինվի, ոչ ալ Հյուրանոց կշինվի: Զարտարապետը կգծե: Աստված է ճարտարապետը կյանքին: Բայց մենք պետք է գիտնանք որմնադիր ըլլալ, ատաղձագործ ըլլալ, աշխատիլ կամքին Համաձայն ճարտարապետին: Եվ Զարտարապետն այսօր Հայոց պատմության մեջ ազատության նոր շրջան մը բացած է և այդ ազատության շրջանին, ձեզմե շատ ավելի լավ գիտեմ, թե ինչ են մեր թերությունները, ինչ են մեր տկարությունները, ինչ են մեր պակասները Հայաստանին մեջ: Հոս նստելով դուք չեք կրնար գիտնալ: Ո՛չ ձեզ կմեղադրեմ, ո՛չ զիս կգովեմ: Աս է կյանքի բնական երևույթը: Բայց պետք է որ մենք, եթե նույնիսկ մեր մարմնին վրա վերքը տեսնենք, վերքը դարմանելու մասին մտածենք և ոչ թե վերքին մասին ուրախությամբ ճառենք: Եթե երբեք այսօր մենք թերություն կտեսնենք Հայաստանի մեջ, այդ թերությունը դարմանելու Համար պիտի խոսինք և ոչ թե այդ թերությամբ պիտի ուրախանանք, կամ պիտի գոհանանք, կամ բան մը չընենք ու Համար Հոգեկան տրամադրություններ պիտի ստեղծենք:

Երբ որ Հայաստանի Հանրապետության նախագահը իր ձեռքը կընեն Աստվածաշունչին վրա և երգում կընեն և որպես Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս ես կխոսեի, այն ատեն մեր ժողովուրդին և բոլոր Հրավիրյալ օտար զենպաններուն և մեր պառլամենտի, մեր խորհրդարանի անդամներուն ըսի՝ մեր երկիրը «մեղր ու կարագ» չէ: Սուրբ Գրքի խոսքն է այս մեկը: Կյանքը այնպես է, որ այն պայմանները, որոնք ստեղծված են մեր շուրջը, մեզ թույլ չեն տա, որ մենք կարենանք շատ շուտ վերականգնիլ, բայց պետք է ընենք մեր գերագույն ճիգը:

Պետությունը ինչ կրնե, իր պարտավորությունն է: Բայց եկեղեցին ինչ պիտի ընե, ատիկա իմ ու իմ եղբայրներու և ձեր բոլորիդ գիտնալիքն է: Եկեղեցին այսօր պետք է որ մեր Հայաստանի ժողովուրդին մեջ քրիստոնեությունը կյանքի վերածե: Մանուկյան ընտանիքը Հայոց պատմությանը մեծագույն ծառայություն մը մատույց քսանչորս Հատոր գիրք տպեց Հայաստանի ճարտարապետությանը վերաբերող, սքանչելի Հատորներ: Դեռ անցյալ օր պատկերները տեսա, եկեղեցիները, տաճարները որոգ դար, իններորդ դար, տասնմեկերորդ դար, յոթերորդ դար, ութերորդ դար: Հավ, եղբր են, բայց այսօր ո՛ւր են: Այսօր ի՞նչ են, ավերակ են: Հավատացեք, սիրտս կսեղմվի: ԿՀիանան օտարները. ի՞նչ գեղեցիկ կամարներ են, ի՞նչ ճարտարապետական ոճ է: Այո, մեր Հայրերը շինեց են, բայց այսօր աղոթք

չկա, քարերը քանդված են, խոտ է գմբեթին վրան, ջուրը կհոսի մեջեն: Եթե այս է մեր փառքը, մեր Հայրերու շինածովը մենք պիտի մխիթարվինք, թե՞ ատոնք պիտի նորոգենք, պիտի աշխուժացնենք, պիտի եկեղեցիի վերածենք, աղոթքը պետք է այնտեղ վերականգնանանա, որպեսզի Շնորհալիի «Առաւօտ լուսոյ»-ն երգվի, որպեսզի այնտեղ մեր շարականներու գետին մոտ շուշաններ ծաղկին, ինչպես կրսե Վահան Թեքեյան բանաստեղծը.

Եկեղեցին Հայկական՝ ծովուն դիմաց ալեկոծ

Նաւահանգիստ մ'է խաղաղ, ցուրտ գիշերին՝ հուր ու բոց,

Ու տօթակէզ ցերեկին՝ անտառ մըն է ըստուերոտ,

Ուր շուշաններ կը ծաղկին՝ Ծարականի գետին մօտ:

Բանաստեղծի գրչին տակ կծաղկին, բայց կյանքին մեջ չեն ծաղկի: Շարական չկա, երգեցողություն չկա, երգեցող չկա, դպիր չկա, քահանա չկա, վարդապետ չկա: Քարն է, որ միայն կխոսի իր ավերակներու մեջ: Եվ մենք 1700-ամյակ կտոնենք: Երեկ գիշեր դուք մտիկ կրնեիք կարդինալ Կասսիդիին ճառը «Կուլմբոս» հյուրանոցում: Տակավին իմ մտքիս մեջ երեկվան պես թարմ են բառերը Սրբազան Քահանայապետին՝ Հովհաննես-Պողոս Բ Պապին, որոնք 1700-ամյակին Հանդես ինչ դավասանական խոսքեր րբին: Եթե կեսը քաղաքավարություն էր, վստահ եմ, կեսը, եթե ոչ ավելին, ըմբռնում է, անկեղծություն է: Ես գացի, տաճարները տեսա Հոռմի, Լատերանի եկեղեցին տեսա, Սանտա Մարիա Մաջորեն տեսա, Սիքստինյան Մատուռը տեսա, դրադարանը տեսա, Սուրբ Պետրոսը քանի անգամ տեսա: Փառավոր է, չքեղ է, գեղեցիկ է: Հավատքին պատկերն է: Իսկ մեր ավերակը մեր ո՞ր Հավատքին պատկերն է:

Ես ձեզի ըսի, Հեշտ խոսքի Կաթողիկոս չեք ընտրած: Ես ձեզի միայն գովելու Համար չեմ եկեր: Մուռ նստինք ըսի, բայց չիտակ խոսինք: Եթե մեր պատկերն է այսօրվան մեր եկեղեցու պատկերը, ապա այդ պատկերով մենք Հպարտություն չենք կրնար ունենալ: Երբ ես՝ ձեր Կաթողիկոսը, Ռումանիո քսան միլիոն քրիստոնյաներու պետն եղող Թեոկտիստ Պատրիարքը պիտի տանի և Խորվիթապի վանքը ցույց պիտի տա այն ավերակալ վիճակին մեջ, այն պատերուն ճեղքվածքներովը, որոնք կան վաղվան վտանգը մեզի բերող, ասիկա ինչպե՞ս կրնա Հանդուրժիլ Հայոց Կաթողիկոսը: Ատով պիտի Հպարտանա՞ և իր ժողովուրդին անուկով Հպարտություն պիտի ներշնչե իրեն այցելող Ռումանիո եկեղեցիին պետին:

Ես այսօր կուզեմ ձեզի այս մասը միայն ըսել, մեր ժողովուրդի տնտեսական, ընկերային, կենցաղային, սոցիալական կացություններու մասին երկարորեն չխոսիմ, բայց այս բոլորը ըլլալով Հանդերձ, իմ մոտեցումս ձեզի Հետ այսօրվան Հացին պես կըսենք: Իմ մոտեցումս այս է. բաժակին մեկ մասը լեցուն է, բայց մեծ մասը դատարկ է, պարսպ է, և մենք պետք է գայն լեցնելու մասին մտածենք և իմ կոչս ամբողջ մեր ժողովուրդին, ոչ թե միայն Միլանոյի Հայությունը, այլև Հայաստանի ժողովուրդին և արտասահմանյան երկրներում ապրողներուն այս է. — մեզի արտոնված չէ շոայլություն: Ուրիշ ժողովուրդները կրնան երթալ շոայլության: Շոայլությունը, այսինքն՝ անհրաժեշտ են, վայելուչ են, գեղեցիկ են անդին ցուցադրության Համար եղած սին մսխումները Աստուծո աչքին ինձի Համար ընդունելի չեն: Ես կրնամ մոռնալ իմ մեծ մայրս: Եթե կտոր մը Հաց իյնար գետին, վերցուր, պիտի ըսեր: Հացը Աստուծո բարիքն է, մի՛ մսխեր

զայն: Եվ մենք այնքան ավելորդ բաներու «խուճկ կծխենք», այնքան ավելորդ բաներուն համար. պետք է խելացի կերպով, ներդաշնակված ձևով, ծրագրված ձևով աշխատել բոլորս, և՛ շատ ունեցողը և՛ քիչ ունեցողը: Բոլորս կոչված ենք մեր բաժինը բերել յուրաքանչյուրս մեր չափով, մեր ձևով մեր մասնակցությունը բերելու հայույթյան կյանքի վերականգնումի այս շրջանին: Այս է իմ պատգամը: Եթե երբեք մենք ունեցանք շատ մեծ բարեբարներ մեր ազգային կյանքի մեջ, անհատներ, կազմակերպություններ, եկեք հիմա այնպես ընենք, որ բոլորս ալ բարեբար դառնանք՝ ոչ անպայման խոշոր, մեծ, ցուցական երևույթներու երթալով: Ամեն մեկը թող իր բաժինը բերե և ըսե. այս տարի, Սուրբ Մենդյան տոներուն համար փոխանակ գեղեցիկ, նոր, շողողուն հագուստ մը առնելու, մեկ մետր ճամփա կառուցելուն պիտի նպաստեմ Արցախի մեջ: Բան մը ընենք, որ մնանք մեր Հայրենիքին մեջ, ըլլանք մեր Հայրենիքին հետ, և այդ Հայրենիքը մեզմով գործանա: Այս տարի կրնա ըլլալ, որ ամեն մեկուն համար մեկ նշանաբան ընտրվի՝ քար մը դրվի քարի մը վրա մեր հին եկեղեցիներու նորոգության մարզին մեջ: Ես երբ Պարսկաստան գացեր էի, Սուրբ Ստեփանոս եկեղեցին այցելեցի, Սուրբ Ստեփանոս Նախավկայի եկեղեցին սահմանին վրա է, Պարսկաստանի կողմը դեպի Ագերիստան կնայի, հին եկեղեցի, փառավոր եկեղեցի: Բացեք Միլանյան մատենաշարին մեկ դիրքը Սուրբ Ստեփանոս Նախավկայի եկեղեցիին, տեսեք քանդակները, խաչքարերը: Ամեն մեկ քարի վրա գրված է մեկ տող. «այս է Հիշատակ Աստվածատուրին», մյուս քարի վրա «այս է Հիշատակ Խաչատուրին», և այսպես ամբողջ պատը արձանագրություններով լեցուն, ամեն մեկը իր կնիքը դրեր է այդ քարին վրա: Հետևաբար, այս գիտակցությամբ շարժինք:

Կուգեմ, որ թարգմաններս ըլլաք դուք բոլոր այն հայերուն մոտ, որոնք ձեր բարեկամներն են, ազգականներն են և ըսեք, որ այս տարի, մյուս տարի եկեք մենք ալ զմեզ միախառնենք մեր Մայր Հայրենիքի, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի վերանորոգման շարժումին, մասնավորաբար նաև կրթական-դաստիարակչական մարզի մեջ:

Այսօր ուրախ լուրեր ունիմ ձեզի փոխանցելիք, որ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինը 118 ժառանգավոր սաներ հաշվող Հոգևոր Ճեմարան ունի, Սևանի կղզիին մեջ ունի 60 Հոգինոց ուրիշ Հոգևոր դպրանոց և Գյումրիին մեջ ունի 40 Հոգի հաշվող ուրիշ դպրանոց: Այսքան երիտասարդներ կրնա առաջն Աստուծո կոչին: Պետք ունինք անոնց հարկ եղած ուսումը տալու, որպեսզի կարենան ապագային այս եկեղեցիները շնչավորել, Աստուծո Հոգիին թարգմանները ըլլալ: Շատ բան կա խոսելիք, շատ բան կա ընելիք, ես այս մեկ ու կես օրը ձեզի հետ կուգեմ ըլլալ, և որևէ մեկը, որ կուգե որևէ մեկ հարցի մասին տեղեկություն ունենալ, թող չքաշվի: Երբ որ ազգին և Եկեղեցիին համար է, միշտ ձեզի հետ եմ, միշտ միասին ենք և միասին պիտի հառաջ երթանք: 15 դեկտեմբերը, այս օրը՝ կիրակի, Սուրբ Էջմիածնի Մայր Աթոռի պատմության մեջ պիտի արձանագրվի որպես «Միլանոյի օր»:

Հավարտ իր խոսքի, Գարեգին Ա Կաթողիկոսը Սուրբ Սահակ-Մեսրոպ շքանշանով պարգևատրեց հայ մշակույթի տարածմանը

և ծանոթացմանը, ինչպես նաև Միլանի հայոց համայնքին մշակութային մեծ նպաստ բերած 90-ամյա Հրանտ Փամբալյանին: Ի դեպ հայ ժողովրդի նվիրյալ պափակը պարգևատրվել է նաև Սուրբ Ներսես Շնորհալու շքանշանով դեռևս երջանկահիշատակ Վապգեն Ա Վեհափառ Հայրապետի ձեռքով:

Շքանշանի հանձնման պահին

ԱՅՑ ՄԻԼԱՆԻ ՄԱԹՐ ՏԱԾԱՐ

Դեկտեմբերի 16-ի առավոտյան ժամը 9-ին Վեհափառ Հայրապետն իր շքախմբով այցելեց Միլանի հոգևակալոր Մայր Տաճար (Duomo), որի մուտքին Նորին Սրբությանը դիմավորեց Միլանի արքեպիսկոպոսը՝ կարդինալ Կառլո Մարիա Մարտինին:

Միլանի թեմը, որ աշխարհում ամենամեծն է, ունի շուրջ 5,5 միլիոն հավատացյալ, ինչպես նաև 3.000 հոգևոր սպասավորներ: Թեմն ունի նաև 1450 ծուխ, 400 մանկապարտեզ, դպրոց և համալսարան:

Մայր Տաճարում Վեհափառ Հորը դիմավորեցին նաև Միլանում ապրող և գործող Ռուս, Ղաթի, Ռումեն, Հաբեշ և մյուս քույր եկեղեցիների հոգևոր հովիվները, ինչպես նաև այլ հարանվանությունների ներկայացուցիչներ:

Հանդիսավոր թափորի ուղեկցությամբ մուտք գործելով եկեղեցի՝ Վեհափառ Տերն իր շքախմբի հետ բարձրացավ Տաճարի Ավագ Խորան: Համատեղ աղոթասացությամբ Ամենակարող

Տիրոջը փառաբանելուց հետո, ներկաներին իրենց ողջույնի խոսքը հղեցին նախ կարդինալ Կառլո Մարիա Մարտինին և ապա Ամենայն Հայոց Գարեգին Ա Վեհափառը:

Վեհափառ Գայրապետը Կարդինալ Կառլո Մարիա Մարտինիի հետ մուտք է գործում Միլանի Մայր Տաճար

Հավարտ երկուստեք ասված խոսքերի, իտալերեն և հայերեն լեզուներով հնչեց Տերունական աղոթքը: Հայերեն լեզվով «Քրիստոս ի մէջ մեր յայտնեցաւ» տաղի երգեցողության ընթացքում Հայ Եկեղեցու պատմիչականության ներկայացուցիչները և կարդինալը ողջագուրվեցին:

Այնուհետև Սուրբ Աստվածածինին նվիրված խորանի առջև ներկաները երգեցին «Չանճառելի լուսոյ Մայր» շարականը:

Այստեղից Հայոց Առաքելական Եկեղեցու պատմիչականությունն առաջնորդվեց դեպի Մայր Տաճարի Ավագ խորանի տակ ամփոփված 16-րդ դարի կարդինալ Սուրբ Կառլո Բոռոմեոյի դամբարան: Սրբի բարեխոսությունը հայցելուց հետո, պատմիչականությունը բարձրացավ եկեղեցու առաջնորդարան, ուր առանձին մասնավոր 30 թուպեանոց զրույց տեղի ունեցավ Նորին Սրբության և Միլանի արքեպիսկոպոսի միջև: Ապա փոխանակվեցին հուշանվերներ:

ԱՅՅԵԼՈՒԹՅՈՒՆ «ՀԱՅ ՏՈՒՆ»

Կեսօրին, հյուրանոցի իր հարկաբաժնում միլանահայության ներկայացուցիչների հետ հանդիպումներ ունենալուց հետո,

Վեհապետ Հայրապետը երեկոյան ժամը 19.30-ին իր շքախմբով այցելեց Միլանի «Հայ Տուն», որ հավաքավայրն է ողջ հայության:

Մշակութային, ազգային և ընկերային այս կենտրոնը հիմնվել է 1953 թվականին:

Այստեղ Հայոց Վեհապետը հանդիպեց միլանապիսիոյան հետ, տվեց իր հայրական օրհնությունը և այսօր հայությանը հուշող հարցերին անդրադարձավ պրույց-դասախոսությամբ, ուր առանձնակի շեշտեց.

«Սիրելի հոգևոր եղբայրներ, Հարգարժան վարչություն Իտալիո Հայոց միություն և շատ սիրելի ունեկնդիրներ. Այսօր ես ոչ դասախոսություն մը տալու նպատակով եկած եմ այստեղ և ոչ ալ ճառ մը խոսելու նպատակով: Եկած եմ ձեզի հետ զրույցի նստելու, զրուցելու: Հետևաբար, իմ խոսքս պիտի ջանամ կարճ ընել և հետո լսելու նաև ձեզ՝ ըլլա Հարցումի ձևով, ըլլա զանազան հեռանկարներու համար ձեր մտածումները ինձի փոխանցելու նախանձախնդրությամբ: Մեկ խոսքով, զրույցի վերածենք այս երեկոն և ոչ թե բանախոսության:

Ես կուզեի առաջին հերթին, իբրև մտածման սկիզբ, Հարցում մը ուղղել, որ ես Հաճախ ինքս ինձի կուղղեմ, այսօր ալ ձեզի կուղղեմ Հավաքական ձևով: Աշխարհին մեջ մարդ էակին ամենեն բարձր արտահայտությունը այն է, երբ մարդը կարող կըլլա Հարցնել ինք իրեն՝ ո՞վ եմ ես: Ինքնաճանաչումը, ինքզինքին հարազատ ըմբռնումը, ըլլա իբրև անհատ և ըլլա իբրև Հավաքականության մեկ անդամ, ամենեն մեծ սկզբունքն է մարդկային կյանքի հաջողության և այդ կյանքի նպատակին իրագործման: Եթե բանաք Աստվածաշունչը այնտեղ կգտնենք Հետևյալ խորիմաստ բառերը. «Ծառաշէլ գիմաստութիւն և զխրատ, իմանալ զբանս Բանճարոյ» (ԱՌԱՎ. Ա 1):

Առաջին տողերն են ասոնք, որոնք Հայերեն գիրով գրված են պատմության մեջ: Երբ Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոցը գիրը գտավ և Եդեսիայեն եկավ՝ գիրը իր հետ բերելով, որպես փորձ, ուղեց Աստվածաշունչին հատված մը թարգմանել, այդ հատվածը եղան այդ տողերը:

Աշխարհի ամենեն մեծ իմաստուններն մեկը ճանչցված Սոկրատը, երբ տեսավ, որ Հույն փիլիսոփաները՝ Հերակլիդեսը, Պյութագորասը և ուրիշներ, աստղերու մասին դադափարներ կարտահայտեին, տիեզերքի կազմության մասին դադափարներ կհայտնեին, դարձավ և օր մը ըսավ՝ «Եկեք փիլիսոփայությունը աստղերին բերենք, մարգոց կյանքին մեջ գործածենք: Փիլիսոփայությունը, իմաստության որոնումը, աստղերու ստուգության հետ կապված չէ: Ինքնաճանաչումի հետ կապված է: Դելֆինոյ քաղաքի մեկ տաճարին վրա տող մը կարդացած էր Սոկրատը, այդ տողը ըրավ իր փիլիսոփայության նշանաբանը՝ «ՄԱՆԻՐ ԶՔԵԶ»:

Զեզի պարզ օրինակ մը տամ: Երեխային կրակը ինչ է բացատրելը ավելորդ է: Տեսականորեն ի՞նչ պիտի ըսես. կրակը կվառն: Փռքրկը ինչպես պիտի Հասկնա: Բայց թող երկնքն ձեռքը, այն ատեն կհասկնա և կքաշե ձեռքը, որովհետև զգայարանական ազդեցությունը իր մեջ կթարգմանվի իբրև չարիք մը և որմե կը փախի: Տեսական ճանաչումը ուրիշ է, կյանքին մեջ ընդունված ճշմարտությունը ուրիշ է: Մեկը իրական՝

պրակտիկ ճշմարտությունն է, մյուսը թեորիկ՝ տեսական ճշմարտությունն է: Եվ մենք այսօր ամենն ավելի պետք ունինք իբրև ազգ, իբրև անհատ այդ իմաստությունը գտնելու, թե մենք ո՞վ ենք, ո՞ւր ենք, ի՞նչ ենք, ինչո՞ւ ենք ինչ-որ ենք և ինչո՞ւ չենք այն, ինչ-որ կուզենք ըլլալ:

Այսօր, եղբայրներ և քույրեր, մենք այդ Հարցումը նոր ձևով կդնենք: Եթե ես իմ այժմ երկնաքնակ Հայրիկին Հարցնեի, թե ո՞վ էր ինքը, ի՞նչ էր ինքը, տարբեր պատասխաններ պիտի տար ինձի, քանի որ կյանքի պայմանները այնպես էին բերած, որ ինքը թուրքի յաթաղանը տեսած էր, կյանքին մեջը նեղությունը զգացած էր, զրկվածությունը ցմրուր ապրած, անթույլությունը՝ դառնորեն ճաշակած էր և իր մեջ իր ինքնության ըմբռնումը իր փորձառության տված տարրերով էր սնուցված: Երբ որ ես երիտասարդ վարդապետ էի, քսան տարեկան, եթե Հարցնեին, թե ես ո՞վ եմ, այն ատեն ուրիշ ձևով կըմբռնեի ինքզինքս: Ո՛չ թե Հակադիր, ո՛չ թե ընդդիմադիր ձևով այսօրվանին, բայց ուրիշ ձևով, որովհետև փորձառությանս դաշտը այս էր: Եվ այսօր, 45 տարիներ ետք, ուրիշ ձևով կըմբռնեմ: Ամեն մարդ այդ Հարցումը կդնե մանավանդ Նոր տարվան առիթով: Պիտի ուզեմ, որ ամեն մեկն ալ մտածե, թե կյանքին այս դարձվածքին ինքը ո՞վ է և ի՞նչ է և ո՞ւր է:

Այսօր ես կուզեի ձեզի երկրորդ մտածում մը փոխանցել, այն է, որ մենք այսօր իբրև Հայ, եթե ժամանակի նշանները կարդալ գիտենք, եթե մեկը նշանները, այսինքն, ինչ կանցնի-կդառնա աշխարհիս մեջ, ճիշտ չի կարդա, չի կրնար ճիշտ ուղղվածություն ունենալ կյանքին մեջ: Ինչ գեղեցիկ է, դարձյալ Ավետարանեն պիտի ըսեմ: «Երբ ժամ նորա ոստըն կակղասցին, և տերևն ցցուիցի, գիտէք, թէ մերձ է ամառն» (Մատթ. Ի 7 32), թզենիին մասին է: Սառած կըլլա թզենին ձմեռ ատեն, բայց երբ որ կսկսի կակուղնալ և կզգաս, որ տերևը սկսեր է դուրս դալ, կգիտնաս, թե ամառ է: Այդպես ալ ժամանակի նշանները եթե կարդալ գիտնանք, ըստ այնմ ուղղվածություն կունենանք: Ես կտեսնեմ, որ նշանները կարդալու մեր այսօրվան դասը այն է, որ մենք շատ ավելի, շատ ավելի ուժեղ ազգ ենք այսօր, քան որեւէ ատեն եղած ենք: Իմ Հայոց պատմությունը կարդալու եզրակացությունը այս է: Աջանչելի պաշտի ունեցած ենք մեր պատմության մեջ, բայց այսօր, 1996 տարվա ավարտին, այս դարու վերջավորության, երկրորդ Հազարամյակի այս վերջին տասնամյակին, եթե նստինք և Հաշվենք, թե ո՞վ ենք, ո՞ւր ենք, ի՞նչ ենք, ես պիտի տամ ձեզի քանի մը տվյալ:

Այսօր մենք վերադառած ենք մեր թիվը և անցած ենք այն թիվը, քան ինչ որ էինք ջարդերեն առաջ: Ճիշտ է, ողբերգությունը եկավ, մեկ ու կես միլիոն զոհ տվինք, կտրվեցավ մեր մարմնի մեկ մասը, բայց մարդուն տեղ, մարմնին տեղ նոր մարդ եկավ, փառք Աստծու: Մայր Հայաստանին և ուրիշ երկիրներուն մեջ աճեցանք մենք: Տեղ փոխեցինք, նոր տեղ եղավ Բյուզանդիոնը, Հայեր նվաճվեցան, ուրիշ տեղ գացին, տեղ եղավ Լեհաստանը, ուր Հայեր կորսվեցան, եգիպտոս սքանչելի գաղութ մը ունեինք, փոխադրվեցավ: Օր մը ինձի պատահեցավ դեպք մը, այդ դեպքը ձեզի պատմեմ: 1963 թվականն էր, ասկե 33 տարիներ առաջ, ես ալ վարդապետ էի գեռ, գացեր էի Մոնրեալ, միջկենդեցական մեծ ժողով մը կար, ես ալ այդ ժողովին կմասնակցեի: Հայերը փայտե եկեղեցի մը ունեին, փռքիկ գաղութ մըն էր և ամեն ուրբաթ կերթայի, դասախոսություն կտայի և ամեն մեկ շրջանին եկող Հայերը այդ ուրբաթ օրը իրենց շրջանին

կերակուրը կպատրաստեին, և գաղութը միասին ընթրիք մը կընէր: Օրինակի համար օր մը եգիպտահայերը պատրաստեցին, օր մը լիբանանահայերը պատրաստեցին: Այսպես ամեն մարդ կպատրաստէ իր տեղին կերակուրը: Զգացի, որ գաղութին մեջը որոշ տարակարծութիւններ, այլևայլումներ հառաջ եկած են: Ելա, գրատախտակ բերել տվի: Եվ ըսի՝ այս գրատախտակին վրա պիտի գրեմ բառեր՝ եգիպտահայ, տակը՝ Ռուսահայ, տակը՝ տաճկահայ, տակը՝ ռուսահայ, տակը՝ լիբանահայ, տակը՝ սուրիահայ և այսպես և ուղղահայաց գիծ մը պիտի գծեմ: Կտեսնեք, որ այստեղ բառերը կփոխվին. մեկը կըլլա Եգիպտոս, մեկը՝ Հունաստան և այլն, բայց Հոս մեկ բառ կ'մնա՝ հայ: Ձեր սիրտը ո՞ր կողմն է: Եվ Հետո ըսի՝ Հիմա պիտի գծեմ Հորիզոնական գիծ մը և տակը պիտի գրեմ Կանադահայ: Հայոց պատմութեան մեջ ե՞րբ կար կանադահայ, բառարանին մեջ ավելցած: Այս տեղը ուրիշ անուն մը եկավ. բայց Հայը Հայ ըլլալին չգաղտնեցավ:

Ուրեմն, մեր ինքնութեան մեջ երկու տարրեր կան. մեկը, ինչ որ բոլորիս կպատկանի ժառանգված մեր էութեամբ մեր Հայրերեն, մեր պատմութենէն, մեր լինելութենէն, մյուսը այն, ինչ որ կյանքի պայմանները կբերեն: Այսօր կխոսեի բարեկամներու հետ: Հիշեցի Եթովպիան: Ես եղբւր եմ երեք անգամ: Ուր էինք և ուր ենք: Մեկ մասը կշարժի: Ատոնք պարագայականներն են սփռուածքին: Մնայունը Հայաստանն է: Ուր էինք. 1894-95 թվականներուն՝ Սասունի, Մուշի, Տարոնի մեջ սուլթան Համիդը երեք Հայրուր Հազար Հայ ջարդեց, ապա 1909 թվականին պատահեցավ Աղանայի աղետը և Հետո՝ եղավ ջարդը: Արևելյան Հայաստանն ալ ոկիզը պարսկական իշխանութեան ներքե, Հետո ռուսական իշխանութեան ներքե խանութիւն մըն էր և Հետո ազատագրութեան շարժումը տարածվեցավ Հայրութեան մեջ: Այդ պատերազմին Սարգարապատի կռիվին ետքը կրցանք երկու տարվան անկախութիւնը ձեռք բերել: Հետո գեպքերը փոխվեցան: Հայաստանցի Հայը ուրիշ պայմաններու տակ ապրեցավ իր կյանքը: Ուրեմն, մեր գոյութեան, մեր ինքնութեան արտաքին երեսները հաճախ կփոխվին: Ես այսօր համարձակ պիտի ըլլամ ըսելու, որ մեր Հազուտները կփոխվին: Ըսել կուզեմ, փոփոխութիւնները արտաքին են, բայց մեր ինքնութեան մեջ է, որ նայինք այսօր մենք, իբրեւ Եկեղեցի: Փառք Աստուծո, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնին մեջ նոր-նոր, երիտասարդ, ճեմարանականներ կ'ան: Ապա եթե երբեք Հիշեք այն օրերը, երբ պարսկական խաները չէին թուլատրեր Հայոց Կաթողիկոսներուն նույնիսկ Էջմիածնէն մնալ կամ Կաթողիկոսները Էջմիածնէն չէին մնար: Օր մը կերթային Սպահան, օր մը Կարին և կամ ուրիշ վայրեր: Հապա՛ւ. Եթե Հիշեք այն օրերը, երբ Կաթողիկոսի մը մարմնէն կտոր մը Կտրեցին և իր բերանը դրին: Եթե Հիշեք այն օրերը, ուր մեր պաշտելի Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնին մեջ Առաքել Դավթեանցի կպատմէ 17-րդ դարուն, կըսէ մոխիր, թռչուններու ծիրտը կար խորանին վրա, Պատարագ չէր մատուցվեր, աշտանակ չկար, մոմ չկար, իսկ գիրքերը, մեր պատմական ձեռագիրները. փայտի կոճղերուն պես, փայտի կտորներու պես նետված էին փոշիներուն տակ 17-րդ դարու սկիզբ, 16-րդ դարու վերջ: Բացեք գիրքը և կարդացեք: Բայց փոխվեցավ: Եկան բարեկարգիչ դեմքեր Մովսես Տաթևացիին նման. Հողը Հանեց, փոշին մաքրեց, նորոգեց, տաճարները բարեկարգեց, նոր սերունդը եկավ: Գեորգյան ճեմարանը Հիմնվեցավ 19-րդ դարուն: Ինչ մեծ գեմքեր տվավ, ինչպես Կոմիտասը և ուրիշները: Կյանքին

մեջ հարափոփոխ այս վիճակին մեջ մենք այսօր եթե զմեզ կբաղդատենք, այսօրվա մեր կացությունը շատ ավելի լավ դրություն մեջ ենք: Մի ուրիշ օրինակ, Կիլիկյան Աթոռը քանդվեցավ Կիլիկիո մեջ, Սիսը ամբողջությամբ, և այնպես, ծովեն դուրս նետված խեղերանքի պես ժողովուրդը դուրս դրվեց: Բայց ահավասիկ Անթիլիասի մեջ վերականգնեցավ, վերաաշխուժացավ, նոր շունչ մը առավ: Երուսաղեմը, Պոլիսը տկարացան ժամանակին, Հիմա նոր աշխուժության մեջ են: Եվ եթե բաղդատեմ այդ շրջանին մեր եկեղեցակա- նությունը և այսօր, շատ ավելի համալսարանական, շատ ավելի զարգացած եկեղեցականություն ունինք այսօր, քան ունեինք Հին ատեն:

Վերյապես, ես կուզեմ այսօրվան մեր կացությունը անդրադառնալ: Հայաստանի մեջ մենք այսօր կապրինք իբրև ազգ մը և ազգին մեջը նեղությունները, տառապանքները հաճախ մեզ բոլորիս համար կդառնան մտահոգության առարկա, երբեմն քննադատություններու առարկա և շատ բնական են ասոնք: Եվ ես կուզեի անդրադառնալ այն իրողության, որ Հայաստան-Սփյուռք հարաբերությանը մեջ մենք պետք է որդեգրենք առողջ մոտեցման սկզբունքը:

Ես կյանքի Հետևյալ սկզբունքին կհետևիմ. եթե մեկ ընտանիքի մասին կուզեմ դիտնալ, ընտանիքի պատասխանատուին կերթամ, եթե դորժարանի մասին պիտի գիտնամ, կերթամ գործարանի պատասխանատուի մոտ: Մենք ալ շատ ավելի լավ գիտենք, քան բոլոր գրողները՝ ըլլա դրական կամ ժխտական երևույթները մեր հասարակաց կյանքին: Դրական կամ ժխտական: Մեր թերությունները մենք ենք իմանում: Հետևաբար պետք է մենք գիտնանք մեր ազգի պատասխանատվությունը ստանձնած Հոգևոր կամ քաղաքական կամ պետական ղեկավարությանը Հետ երկխոսություն ունենալ: Զեմ ըսեր անպայման, ամեն ինչ որ կըսեն, յուրացնել, բայց իրենց Հետ խօսիլ, իրենց Հետ բաժնել մեր մտածումները և ոչ թե կողմնակի արտահայտություններով դադարաբար կազմենք, թե Հայաստանը այսպես է, Հայաստանը այնպես է, էջմիածինը այսպես է, էջմիածինը այնպես է: Ես կհավատամ, որ առողջ ազգերը, պետություն ունեցող ազգերը այս ձևով կմոտենան, և մենք այս մեթոդը եթե որդեգրենք, շատ բան կընանք փոխադարձ հասկացողությամբ լուծել, քան միայն ուկնդրող դառնալ այս կամ այնպիսի պարագայական, երբեմն էլ մակերեսային երևույթներու և մեկնաբանություններու:

Երկրորդ՝ մենք այսօր պետք ունինք Հայաստանին մեջ մեր եկեղեցին գորացնելու: Պարզ ձևով ըսեմ ձեզի, եթե Միլանոյի կամ Իտալիո բոլոր եկեղեցիները յոթնասուռն տարի փակվին, եթե երբեք այս Իտալիո եկեղեցիներեն մեծ մասը սինեմայի /կինոթատրոնի/, թատրոնի վերածվին, եթե երբեք այս թեմին երեք հազար եկեղեցականությունը քսոսորվի, եթե երբեք բոլոր Հոգևոր ճեմարանները փակվին, Հոգևորական պատրաստելու դպրոցները փակվին, եթե երբեք քրիստոնեական գրականություն մշակելու հնարավորությունները դադրին, (չեմ ուզեր տակավին երկարել), ի՞նչ կըլլա Իտալիան, ըսեք ինձի: Այդ վիճակեն, փառք Աստուծո, դուրս եկանք և պատիվ պիտի ընծայեմ անոնց, որոնք տոկացին: Եվ այստեղ հարգանք կընծայեմ անգամ մը ևս իմ երջանկահիշատակ նախորդին՝ Վազգեն Ա Կաթողիկոսին: Երեսուներեք տարի էջմիածնի ջահը վառ պահեց: Շիշտ է, որ ժողովրդական գործունեության մեջ անկարելի եղավ իրեն տարածվիլ,

որովհետև արդյունքը ոչինչ պիտի ըլլար, որովհետև չպիտի թողնեին: Բայց տոկաց, մնաց հավատքը: Հիմա ինչպես պատկերացնեմ ձեզի. հավատքի գիտակցությունը կա, հոգևոր կյանքի ծարավը կա, բայց դաստիարակություն, և ուսուցում է պետք, թե ինչ կնշանակե հավատքը կյանքին մեջ: Օրինակ բերեմ՝ աշխատանքը: Աշխատանքը Ավետարանին, Սուրբ Գրքին ամենեն մեծ ուսմունքն է: Օրինակ կրսենք՝ Աստված, որ միայն օրհնություն է միայն բարիք է, բոլորին կը սիրի, Աստված երբ ուզեց մարդը անիծել, ըսավ, թե քու երեսիդ քրտինքովը հաց պիտի վաստակես: Աստուծո անեծքն անգամ օրհնություն է: Եվ աշխատանքին, քու սեփական ուժերուդ, Աստուծո աված կարողություններուդ օգտագործումը քու պատիվդ է: Այս դադափարը, քրիստոնյա զաղափարը պետք է տարածենք մեր ժողովրդին մեջ, որն այսօր կապրի Հայաստանի մեջ:

Դուք ըսեք, երբ ձեզմե ոմանք թերևս կամ ձեր ծնողները ջարդերեն դուրս եկան, այս վիճակի մեջ էին: Կյանքը այսպես է: Դժվարությունները մերն են: Եվ ես այստեղ գրեթե բանաստեղծության պես բան մը գրած էի ժամանակին, Ամերիկայի մեջ կխոսեի, եթե դոնեմ ատիկա, կուզեի ձեզի միայն մեկ բան մը ըսել, մեկ հատված մը կարդալ:

Օոգ լիմի. թե ցուրտ՝
 Իմ հայրենիքն է,
 Լուսաշող, թե խավար՝
 Իմ հայրենիքն է,
 Առողջ, թե վիրավոր՝
 Իմ հայրենիքն է,
 Խաղաղ, թե խռով՝
 Իմ հայրենիքն է,
 Որքան էլ հիմ,
 Բայց դարձյալ մոր՝
 Իմ հայրենիքն է,
 «Հանգիստ ջուր», կամ թե
 «Կանաչ մարգագետին»
 Իմ հայրենիքն է,
 Ցավի մեջ է, թե ուրախությամբ՝
 Իմ հայրենիքն է,
 Իսկ ավելի շատ՝
 Դա Ռեմգ իմ մայրն է...

Ինձի համար եղած են տեսակ մը ներշնչման աղբյուր ֆրանսիացի գրողի խոսքերը. «Ես Աստուծո զավակը չեմ, եթե եղբորս եղբայր չըլլամ»: Միմիայն միասնաբար մենք կարող ենք Աստուծո զավակները ըլլալ: Եթե Աստված կսիրես, որ չես տեսներ, բայց եղբայրդ չես կրնար սիրեր, որ կտեսնես, այդ սերդ կեղծ է... Ինչպես կրսե Հովհաննես Ավետարանիչը (Տե՛ս Ա Հովհ. Դ 20): Աստուծո սերը, Աստվածամարդ Հարաբերությունը մարդ առ մարդ Հարաբերությամբ է, որ կարտահայտվի: Եվ ահա մեր հրամայականը և ատոր համար է, որ մենք կրնանք ըլլալ այնպես հաջող և այնպես Աստուծո հավատարիմ, մեր պատմությանը հավատարիմ, մեր

Հառաջիկայի տեսիլքին հավատարիմ, եթե կարենանք միասնական ձևով ըլլալ: Եվ անոր մեջն է մեր ուժը: Ատոր համար ես այս քանի մը խոհերը այս մեկ տարի և ութը ամսվան իմ կյանքես Հայաստանին մեջ անցկացնելեն ետքը այս խոհերը այսօր ձեզի հետ կրաժնեմ և կուզեմ, որ եթե ծանոթություններ կուզեք ունենալ մեր կացության մասին Հայաստանին մեջ, ըլլա Երևանի Արարատյան թեմին, ըլլա Շիրակի թեմին Լենինականի չրջանի աղետի մասին, ըլլա Արցախի՝ Լեռնային Ղարաբաղի մասին, կիսնդրեմ, որ խոսակցիք ազատ, համարձակ»:

Տրված հարցերին պատասխանեցին թե՛ թեմակալ առաջնորդները և թե՛ Վեհափառ Հայրապետը:

Ի նշանավորումն այդ հանդիպման, Նորին Սուրբ Օծությունը «Հայ տանը» նվիրեց Մայր Աթոռի վերջին հրատարակությունները, այդ թվում նաև Քրիստոնեական Դաստիարակության և Քարոզչության կենտրոնի հրատարակած 3 դասագրքերը: Իսկ բոլոր ներկաները, որպես հուշանվեր, ստացան Սրբալույս Մյուռոնի կաթսայի գունավոր մանրանկարը, ինչպես նաև գրքուկներ:

Վերջում, ի պատիվ Վեհափառ Հոր, տրվեց ընթրիք:

ԱՅՑԵԼՈՒԹՅՈՒՆ ՎԵՆԵՏԻԿ

Հաջորդ օրը, դեկտեմբերի 17-ի առավոտյան ժամը 8-ին, ավարտելով իր երկօրյա այցելությունը միլանահայ համայնքին, Նորին Սուրբ Օծությունն իր շքախմբով Միլանից գնացքով մեկնեց Վենետիկ:

Նույն օրը, ժամը 12-ին, Ամենայն Հայոց Գարեգին Ա Վեհափառ Հայրապետը իր շքախմբով ժամանեց Վենետիկի «Սանտա Լուչիա» կայարան, ուր նրան դիմավորեցին Վենետիկի Մխիթարյան միաբանության ընդհանուր Աթոռակալ Հայր Հովսեփ վրդ. Բեհեսնիլյանը, Մխիթարյան միաբանության հայրերն ու Սուրադ Ռաֆայելյան վարժարանի սաները: Վեհափառին ողջունելու նպատակով կայարան եին եկել նաև Վենետիկի Պատրիարքի ներկայացուցիչները:

ՄԵԿԵԼՈՒՄ ՍՈՒՐԲ ԴԱԶԱՐ

Կայարանում մեր Տիրոջ՝ Հիսուս Քրիստոսի Սուրբ Ծնունդը պատկերող մուրի առջև կարճատև աղոթքից հետո, պատմա- ժան հյուրերը հատուկ նավակներով առաջնորդված Սուրբ Ղազար կղզի: Անցնելով Վենետիկի փողոց-ջրանցքներով՝ Հայ Սոսթելական Սուրբ Եկեղեցու պատվիրակությունը վայելեց քաղաքի անկրկնելի գեղեցկությունը, ապա ուղղվեց Սուրբ Ղազար:

Ժամը 13-ին Հայոց Հայրապետն իր շքախմբով ժամանեց Սուրբ

Ղապար կղզի, ուր նրանց դիմավորեցին Մխիթարյան միաբանության հայրերը, ինչպես նաև Ժառանգավորաց վարժարանի սաները:

Եկեղեցական թափորը «Հրաշափառ»-ով Նորին Սրբությանն առաջնորդեց դեպի վանք, այնուհետև դեպի եկեղեցի:

Ընդհանրական աղոթքից հետո, Վեհափառ Հայրապետին բարիգալստյան գեղեցիկ խոսք ասաց Սուրբ Ղապար վանքի Մխիթարյան միաբանության ընդհանուր Աթոռակալ Հայր Հովսեփ վրդ. Բեհեսնիյանը:

«Բարի եկաք, Վեհափառ Տէր, Մխիթարեան Միաբանութեանս Մայրավանքը, մեզի բերելու, մեր այս սուգի օրերուն, լոյսի և յոյսի սփոփարար ճառագայթ մը: Բարի եկաք այս փոքրիկ Հայաստանը, որ ձեզ ուրախութեամբ կ'ընդունի իբրև գերագոյն գլուխը Հայաստանեայց մեր Սուրբ Եկեղեցիին և Հովուապետը՝ մեր Ազգին:

Մխիթարեան միաբաններուս մտքերուն ու սրտերուն մէջ դեռ վառ է և ներկայ, իբր ականգ Հիմնադիրէն, անվերապա՛ յարգանքն ու սէրը Հանդէպ Անոր, որ մանաւանդ Հայ քաղաքական իշխանութեան բարձումէն ետք, մարմնացնելով Հայ ժողովուրդին իղձերն ու հաւատքը՝ դարեր շարունակ Հանգիսացաւ առանց թագի մեր Վեհ Թագաւորն ու Սրբազնագոյն Քահանայապետը:

Բարի գալուստ Ձեզի յանուն Մխիթար Աբբա՛Հօր, որ իր հրատարակութիւններուն առաջին էջին վրայ իբրև տարեթիւ կը նշէր նաև Ամենայն Հայոցինը՝ որու օրով լոյս կը տեսնէր գործը: Վստա՛հ ենք թէ այս պահուս Ան կը ցընծայ երկինքէն, ու իր աճիւնները Հոս, Սուրբ Խորանին առջև՝ իր դամբարանին մէջ կը հրճուին:

Բարի եկաք յանուն մեր նախնի Հայրերուն՝ Չամչեաններու, Աւետիքեաններու, Աւգերեաններու, Բաղրատունիներու, Ալիշաններու և այլ բազում ծանօթ ու անծանօթ, կենդանի կամ հանգուցեալ նուիրեալ վանականներուն, որոնք երեք դար գրեթէ, իրարու փոխանցելով Ղահր Աւետարանի լոյսին և Հայրենիքի սիրոյն, տընեցան ու գործեցին Վարդանանց ու Ղեռնդեանց զաղափարականով՝ «վասն կրօնից և վասն Հայրենեաց»: Ձեզ այսօր ցնծութեամբ կ'ողջունէ բովանդակ Ս. Ղազարը, ու ոսկի տառերով կ'արձանագրէ իր պատմութեան մէջ Ձեր Վեհափառ Հայրութեան մեծ բարեացակամութիւնը՝ որով կը պատուէք Մխիթար Աբբա՛Հօր տունն ու առաքելութիւնը: Վստա՛հ ենք, թէ Դուք մեզ լաւագոյնս կը ճանչնաք, կը հասկնաք ու կը գնահատէք և եկած էք քաջալերելու՝ որպէսզի աննկուն շարունակենք այդ առաքելութիւնը՝ ի Հոգևոր և մշակութային բոլորաւորութիւն ազգիս Հայկազնոյ»: Ձեր այդ քաջալերանքն է որ կը թելադրէ մեզի շեշտելու, անգամ մը ևս թէ բովանդակ աշխարհին բացուած այս չքնադ քաղաքի ամբողջ մենք կոչուած ենք, և դիտակից ենք այդ մեծ պարտականութեան, գործելու, և ի լուր աշխարհի վկայելու մեր անցեալի պատմութեան, մեր մարտիրոսներու սրբութեան, ներկայ ժամանակներու մեր ժողովուրդի ու պետութեան կենսունակութեան, մեր մշակոյթին ու արուեստին մեծութեան մասին:

Մինչ Վեհափառ մեր Հօր՝ մեր մէջ ներկայութեան առիթով, Աստուծոյ առջև խոնարհած գոհարանական աղօթքը կը մատուցանենք: Կը խնդրեմ

ամենքէդ պահ մը խոր լուսթիւն՝ լսելու Մխիթարեան միանձին խոնարհ աղօթքը, արձագանգը մեր շարականներուն, անոյշ մեղեդին՝ որ կը բարձրանայ Մեծ Սեբաստացիին շիրիմէն ու տաճարիս կամարներուն տակ անվերջ կը հնչէ. «Թագաւոր փառաց Աստուած Հոգիդ կենդանարար. ի շնորհաբաշխ աւուր ծննդեան Մարիամու, դստեր Դաւթի Թագաւորին, նորոգեալ զկենդանութիւն մերոյ Թագաւորին: ...Շնորհազարդ պայծառացող զգաւազան իշխանութեան մերոյ Հայրապետին, ... (և) ի ցնծութեան աւուր լրման ուրախութեան Յովակիմայ և Աննայի, աղօթիւք սոցա լցո՛ղ զպէտս կարեաց Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ, զի օրհնեսցուք զքեզ Տէր այժմ և յաւիտեան»: Աղօթք որ կը դառնայ թափօր և պար՝ հրեշտակներուն հետ, անդաստան Հայաստանեայց բոլոր սուրբերուն հետ, կը դառնայ երկինք բարձրացող երգ ու աղաղակ՝ կեցնելու բնութեան մութ ոյժերն անգամ, և իջեցնելու Ամենակալին օրհնութիւնները. «Օրհնեսցի և պահպանեսցի և նախախնամեալ պահեսցի արևելեան կողմն աշխարհիս, և Հայրապետութիւն Հայոց, այս նշանաւս սուրբ խաչիւս և սուրբ Աւետարանաւս, և աւուրս շնորհիւ, անուամբ Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ ...»: Աղօթք, արցունք, տքնութիւն դարէդար, այո, Հայրենիքէն դուրս՝ բայց միշտ Հայրենիքին համար:

Թող մեր Հայրապետն ալ, այժմ, Ս. Միածնի իշման խորանէն բերած օրհնութեամբ օրհնէ մեզ, և իջեցնէ Մխիթարի բոլոր զաւակներուն վրայ օրհնութիւնը Թադէի և Բարթողիմէոսի, մեր Ս. Լուսաւորչին, Սահակներուն, Մեսրոպներուն և Շնորհալիներուն՝ որոնց արժանացաւ ըլլալու յաջորդ, և օրհնեալ պատգամաբեր մեզի»:

Այնուհետև միաբանությանն իր փոխադարձ խոսքը հղեց Ամենայն Հայոց Հայրապետը.

«Սիրելի Հայր Հովսեփ այսօրվան այս դժվար օրերուն Մխիթարյան միաբանության կյանքին գլխավոր դեկը Զեր ձեռքին մեջ ստանձնած Զեր եղբայրներուն փափազով, սիրեցյալ, հարազատ, հոգեկից եղբայրներ Մխիթարյան ուխտի անդամներ և նաև սաներ, որ կպատրաստվիք Աստուծո, ազգի և մշակույթի ծառայությանը:

Այստեղ խորհրդավոր պահ մը կապրիմ և առ Աստված գոհության զգացումը այնպես կբխի սրտես, ինչպես ալիքը ծովին: Այս կամարներուն տակ էի 36 տարիներ առաջ: Այսպես ձմեռվան ցուրտ օր մը, հունվարին էր, իբրև պարզ վարդապետ Հայաստանայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցւոյ, երբ կվերադառնայի Անգլիային որպես ուսանող իմ տունս՝ Անթիլիաս և չուզեցի եվրոպական այս ափերեն Միջին Արևելք վերադառնալ առանց անցնելու Վենետիկին: Վենետիկը մինչ այդ ինձի համար անուն մըն էր: Վենետիկը մինչ այդ ինձի համար գիրք էր: Բայց երբ գտնվեցա այստեղ և եղբայրական այն մթնոլորտը տեսա բոլոր միաբաններուն մոտ, ես բոլորովին տարբեր ձևով ըմբռնեցի՝ գոյութենական հարազատության մեջ ըմբռնեցի կյանքը, գործունեությունը, առաքելությունը Մխիթար Սեբաստացիի թողած կենդանի ժառանգին՝ Մխիթարյան միաբանության: Եվ որո՞ւ մտքեն կանցներ, Հարց կուտամ ես ինձի, երբ կանդրադառնամ ատոր. «Ով Տեր, ինչպե՞ս պատահեցավ, որ տարիները սահեցան և երեսունվեցը տարիներ ետքը ես այստեղ կուգամ որպես Կաթողիկոսը Ամենայն Հայոց և Սայր—...» Պատրիարք»: Խորհուրդ խորին: Կյանքը ինքնին խորհուրդ է:

Եվ այսօր ծուկկի կուգամ Հոգիիս մեջ այս տաճարեն ներս՝ փառք տալու Աստուծո, որ երեսունվեց տարիները իմ սիրո զգացումները առավել ևս ամրացուցին Հանդեպ Վենետիկի Մխիթարյան միաբանության և այնպես եղավ որ, ինչ պաշտոնի վրա ալ որ դտնվեցա, վարդապետությունս օրեն մինչև Կաթողիկոսությունը Մեծի Տանն Կիլիկիո և այժմ մինչև ընդհանրական Կաթողիկոսություն Ամենայն Հայոց, միշտ Վենետիկը ինձի Համար եղավ օրե օր առավել ևս զնահատվող և զնահատելի առաքելություն:

Գարեգին Ա Վեհափառը Վենետիկի Ա. Ղազար կղզու եկեղեցում քարոզելու պահին

Սիրելի եղբայրներս, այսօր ես կուգամ ձեզի մեր բոլորիս Հոգևոր ծննդավայրեն, իբրև քրիստոնյա ազգ մեր Սուրբ Բեթղեհեմեն, Էջմիածնի Մայր Աթոռեն: Այսօր կուգամ ձեզի ես այնպիսի երկրե մը, որ շարունակական, անվերջ շրջադարձություններու մեջեն անցնող երկիր մը եղավ և է դարերու ընթացքին և այսօր: Այդ նույն Հայաստանեն այստեղ եկավ երջանկահիշատակ Վազգեն Առաջին Կաթողիկոսը, մեր նախորդը ճիշտ քսանվեց տարիներ առաջ: Բայց եկավ ձեզի այնպիսի կացութենե մը, եկավ ձեզի այնպիսի վիճակե մը մեր ժողովուրդին, երբ մեր ժողովուրդը տերը չէր իր կամքին:

Այսօր բոլորս միասին ծունկի դալով փառք տանք Աստուծո, որ տեսանք մենք, եղանք բախտավորները այն սերունդներուն, որոնք երազեցին, ճգնեցան, տառապեցան, պայքարեցան, երազեցին այս օրը տեսնել՝ Հայաստանը ազատ և անկախ մի ազգ, ուրիշ ազգերու ընտանիքին հետ, Միացյալ Ազգերու Կազմակերպության մեջ իր դիմագծով և մեր ինքնու-թյունը առավել ևս հստակեցված, միջազգայնորեն, համաշխարհայնորեն ճանչցված:

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինն ալ, Աստուծո օգնությամբ և մեր բոլոր Հոգևորականներու նվիրումով, այսօր վերազարթոնքի, վերաթնուության, վերաշինության ընթացքի մը մեջն է: Կուգամ ձեզի վերածաղկող Մայր Աթոռն և վերստին ազատության շունչը ապրող և անկախորեն իր կյանքը տնօրինող ձեր ու իմ և բոլոր հայության Մայր Հայրենիքեն՝ Հայաստանեն:

Այստեղ ես կուզեի իմ սուգը, ավելի ճիշտ մասնակցությունը ձեր բոլորի սուգին բերել կենդանի բարձառով և անգամ մը ևս արտահայտել: Սխալած չեղա, կարծեմ, երբ ըսի իմ սուգը, որովհետև շատ մոտեն ճանչցած էի նորրոնտիր և այնքան վաղաժամ, վաղահաս մահվամբ այս աշխարհն մեկնած Հայր Սահակ Զեմճեմյանը: Եվ երբ որ լուրը առի, կարծեք ինձի այնպես թվեցավ, որ ես ինձեմ բարեկամներու իմ շրջանակես, հարազատներես մեկը կորսնցուցի: Այդ մտքով է, որ տնօրինեցի պարտն ու պատշաճը և ուզեցի, որ իր Հոգին Հիշվի Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի մեջ: Խորան բարձրացա և Աստծուն փառք տվի նախ, որ իրեն նման անձ մը տված էր մեզի, մեր ազգին Մխիթարյան միաբանության: Այսօր մենք կաղոթենք ինչպես այն ատեն աղոթեցերից իր Հոգուն համար՝ հերանավետ կայանս երկնից:

Սիրելիներ, կյանքը պիտի քայլե: Մահը՝ կուգա, տաղնապը կուգա և ասիկա մեր մարդկային գոյության բնական երևույթն է: Զեքեր, ժամանակներն են տարբեր: Բայց ես եկած եմ ձեզի այսօր ըսելու ամբողջ միաբանությանը՝ և՛ ներկա այստեղ, և՛ ցրվյալ ի ծագս աշխարհի, որ Հայոց եկեղեցին ձեզի հետ է և՛ սուգի ժամանակ, և՛ ուրախության ժամանակ, և՛ տաղնապի ժամանակ, և՛ բարգավաճության ժամանակ: Հետևաբար, եկած եմ զորակցությունս Հայտնելու Հանուն ամբողջ Հայ ժողովրդի, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի և կուզեմ, որ դիտնաք, թե ամեն մեկ ստեղծագործական քայլ, որ կառնեք, մեզի համար իմաստ և արժեք ունեցող քայլ է:

Քիչ առաջ նստած այնտեղ կմտածեի. Վենետիկը ե՞րբ բացակա եղած է մեր կյանքեն, իմ անձնական կյանքեն: Ամեն անգամ, երբ պետք ունեցած եմ Սուրբի մը կյանքը ուսումնասիրելու, Ավգերյանին «Վարք Սրբոց»-ին տասներկու հատորներեն մեկը կամ մյուսն եմ բացեր: Երբ ուզեր եմ կամ Սյունյաց աշխարհի Սիսականի պատմությունը կամ Այրարատին և Շիրակին, բացեր եմ Ալիշանի տեղագրական հատորները: Երբ գացի Խորվիրապ, չգացած, Ալիշանը եկավ ինձի իր գիրքին մեջն, Բագրատունիները եկան, եռամեծ վարդապետները Արարատի: Քովս է, հետս է Վենետիկը:

Վենետիկը կղզի չէ: Կղզի է միայն ու միայն աշխարհագրական չափանիշներով, մետրով չափվելիք տարածությամբ: Բայց Վենետիկը Հոգևոր Հոսանք մըն է, իմացական ճառագայթում մըն է և ատոր համար է, որ մեր ժողովուրդը կսիրե այս կղզին ոչ թե իբրև կղզի: Ասոր նման շատ ուրիշ կղզիներ կան ավելի գեղեցիկ: Բայց կսիրե, որովհետև ասկե Հոգին Աստուծո,

Հոգին Հայության, բոլոր ծառայողներու մեջն կճառագայթե մեր ժողովուրդին մեջ: Այս է ինձի Համար Վենետիկը: Եվ կուզեի, որ այս դժվար օրերուն զգաք եղբայրներս, զգաք, որ մեզ և մեր Հոգևորականներու Մայր Աթոռի միաբանությունը փափագն է և մեր ճիշդ պիտի ըլլա, ինչ որ մեր ձեռքն կուգա, որ չեն մնա, փոթորիկն չազդվի այս միաբանությունը: Մարդ չկա, որ փոթորիկի չհանդիպի: Ես ալ շատ տագնապներու մեջն անցեր եմ որպես եկեղեցական: Բայց ընդհանրության շահը կա, ամբողջ միաբանության անունը, առաքելությունը, գործունեությունը, պատիվը, Հայության բերելիք սպասը, բարիքը՝ ասոնք երբ կշռեն նժարին մեջ, այն ատեն ուրիշ տեղական, մասնավոր, ժամանակավոր, մանր նկատումներ թեթև կկշռեն կշեռքին մյուս նժարին: Ես եկած եմ կշեռքին այդ նժարը զորացնելու ձեռք ամբողջ միաբանության Համար, մաղթելու ի բոլոր սրտե, աղոթելու բոլորով սրտիվ վասն շինության, Հոգևոր շինության, վասն բարեկարգության և վասն բարգավաճության Մխիթարյան միաբանության:

Վերջին մտածումս այս առաջին պահուն, ձեզի Հետ աղոթքի նվիրական այս պահուն այն է, որ ո՛չ դուք այստեղ՝ Վենետիկի մեջ, և ո՛չ էլ Մենք Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինն մեջ խոսիք միայն անցյալի փառքերու մասին: Մենք պարտականություն ունինք այսօր ապրող մեր ժողովրդի Հանդեպ, մենք պարտականություն ունինք գալոց սերունդներու Հանդեպ: Մենք ունինք անելիք, առաքելություն: Ատոր Համար իմ ամենն սիրած տողերես մեկը, որ կարծեք թե ոչ թե գրչով գրեր եմ, այլ սրտի շարժումով գրեր եմ, այս է՝ «Էջմիածինը առաքելություն է, հուշարձան չէ»: Վենետիկը իր մշակութային, Հոգևոր ծառայության մեջ առաքելություն է և Հետևաբար այդ տեսիլքով հառաջ երթանք և կարենանք այս օրերուն մեջն դուրս գալ՝ Մխիթարի անունը պայծառ պահելով և ընդհանուր կերպով մեր ազգին Համար այս սքանչելի, այս բարեբեր օազիսը Եվրոպայի մեջ՝ Հայկական օազիսը պտղաբեր ընծայելով:

Ով որ կուգա այստեղ Եվրոպա, կրնա տեսնել Հռոմ քաղաքը, կտեսնե Միլանո քաղաքը, կըրնա երթալ Փարիզը տեսնել, կրնա երթալ Լոնդոնը տեսնել, կրնա երթալ Բեռլինը տեսնել, չգիտեմ, ուրիշ Եվրոպական քաղաքներ տեսնել, շքեղություններ տեսնել: Ես ալ վերջերս գացի և տեսա Հռոմի շքեղությունները, բայց «օտար, ամայի ճամփեքի վրա» ասիկա՝ Վենետիկը մեր Հայկական օազիսն է: Կուզեմ, որ ջուր լեցնեք, կանաչ պահեք, առողջ պահեք, ոռոգեք: Ես եկած եմ կաթիլ մը ջուր ավելցնելու ձեռք ու իմ մայր Հոգեն՝ Հայաստանն, կաթիլ մը Հավատքի շիթ ավելցնելու Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինն, որպեսզի կարենանք մենք քալել վասն ապագայիս ազգիս Հայոց:

Բոլորդ ալ իմացաք, որ ես այստեղ կուգամ Հռոմի այցելութենես հտքը: Այն չորս օրերը, որ ապրեցանք Հռոմի մեջ, այն երեք անձնական Հանդիպումները, որ ունեցանք Հռոմեական Կաթոլիկ մեծ Եկեղեցվո իմաստուն և նվիրյալ առաջնորդին՝ Հովհաննես-Պողոս Բ Սրբազան Պապին Հետ և իր շուրջը եղող բոլոր պատասխանատու անձնավորությանց Հետ, այդ օրերը մեզի Համար եղան եղբայրության և գործակցության ճանապարհորդագրացությունը մեջ Հառաջագնաց քայլ: Եվ ես խորը երջանկությամբ նկատեցի, թե որքան անկեղծ և խորունկ է սերը և Հասկացողությունը Սրբազան Պապին՝ Հանդեպ Հայ ժողովուրդին և Հայաստանյայց

Առաքելական Սուրբ Եկեղեցուն: Եվ այսօր, երբ աշխարհը այսպես համաքրիստոնեական միության ձգտումին, շարժումի ընթացքին մեջն է, երբ նախկին դարերու վիճաբանական պահերը, մթնոլորտը, ոգին, մեթոդները կփոխարինվին նոր եղանակներով, երբ փոխվելու բառը փոխարինված է դիալոգ բառով, մենք՝ Հայ ժողովուրդի զավակներս, առավել ևս սերտացնենք մեր ներքին միությունը: Ես ձեզ կնկատեմ Հարազատ եղբայրներ և Հարազատ զավակներ: Ինչպես դուք այնքան զեղեցիկ կերպով նկարագրեցիք Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինը, կուզեմ, որ այս այցելությունամբ անգամ մը ևս խորանա ձեր մեջ այդ Համոզումը, որ Սուրբ Էջմիածինը ձերն է, կմնա ձեզի հետ, և որքան դուք սերտորեն առնչվիք հոգիով մեր Մայր Աթոռին հետ, այնքան բոլորովս մենք զորացած կրկանք վասն փառաց Աստուծո, վասն շինության ազգիս Հայոց և վասն պայծառության Եկեղեցվույս Հայաստանայոց. Հավիտյանս Հավիտենից, ամեն»:

Սպա ժամը 13.30-ին տրվեց վանական ճաշ, որին մասնակցում էին նաև Վենետիկի հայկական փոքրաթիվ համայնքի ներկայացուցիչները, որտեղ Վեհափառ Հայրապետին բարիգալստյան խոսքով վերստին դիմեց միաբանության տեղապահ Հ. Հովսեփ Վրդ. Բեհեսնիյանը:

«Վեհափառ Տէր,

Հարկ ու պարտականութիւնն ունիմ այս պահուս, յանուն Միաբանութեանս, կրկին Ձեզի յայտնելու մեր ուրախութիւնը, մեր ջերմ զգացումներն ու երախտագիտական մտածումները՝ որ Ձեր այցելութիւնը կը թելադրէ մեզի:

Ճանչցած ու օրին գնահատած էինք Ձեզ՝ դեռ վաթսուեական թուականներուն, երբ տակաւին երիտասարդ բայց արդէն իսկ ակնառու գէմք՝ կը մասնակցէիք, իբր կաթողիկոսական դէտ՝ Վատիկանեան ժողովներուն:

Նոյն այդ օրերուն այս վանքն ալ հաճոյքն ունեցաւ ձեզ հիւրընկալելու: Եթէ, ինչպէս կը վկայէք Ձեր գրութիւններուն մէջ, վանքիս մէջ կեցութեան յիշատակը՝ Ուլուհօճեան մեր Աբրահօր ժպիտով ոսկեզօծ՝ մնաց ձեր մեջ քաղցր ու լուսալիւր, ձեր ներկայութիւնը ևս վանականներուս մէջ թողուց խոր Համակրանք, և նամանաւանդ զեղեցիկ նախազգացում մը՝ թէ նոր և արժանաւոր Հովուապետ մը կը պատրաստէր Աստուած մեր ազգին Համար:

Տարիներ անցան, և ուրախութեամբ հետևեցանք ձեր տարած գործունէութեան՝ Անթիլիասի վանքէն մինչև միջ-եկեղեցական Հանդիպումներ, Համալսարանական ամպիոններէն մինչև առաջնորդական դահեր: 1977 Մայիս 22-ին իրականութիւն դարձան մեր փափաքներն ու երազները՝ երբ դարձաք Աթոռակից Կաթողիկոս, ու շատ չանցած՝ պանծալի Տանն Կիլիկիոյ միակ Գահակալը:

Հիացումով դիտեցինք թէ ոչինչ կասեցուց Ձեր ժրաջան գործունէութիւնը, ոչ Լիբանանի քաղաքացիական պատերազմը և ոչ ալ նւթական այլևայլ դժուարութիւններ: Դարձաք պահապան հրեշտակը մեր տառապող Լիբանանի Հայութեան, դարձաք Հայաստանեայց Եկեղեցու սրբազան գիտութիւններու կրակն արծարծողը, Հայեցի մեր դրականութեան մեկենասն

ու առաջնորդը՝ անթիւ Հրատարակութիւններով և հեղինակութիւններով: Բայց ամէն բանէ աւելի Հանդիսացաք պաշտպանը Հայ եկեղեցու միասնականութեան՝ առանց անտեսելու միութենական հարցերը՝ իբր աւետարանական Հրամայական:

Եւ երբ Սուրբ Էջմիածնի առաքելական ու լուսաւորչանիստ Աթոռը մնաց թափուր, երջանկայիշատակ Վազգէն Ա- ի վախճանումով, որո՞ւ կրնայինք նայիլ, որո՞ւ Համար կրնայինք աղօթել Մխիթարեաններս՝ եթէ ոչ Ձեր անձին: 1995-ի Ապրիլ 4-ին, երբ Ս. Էջմիածնի զանգերը կը ղողանջէին աւետելով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Աթոռին վրայ բարձրանալու Ձեր ընտրութիւնը, Համայն Հայութեան հետ Մխիթարի զաւակներս ևս ցնծացինք ու Հրճուանքով բարձրացուցինք դժբախտական մեր աղօթքները: Կը Հրճուէինք նաև մտաբերելով այն հսկայ առաքելութիւնը, որ Նախախնամութիւնը Ձեզի կը վստահէր՝ վերականգնելու Համար Հաւատքի ու կրօնի կիսակործան շէնքը՝ անաստուածութեան ամպիրներուն ձգած աւերակներուն վրայ: Դուք, արժանիներուն մէջէն ընտրուած ամէնէն արժանին, յարմարագոյններէն ամէնէն յարմարը և ամէնէն պատրաստուածը՝ Ս. Աւետարանի վերստին քարոզութեան ի Հայս՝ Թաղէտսի և Բարթողիմէոսի հետքերով, Գրիգոր Լուսաւորչի և անոր արժանաւոր յաջորդներուն նուիրումով՝ Ձեր յարգարժան եպիսկոպոսներու և քահանաներու դասին օժանդակութեամբ անշուշտ: Խօսքերը անբաւարար են՝ կատարեալ լիովին արտայայտելու Համար մեր իղձերն ու անկեղծ մաղթանքները:

Դեռ քանի մը օր առաջ, անգամ մը ևս Հպարտ զգացինք մեզ՝ Ս. Պետրոս կատարած Ձեր պաշտօնական մուտքով, ուր եկած էիք երբեմն իբրև դէա, բայց այս անգամ իբրև Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց: Նորին Սրբութիւն Յովհաննէս Պօղոս Բ. Քահանայապետին ու Հռոմի սրբավայրերուն Ձեր այցելութեամբ, անկասկած, կը շարունակէք միջազգային գետնի վրայ բարձր բռնել Հայաստանեայց մեր եկեղեցիին վարկը՝ զայն դուրս բերելով կղզիացումէ ու նոր, յուսադրիչ ու լուսաւոր հորիզոններ բանալով իր առջև, ինչպէս նաև նոր էջ մը Համամիութենական շարժումին մէջ, որ, կը մաղթենք, տնարձագանգ չմնայ և պատուոյ տեղ մը ապահովէ մեր ազգին ու եկեղեցիին:

Յատկապէս, սակայն, կ'ուզեմ այս առիթով շեշտել միշտ ալ Մխիթար Աբրահօր տան Հանդէպ Ձեր ցուցաբերած յատուկ գուրգուրանքն ու գնահատանքը: Իրար հետ տարիներով շփման մէջ, մանաւանդ Լիբանան, գիտենք թէ որքան Հայրաբար հետաքրքրուած էք մեր վանքով, շարունակ քաջալիք հանդիսացած անոր յառաջագիմութեան ու անասանութեան, և այդ՝ ոչ միայն սփոփարար անհրաժեշտ խօսքերով միայն, այլև ձեռք երկարելով՝ յատկապէս տաղնապալի օրերու: Ձեր Հայրական, հովուապետական միևնոյն վերաբերումն է նաև Հայրենիքին մէջ, ուր իրականացնելով մեր Հիմնադիրին երազը, մեր փոքր բայց հարազատ տունը ունեցանք՝ իբրև տաք օճախ հաւատքի ու մշակոյթի:

Այսօր, Վեհափառ Տէր, մեր պատուոյ Հիւրն էք դուք՝ մեր այս անցքի օրերուն: Ծնորհակալութիւն: Ծնորհակալութիւն՝ որ եկած էք ոչ միայն մեր նորընտիր աբրահօր՝ Հ. Սահակ Ժնմեմեանի մահուան սուգը մեր հետ

բաժանելու և փարատելու, այլև, ինչպէս ըսինք, ապագայ գործունէութեան նոր եռանդ ու յոյսեր ներշնչելու: Ուրախ ենք որ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը չէ մոռացած մեզ: Մխիթարեան միաբաններու փափաքն է որ այս օրը, այս թուականը չմնայ միայն գեղեցիկ ապրում ու յիշատակ, այլ Հանդիստնայ նոր, ամուր և Հաստատուն Հիմնաքարը աւելի սերտ և իրաւ գործակցութեան մը, զիրար քաջալերելով, զիրար ամբողջացնելով ի սպաս ու ի շահ մեր ժողովուրդին՝ որուն ծառաներն ու Համահաւասար Հարազատ դաւակներն ենք ամէնքս անխտիր:

Թող Ձեր այցելութիւնը Հանդիսանայ երկնային ցօղ օրհնութեան, որպէսզի նորանոր կոչումներ ընձիւղին, աճին ու լրացնեն յաւիտենապէս մեկնողներուն ձգած բացը, որ Մեծ Սեբաստացիին ձեռակերտը մնայ պայծառ ու անսասան. մնան միշտ վառ խունկն ու մոմերը, Հնչեն միշտ աղօթքներն ու շարականները և բարձրանալով երկինք՝ Հայցեն անդադար մեր ժողովուրդին ու Հանրապետութեան Համար Հանգիստ ու բարօրութիւն, մեր Եկեղեցիին ու Ամենայն Հայոց իր Կաթողիկոսին Համար առողջութիւն ու արեւշատ օրեր՝ չարունակելու Համար անհամեմատօրէն բարձր երկնաւոր պաշտօնը:

Մինչ կը խնդրենք, Վեհափառ Տէր, որ ընդունիք մեր այս սրտաբուխ մաղթանքները, կ'ուզենք, նմանապէս, բարի գալուստ մաղթել ու եղբայրական ջերմ ողջոյններ յայտնել Ս. Էջմիածնի աստուածապա՛հ ուխտի անդամներուն, որոնք ընկերանալով Ձեզի՝ մեզ կը պատուեն միայն ու կուրախացնեն:

Թող սիրոյ, եղբայրակցութեան ու գործակցութեան նոր կապեր միացնեն Ս. Էջմիածինն ու Ս. Ղազարը, ու Ազրիականէն Սեւան նոր ծիածան մը ծագի Հայ երկնակամարին վրայ՝ իբրև գրաւական Աստուծոյ գթալիք օրհնութիւններուն, լաւագոյն ապագայի և սուրբ Հաւատքի պայծառութեան:

Թող Միածին Որդին իջնէ միշտ օրհնելու Հայրապետական Աթոռը և Սեւանի Տիրամօր Հովանին չպակսի երբեք Ս. Ղազարի վանքէն. եղիցի, եղիցի»:

ԱՅԾԵԼՈՒԹՅՈՒՆ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՊԱՏՐԻԱՐԺԻՆ

Նույն օրը, երեկոյան ժամը 17-ին, Վեհափառ Հայրապետը, իրեն ընկերակցողների հետ, մեկնեց Վենետիկ, ուր քաղաքի Պատրիարքարանում հանդիպեց Վենետիկի Պատրիարք կարդինալ Մարկո Չեին:

Շուրջ 30 րոպեանոց առանձնապրոյցից հետո Պատրիարքարանի ընդունելությունների սրահում Վենետիկի Պատրիարքն ու Հայոց Հայրապետը երկուստեք ողջոյնի խոսքեր փոխանակեցին:

Այնուհետև Նորին Սրբությունը ներկայացրեց իր շքախմբի անդամներին: Սրբաքան Պատրիարքի կողմից պատվարժան հյուրերին հանձնվեցին հուշանվերներ: Իր հերթին հուշանվերներ հանձնեց նաև Վեհափառ Հայրապետը:

Ապա Պատրիարք կարդինալ Մարկո Չեի և Գարեգին Ա Վեհափառի գլխավորությամբ ներկաներն առաջնորդվեցին դեպի

Վենետիկի Սուրբ Մարկոս Մայր Եկեղեցի: Տաճարին ծանոթանալուց հետո, ներկաները համատեղ աղոթք հղեցին առ Բարձրալը նախ Ավագ Խորանի, ապա Սուրբ Աստվածամոր Խորանի առջև:

Հավարտ կանոնական աղոթքի, Հայոց Հայրապետը շրջեց Սուրբ Մարկոսի հանրահայտ հրապարակում, իսկ ժամը 19-ին վերադարձավ Սուրբ Ղապար կղզի և մասնակցեց երեկոյան ժամերգությանը:

Ընթրիքից հետո Վանքի ընթերցասրահում տեղի ունեցավ մտերմիկ պրուլց Հայոց Եկեղեցու պատվիրակության և Մխիթարյան միաբանության միջև:

ԱՅՑ ԴՈՋԵՐԻ ՊԱԼԱՏ

Դեկտեմբերի 18-ին, չորեքշաբթի օրը, առավոտյան ժամը 9.30-ին, Հայոց Հայրապետը իրեն ուղեկցող մեծահարգ պատվիրակության հետ այցելեց Վենետիկի Դոջերի Պալատ, ուր Նորին Սրբությանն ու իրեն ընկերակցողներին մեծ ուրախությամբ դիմավորեց թանգարանի տնօրենը և մանրամասն բացատրություններ տվեց Պալատի և նրա մեկը մյուսից գեղեցիկ սրահների մասին:

Հուլիշ էր մանավանդ այն պահը, երբ հայ պատվիրակությունը կանգ առավ միջնադարյան մեծադիր քարտեզի առջև, որի վրա խոշոր տառերով նշված էր պատմական Հայաստանը:

ԱՅՑԵԼՈՒԹՅՈՒՆ ՄՈՒՐԱԴ-ՌԱՖԱՅԵԼՅԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Ժամը 11.30-ին Նորին Սրբությունն իր շքախմբով այցելեց Սուրադ-Ռաֆայելյան վարժարան, ուր մեծ շուքով դիմավորվեց տնօրինության և ուսանողության կողմից:

Վարժարանի մեծ սրահում ուսանողները ներկայացրին գեղարվեստական փոքրիկ հայտագիր, հավարտ որի բարի-գալստյան խոսք ասաց վարժարանի տեսուչ հ. Սամվել վրդ. Բաղդասարյանը:

«Վեհափառ Տեր.

Ձեր այցելությամբ ոչ միայն կպատվեք մեզ, այլ անհունորեն կերջանկացնեք:

Այս անակնկալ այցելությունը կարծեք ավելի երևակայական արաբք մը ըլլար, քան թե թանձրացյալ իրականություն, թերևս ճիշտ ասոր համար է, որ մեզ կգտնեք քիչ մը շփոթած, զարմացած և անպատրաստ:

Իսկապես Ձեր գալստյան լուրը, դպրոցի աշակերտության կողմից, մեծ ուրախությամբ և հրճվանքով ընդունվեցավ:

Թերևս բառ կամ խոսք չկա՝ արտահայտելու մեր զգացած երջանկությունը: Ձեմ ուզեք կեղծ հռետորական արտահայտություններու մեջ իյնալու, սակայն չեմ ալ կրնար մեր երախտագիտական զգացումները, ուրախությունները խեղճ ու պարզ նախադասություններու մեջ ամփոփելու:

Ձեր անձը խորհրդանիշն է ազգային միասնականության, և մենք չէինք կրնար անտարբեր մնալ այս իրողության դիմաց:

Վեհափառը կուգա այցելելու Մուրադ-Ռաֆայելյան վարժարանը: Կարծեք Ձեր ներկայությամբ անգամ մը ևս կուգաք Հիշեցնելու մեզի, թե ամենքնիս կանչված ենք՝ կերտելու լավագույն Հայրենիք մը՝ Հիմնված քրիստոնեական, մարդկային և ազգային առողջ սկզբունքներու վրա, Հարգելով զիրար, ամբողջացնելով զիրար, նպատակ ունենալով օգնել իրարու՝ Հանուն լավագույն ապագայի մը:

Ինչպես ըսի, Ձեր անձը կխորհրդանշե և կվկայե Հայ ազգը իր ամենաբարձր արժանիքներով, այն արժեքները, որ Հայ ժողովուրդը իր դարավոր պատմության մեջ ապրած և որու հավատացած է, իր քրիստոնեական և ազգային սկզբունքներով պահպանած է ամեն դժվարություններու դեմ, ոչ միայն խոսքով կամ քարոզով, այլ ուղղակի ապրելով իր արյան գինով, գործնականորեն մարմնացնելով իր ունեցած տոհմային սկզբունքները, ապրելով որպես մարդ մարդոց մեջ և կրելով բոլոր դժվարությունները սիրով և սիրո համար:

Ձեր այցելությունը գերազանցորեն կարևոր էր, մեզի անդրադարձնելու համար որպես Հայ ազգի զավակ, այն նպատակներուն վրա, որու կուզենք և կփափագինք հասնել, վերջապես խթան մըն է՝ քննելու մենք մեզի և նոր կորովով ու եռանդով ձգտելու միշտ լավագույնին: Վստահ եմ, որ մեր աշակերտները այսօր Ձեր դիմաց հպարտությամբ և սիրով իրենց հայկականության և քրիստոնեության քննությունը կանցնեն, կխոստանան ավելի եռանդով նվիրվելու իրենց նպատակներուն:

Վեհափառ Տեր.

Այն գաղափարականին համար, որ Դուք Ձեզ նվիրած եք և Ձեր կյանքի ընթացքին իրագործած, մեզ բոլորիս համար օրինակ կհանդիսանա, թե կյանքը, երբ կորովով և քաջությամբ դիմագրավված է՝ կարելի է զայն լավագույնս իրագործել, մեզ կխանդավառե և հույսով կլեցնե այս գաղափարը, մանավանդ կհավատանք, թե կյանքը մարդու չափի վրա չինված է, երբ խորապես և գիտակցաբար ապրված է:

Ուստի կընդունինք Ձեզ ձեռնբաց ոչ իբր պատվական Հյուր, որու հարգանքի պարտականություն մը պիտի ունենայինք միայն, այլ որպես Հայր մը, որ իր տան և իր զավակներուն կուգա:

Կմաղթենք, որ այսօրվա այս քանի մը ժամերը, որ պիտի անցնեք այս Հարկեն ներս, Ձեզի համար ըլլային նշանակալից և Հիշատակելի, ինչպես որ են մեզ համար:

Ձեր Հայրական գալուստը թող երջանկաբեր ու շնորհաբեր ըլլա բոլորիս համար:

Բարի եկաք, Վեհափառ Տեր»:

Ուսանողությանն ուղղված Ամենայն Հայոց Հայրապետի պատգամ-դասախոսությունն իրապես ոչ միայն հայրական հորդոր էր, այլև մանկավարժի տված ճշմարիտ խորհուրդ.

«Սիրելի Հոգևոր եղբայրներ և շատ սիրելի, թանկագին ուսանողներ Մուրադ - Ռաֆայելյան վարժարանի.

Ահավասիկ իր ավարտին կհասնի իմ մեկ շաբաթվա այցելությունը

Իտալիա, առաջին հերթին ի Հռոմ, Վատիկան, Սրբազան Քահանայապետին, ապա Միլանոյի մեր հայ ժողովուրդի զավակներուն և երրորդ՝ վերջին հանգրվանը Վենետիկի Մխիթարյան միաբանությանը ի Սուրբ Ղազար և անոր հետ սերտորեն և անքակտելիորեն կապված Մուրադ-Ռաֆայելյան վարժարանին: Առաջին անգամը չէ, որ ես կգտնվիմ այստեղ: Բայց առաջին անգամն է, որ կտեսնեմ ձեզ: Պատերը տեսեր էի, գեղեցիկ են, չքեղաչեն, պայծառակերպ, ճառագայթող, բայց ի՞նչ ընեմ պատերը:

Մուրադ-Ռաֆայելյան վարժարանի սաներին հայրական իր պատգամն է հղում
Գարեգին Ա Վեհափառը

Պատերը կխոսին անցյալի փառքի մասին: Բայց ես պատերը ցուրտ, անհաղորդ, անհոգի կգտնեմ առանց այն անձերուն, որոնք կշնչավորեն, կյանք, ապրում կուտան, իմաստ կուտան այս ամբողջ շքեղություններուն նյութական և արվեստագործ: Ես նախքան իմ խոսքը ձեզի ուղղելը, կուզեմ գիտնալ, ես գիտնամ ո՞վ եք դուք: Ահավասիկ, տարբեր-տարբեր երկրների եկած, սակայն մեծավ մասամբ մեր Մայր Հայրենիքեն: Տեսակ մը մանրանկար Հայաստան մըն է սա, Հայրենիք մը: Եվ եկած եք Հայր Սամվելի, նախապես Հայր Վահանի հսկողության տակ, Մխիթարյան միաբանության Հոգաժուլության ներքե և կզարգանաք: Ի՞նչ կհասկնաք զարգանալ բառով. լեզու կսորվի՞ք՝ մեկ, գիտություն կսորվի՞ք՝ երկու, պատմություն կսորվի՞ք՝ երեք, Թվաբանություն կամ մաթեմատիկա կսորվի՞ք՝ չորս, Հինգ և այլն:

Հիմա գործիք մը ելած է, անունն է քոմիյուիթեր: Պեսք չունիք այդ բոլորը սորվելու: Կոճակը կսեղմեք, գիտությունը, ծանոթությունը մեջտեղ կելլեն: Զարգացումը ավելի է, քան ուսումը կամ գիտությունը: Զարգացումը մարդոց կյանքին իմաստավորում մըն է: Ժամանակ մը ունինք, որ մեր

ձեռքը չէ, տրված է մեզի: Մե՞նք ստեղծած ենք ժամանակը: Ոչ: Մենք ստեղծած ենք Հողը: Ոչ: Այս բոլորը Աստուծո տուրքն է: Կյանքն ալ Աստուծո տուրքն է մեզի: Մեր գործն է այս մեզի տրվածը արժեցնել, ոչ թե փչացնել: Բուն ուսումը, բուն գիտությունը անոր մեջ կկայանա, որ կարենաս քեզի տրված ժամանակը, կյանքը, աշխարհը այնպիսի գործերով արժեցնել, որ երջանկություն զգաս և երջանկություն ցանես: Եթե այս չէ կյանքը, ուրեմն անիմաստ գոյություն մըն է, խոտ է: Ուրիշ ի՞նչ է հապա: Հետևաբար, այստեղ դուք նախ փառք տվեք Աստուծո, որ եկած էք և կվայելեք բոլոր տեսակի դյուրությունները, մեր Հին սերունդը քիչ մը նախանձի, որ մենք այդ դյուրությունները չենք ունեցած: Խնդիր չէ, դուք ավելին ունեցեք, մենք ուրախանանք: Բայց արժեցուցեք ձեր ունեցածը, պատիվ ունեցեք, մարդ եղեք: Պատիվ ունեցեք, այդ մարդուն մեջ հայուն կերպարը կերտեցեք:

Եթե երբեք մարդկությունը պաստառ մըն է, անոր մեջ ամեն մեկը իր դիմադիծը կգծե. ի՞նչ պիտի ըլլա ձե՛ր դիմադիծը այնտեղ: Հյուսվածք մըն է կյանքը Աստուծո տված թելով Աստուծո տված պաստառին վրա, բայց կարողությունը, որ տված է մեզի, ի՞նչ տեսակ հյուսվածք մը պիտի ընենք մենք այդ Աստուծո տվածին: Այդ է մեր ընելիքը: Աստված մեզի կարողություն է տվել, բայց մենք է, որ հաճախ չենք անդրադառնա՝ զգացական, քմահաճույքի, ուրիշ դյուրին, մակերեսային, աժան բաներով կզբաղենք մեր կյանքը և երբ որ կտեսնենք, որ կյանքը կուգա տեղ մը, ուր հաշիվ կուտանք մենք մեզի, թե բան մը ըրած չըլլանք, խղճի խայթ կզգանք: Իսկ այն որ ինք իրեն համար, իր ընտանիքին համար, իր ազգին համար, մարդկության համար և այս բոլորին մեջեն Աստուծո համար կծառայե, երջանկագույն մահը կունենա, որ կյանքին դուռն է դեպի անմահական կյանք: Այս է իմ հասկացողությունը մարդկային կյանքի և ուսման նպատակի մասին:

Այսօր, տեսեք, եկեր եք Հայաստանեն, եկեր եք Բուլղարիային, եկեր եք Լիբանանեն կամ ուրիշ երկիրեն: Իտալիան սքանչելի երկիր մըն է, ուսման կենտրոն է: Թե՛ Մուրադ-Ռաֆայելյան վարժարանին մեջ, թե՛ ձեզմե ոմանք համալսարանին մեջ կշարունակեք ձեր ուսումները: Զեր հայու անունը բարձր պահեցեք: Ես ալ ձեզի պես օտար երկիր գացի: Ամեն անգամ, երբ փողոցի մեջն եք քայլի, կարծեք թե մարդիկ ինձի կնայեն, «Հայ է կանցնի», կըսեն, կարծես, ոչ թե այսինչ այսինչյանը: Երբ որ կիրակին գար, եկեղեցիները կերթայի ոչ թե միայն անձնական աղոթքիս համար, ատիկա քոյնի մեր մատուռին մեջն ալ կընայի ընել և կընի ամեն օր: Բայց կերթայի երեք եկեղեցիների և բոլորն ալ «այս հայ եկեղեցականը եկեղեցին սիրել գիտե», կըսեն: Իմ մեկ անգլերեն գրքի մեջ Հոգված մը գրած եմ, «Ինչպես եմ ես տեսնում երիտասարդությունը»: Նիկոս Գազանձաքիսը համաշխարհային տարողությամբ մեծ գրող է: Նա մի գիրք ունի, ուր իր կյանքին վերջավորության նկարագրում է Հունաստանը, Կրետե կղզին, որտեղ նա ծնել էր: Նախ շատ գեղեցիկ գրական պատկեր մը կստեղծե: Կրես՝ երբ արևը իր ճառագայթները հաղուստի փեշի նման կքաշե երեկոյին դեպի իրեն, ես ալ կյանքիս այս վերջին տարիներուն կյանքիս ճառագայթները քաշելով կկենտրոնացնեմ իմ մեջս և կըսե՝ ի՞նչ տեղեկագիր պիտի տամ Կրետեին: Ինքը կըտացի է, Կրետե կղզին: ԿՀիշե իր հայրը, հայրենասեր կրետացին, որ իրեն ըսած էր. «Միշտ պիտի շալկած ըլլաս Կրետեն ուսերուդ վրա»: Կրետացիի պատիվը, հայրենիքին պատիվը, ազգության պատիվը մեծ բան է:

1700 տարիներին ավելի՝ Առաքելական գարեն, իմ ըմբռնումովս, քրիստոնեությունը մեր Հայության կյանքին աղբյուրը կսեպվի: Բացեք ամբողջ գրվածները, շրջեցեք ամբողջ Հայաստանը, քրիստոնեական Հավատքը այնտեղ իբրև վկայություն դրված է մեր վրա: Եվ երբ որ ես կգտնվեի Հոռոմ, Սրբազան Քաջանայապետին մոտ, երբ նստած դեմ-դիմաց երկուքս առանձին կխոսեինք, առանց ուրիշներու, այս մեծ պատասխանատվության տեր մեծաՀոգի մարդը, որ շուրջ ինը հարյուր միլիոն Կաթողիկոսներուն պետն է, երբ ինձի Հայությանը մասին կխոսեի Հպարտությանմբ, ես երջանիկ կզգայի ինձի: Եվ գիտե՞ք ուրկե կուգար իր գաղափարը՝ դպրոցեն, Լեհաստանի, Բոլոնիայի: Այնտեղ Հայ դասընկերներ ունեցած է, Հայկական ծագումով, բայց լեզուն կորցրած: Այնպիսի պարկեշտ մարդիկ էին, կրսե, լավագույն ընկերներս անոնք եղան: Եվ աշակերտներուն մեջեն ազգ մը կկարգար:

Եվ կուգեմ, որ այս Հպարտությունը կյանքի վերածեք, ճիգի վերածեք և դյուրին, աժան, այսպես հովին Հետ եկող, Հոսանքին Հետ գացող անձին պես ծառի տերև չլլաք: Ըլլաք այնպիսի տոկուն մարդ, որ կարենաք բարձր գաղափարներու, մարդս մարդ դարձնող, ճշմարտորեն մարդ ընող և ոչ թե անմարդացնող, անասնացնող երևույթներուն Հետեեն վազեք: Շատ կարող էի խոսիլ, բայց այսքանով պիտի բավականանամ: Միայն մեկ խոսք, որ պիտի այսօր գրեք, և ոչ թե թուղթի վրա գրեք. այլ սրտի վրա: «Մտեք այս տուճը ուսանելու համար, մեկնեցեք այս տուճն ծառայելու համար»՝ ահա իմ բառերը ձեզ: Առանց ծառայության, ուսումը զարդ է: Շատ-շատ Հաց մը չահելու միջոց է: Եթե մեկը գիտնական պիտի լլլա, արվեստագետ պիտի լլլա, դասախոս պիտի լլլա, մտավորական պիտի լլլա միայն Հաց չահելու համար, ափսոս: Կրնար այդ Հացը չահիլ և պարկեշտորեն չահիլ ատաղձագործ լլլալով կամ նույնիսկ Հավաքարար լլլալով: Ուսումը միայն ապրուստ չահելու միջոց չէ, առաքելություն ունեցող ընթացք մըն է: Եվ այսօր, սիրելի սաներ, դուք ամենեկն բախտավոր սերունդներեն մեկն եք, եթե գիտեք, եթե անդրադառնաք: Ինչո՞ւ կրսեմ ասիկա: Դուք այսօր զավակներն եք այնպիսի Հայության, որ միայն զարկված չէ, միայն հալածված չէ, միայն ավերակված չէ:

Նախքան Քրիստոս 521 թվականին էր, որ Արմենիա բառը առաջին անգամ գրվեցավ Դարեհ Թագավորին, արքայից արքային կողմե, իբրև նվաճված երկիր Բեհեստունի արձանագրությանը: 521 թվական, նախքան Քրիստոս: Հետ Քրիստոսի, 1991-են ետքը Հայաստան, Արմենիա բառը գրվեցավ միջազգային պատմության մեջ, միջազգային կյանքի կենտրոն եղող Միացյալ Ազգերու սեղաններուն վրա: Եվ գացի, նստա այդ սեղանին առջև և ինքզինքս ուրիշ ազգերուն Հետ ազգ զգացի:

Հետևաբար մենք միայն անցյալով չպիտի մխիթարվինք, մեր անցյալը միայն չգովենք, այլ պիտի ներկայացնենք: Պիտի երթաք, սիրելի տղաքս, պիտի երթաք, ինչ ուսում ալ ընեք, ձեր ազգի Համար այդ ուսումը պիտի ընծայեք իբրև նոր Հայաստանի վերակերտման զինվորներ»:

Հանդիսավոր մասից հետո, Վեհափառ Հայրապետը մոտիկից ծանոթացավ վարժարանին, ուսանողության առօրյային, նիստ ու կացին:

Վեհափառն այցելեց նախկին գրադարանի շենք, որն այսօր մշակութային կենտրոն է, ուր մատենաշարերով հրատարակվում են հայ ճարտարապետության և մշակույթի այլ բնագավառները ներկայացնող աշխատություններ: Այդ կենտրոնը Մանուկյան գերդաստանի անգնահատելի և մեծ ծառայությունն է հայ ժողովրդին:

Նորին Սրբությունն ի մասնավորի շնորհակալություն հայտնեց անվանի ճարտարապետ Ադրիանո Ալպագո Նովելլոյին՝ հայ ճարտարապետությունն ու մշակույթը ուսումնասիրելու և օտար ապգերին ներկայացնելու համար:

Օրվա երկրորդ կեսին, ժամը 13.30-ին, տեղի ապգայինների կողմից վարժարանի սրահում տրվեց պաշտոնական ճաշկերույթ:

ԱՅՑ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆ

Կեսօրից հետո, ժամը 16-ին, Վեհափառ Հայրապետն առաջնորդվեց Վենետիկի քաղաքապետարան՝ այցելություն տալու քաղաքապետ պրոֆեսոր Մասսիմո Քաչչարին:

«Քա Ֆարսետտի» պալատի քաղաքապետի աշխատասենյակում նախ տեղի ունեցավ մոտ 30 րոպեանոց առանձնապրույց, որից հետո պաշտոնական խոսքով մամուլի ներկայացուցիչներին և ներկա հասարակայնությանը ներկայացան քաղաքապետ պրոֆեսոր Մասսիմո Քաչչարին և Գաբեզին Ա Վեհափառ Հայրապետը:

Քաղաքապետը մասնավորապես շեշտեց հայ ժողովրդի ներդրումը Վենետիկի հոգևոր-մշակութային և հասարակական կյանքում և հույս հայտնեց, որ այդ ավանդույթը կհարատևի:

ՊՏՈՒՅՏ ՍՈՒՐԲ ՂԱԶԱՐ ԿՂԶՈՒՄ

Երեկոյան ժամը 17.30-ին Հայոց Եկեղեցու պատվիրակությունը Վեհափառ Հայրապետի գլխավորությամբ վերադարձավ Սուրբ Ղազար:

Այստեղ Աթոռակալ Վարդապետը հյուրերին մանրամասն ծանոթացրեց վանքի հարուստ թանգարանին, ցույց տվեց լորդ Ջորջ Գորդոն Բայրոնի անձնական գրադարանն ու աշխատասենյակը, Ալֆապոլսկո նկարների թանկարժեք հավաքածուն, անտիկ դարաշրջանի համաշխարհային արժեք ներկայացնող ցուցանմուշները, Մխիթարյան միաբանության հանրահայտ Մատենադարանը: Ամենայն Հայոց Հայրապետը իր գնահատանքի խոսքն ասաց միաբանության անդամներին, որ սիրով ու երկյուղածությամբ են պահում-պահպանում այս մեծարժեք վկայագրերը՝ փոխանցելով գալիք սերունդներին:

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԺԱՌԱՆԳԱՎՈՐ ՍԱՆԵՐԻ ՀԵՏ

Այնուհետև Հայոց Հայրապետը հանդիպեց Մխիթարյան միաբանության ժառանգավորաց վարժարանի սաների հետ,

Ժանութացավ դասավանդման մեթոդներին, ներկա պայմաններին, իսկ վերջում նրանց ուղղեց իր հայրական խրատ-պատգամը.

«Մերելի Հոգևոր եղբայրներ, գործակիցներ, սաներ.

Առաքելական Եկեղեցվո կրթա-դաստիարակչական եզրաքանությանը մեջ կսիրենք գործածել, ժառանգավոր սաներ բաղը՝ ժառանգի մը ստացողներն եք և ոչ թե նոր բան մը ստեղծողները: Այդ ժառանգին առաջին անունն է քրիստոնեական հավատք, Ավետարան: Բայց այդ ժառանգը մեզի չի դար անորոշ մեկ եղանակով, կուգա մեր Հայոց պատմության մեջին: Տեսակ մը Քրիստոսի տիեզերական լույսը կանցնի Հայաստանի պրիսմակեն, մեր ժողովուրդի ապրումներուն, կյանքին Հետ շաղախված եղանակով, որուն կրսենք Հայկական Եկեղեցի և որուն մեջն են քրիստոնյան կճառագայթե: Հայաստանին մեջ ալ ճառագայթած է և մինչև այսօր ալ կճառագայթե:

Վեհափառ Դայրապետը Մխիթար արքայի որդիներին առջև՝ շրջապատված Մխիթարյան սաներով

Այստեղ ես կուզեի Հետևյալ երկու մտածումները ձեզի փոխանցել: Քիչ առաջ մեր սրբազան Հայրերով, վարդապետ, քահանա Հայրերով մենք գացինք և տեսանք Հնությունները: Տեսանք, թե ինչպես Մխիթար Աբգահայրը կՀազվեր, ինչպես կաշխատեր, ինչպես գիրքերը կՀավաքեր, ինչպես գիրքեր կգրեր, ինչպես կՀավաքեին, կպատրաստեին ձեռագիրները, ինչպես գուրգուրանքով, ապրումով կուսումնասիրեին: Եվ այսօր Հպարտության կենտրոն մը դարձած է Վենետիկը ամբողջ Հայ ժողովուրդին Համար: Եթե ուսանողությունը չըլլա, Վենետիկը թանգարանի կվերածվի: Վենետիկը թանգարան ունի, բայց ինքը թանգարան չէ: Կյանքով լեցուն, մարդերով գործող կենտրոն մըն է Հոգևոր, կրթական, մշակութային: Եվ ես կուզեմ, որ դուք, որ նոր սաներն եք, մեկ բան միայն ձեր մտքին մեջ

գետեղեք. ձեզմե առաջ այս տախտակներուն վրա, այս աթոռներուն վրա ուրիշ մարդիկ նստած են: Իրենք գացեր են, բայց իրենց գործը այստեղ կխոսի: Դուք որո՞ւն պիտի պատկանիք: Այդ սերունդին մեջ պիտի մտնե՞ք: Քիչ առաջ տեսանք նկար մը՝ Սարուխանի նկարը, ուր սերունդները Մխիթարյան վանք կուգան և իրենց կյանքեն յուր կյեցնեն այն ջահին մեջ, որ կվառի:

Իմ փափազս է, որ վավերական ըլլաք, կեղծը չըլլաք և երբ դիտնաք, որ դուք եթե վավերական ըլլաք՝ Հոգիի մարդիկ ըլլաք, այն ատեն է, որ դուք զձեզ արժեցուցած կըլլաք: Այսօր աշխարհը չէ այն աշխարհը, ինչ որ Մխիթար Աբրահամ կամ իր աշակերտներուն, ինչպես Ավգեյաններուն, Բագրատունիներուն, Ավետիքյաններուն, Ալիշաններուն, Ղազիկյաններուն և ուրիշներուն աշխարհը: Մեզի համար ալ նույն աշխարհը չէ: Բայց ի՞նչ կըլլա. աշխարհը կփոխվի, բայց մենք այդ աշխարհին դրական կողմերը առնելով, չենք կրնար զոհ երթալ ժխտական կողմերուն: Եվ դուք, ուրեմն, շարունակեցեք այն, ինչ որ մենք տեսանք մյուս սնչյակներու մեջ, որպեսզի շունչ առնեն, այս առարկաները շունչ առնեն, Մխիթարյան ժառանգը երբ դուք ըլլաք, նոր շեփորահարներ, նոր սրնգահարներ կդառնաք, ձեր կյանքով, ոչ թե գիրով միայն, ոչ թե խոսքով, այլ գործով նաև:

Երկրորդ մտածումս այս է. Շնորհալի Հայրապետը, որ ամենն խորիմաստ, ամենն պայծառատես դեմքերն մեկն է, միտքը գիրին հանձնող դեմքն է մեր եկեղեցական Հայրերուն մեջ, անիկա տեղ մը պատկեր մը կուտա. մենք, կըսե, Աստուծո խոսքին փոխանցման խողովակն ենք, թե՞ սպունգն ենք: Խողովակին մեջն են կանցնի ջուրը, խողովակը ունի մեկ ձևով չի ազդվի: Մենք խողովակ ենք, թե՞ սպունգ ենք: Սպունգին մեջն նույն ջուրն է, բայց սպունգին հետ կնույնանա, կշաղախվի, կանձնանա: Ըշմարտությունը, Քրիստոսի հավատքը անձին հետ կմիաշաղախվի, կմիախառնվի: Եվ երբ անձին դա՛նաս, միայն հավատը կզգաս: Ոչ թե խողովակ է անձը, այլ սպունգ է: Նաև այդ տեսակետով է, որ կուզեմ դուք մոտենաք ձեր գասերուն, ձեր պատասխանատու Հայր սուրբին և ուրիշ ուսուցիչներու հետ: Այսօր եկա՞ծ էիք դուք Մուրադ-Ռաֆայելյան: Հոն ալ բավական խոսեցա ես ուսանողության: Կուզեմ, որ դուք ալ կարենաք այս դժվար օրերուն, երբ կորսնցուցիք, մենք ալ կորսնցուցինք, շատ սիրելի նորընտիր Աբրահայրը, Հայր Սահակ Զեմճեմյանը: Այս օրերը դժվար օրեր են: Այս տան նախանձախնդրությունը թող ձեզ ուտե: Ավետարանի խոսքն է: Հետևաբար, կմաղթեմ ձեզի սրտանց առողջություն և դիտեցեք այս տախտակները արժևորել ձեր հոգեկան լեցունությունամբ:

ՎԵՐԱԴԱՐՁ ՄԱՅՐ ԱԹՈՒ

Դեկտեմբերի 19-ին, հինգշաբթի օրը, հրաժեշտ տալով Մխիթարյան միաբանության հոգևոր եղբայրներին, ինչպես նաև ավարտելով իր 10-օրյա պաշտոնական այցելությունը Վատիկան և Իտալիա, Սմենայն Հայոց Հայրապետը վերադարձավ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին: